

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Dr. Petre DUȚU

GLOBALIZARE versus SEPARATISM POLITIC

© **Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”**

- Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS
- Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorului

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2010

978-973-663-805-3

CUPRINS

Introducere	7
Capitolul 1. Dilema: mondializare sau globalizare?	9
1.1. Mondializare sau globalizare?	9
1.2. Dimensiuni ale globalizării	16
1.2.1. Dimensiunea economică	17
1.2.2. Dimensiunea financiară.....	19
1.2.3. Dimensiunea socială	20
1.2.4. Dimensiunea politică.....	23
1.2.5. Dimensiunea culturală.....	25
1.2.6. Dimensiunea militară	27
1.2.7. Dimensiunea de mediu	30
1.2.8. Dimensiunea informațională	31
Capitolul 2. Etapa actuală a globalizării.....	33
2.1. Caracteristici esențiale ale etapei actuale a globalizării.....	33
2.2. Actori statali și nonstatali importanți ai scenei mondiale	41
2.3. Tendințe în evoluția globalizării actuale	51
2.3.1. Caracteristici ale mediului în care se manifestă tendințele de evoluție a globalizării actuale	51
2.3.2. Principalele tendințe în evoluția globalizării actuale	57
Capitolul 3. Separatismul politic	65
3.1. Ce este separatismul politic?.....	65
3.2. Tipuri de separatism politic.....	68
3.3. Factori determinanți ai separării politice	73
3.4. Consecințe posibile ale separatismului politic	82
3.5. Precedentul Kosovo și autonomia teritorială	90
3.5.1. Despre diferite tipuri de autonomie	90
3.5.2. Cazul Kosovo	94

Capitolul 4. Societatea civilă și mișcările separatiste.....	97
4.1. Societatea civilă: definiție, statut și rol	97
4.2. Niveluri de manifestare a societății civile.....	102
4.3. Posibile legături între societatea civilă și mișcările separatiste.....	108
Concluzii și propuneri	115
Bibliografie	117
Anexe	127

GLOBALIZATION versus POLITICAL SEPARATISM

*Introduction • Dilemma: mondialization or globalization ? * Mondialization or globalization? * Dimensions of globalization • The actual stage of globalization * The essential characteristics of globalization * The main state and non-state actors on world's stage * Tendencies within the current evolution of globalization • Political separatism * What is political separatism? * Types of political separatism * Determinant factors of the political separation * Possible consequences of the political separatism * The Kosovo precedent and the territorial autonomy • The civil society and the separatist movements * The civil society: definition, status and role * Levels of civil society manifestation * Possible relations between civil society and separatist movements • Conclusions and proposals • References • Annexes*

We witness today an evolution process of human society toward a new development stage – the knowledge society. This process develops into the strong manifestation's conditions of two interdependent phenomenon: globalization and political separatism.

Since the globalization tends to unite the humankind into a so-called „planetary village”, the political separatism opposes, apparently, to this trend. Practically, the political separatism follows to forward some ethnical minority's groups to origins, to the constitution of new state entities that emphasize a certain national identity based on certain values and norms, habits and mentalities.

This ethnical groups' fight to built as state entities politically independent, sovereign and autonomous generate social movements, tensions and even violent conflicts

disturbing the durable development and the living into a normality environment of different world's states.

The political separatism seems to be a wide spatial movement, met in the entire inhabited continents and almost all world's states despite their economic development's level or political regime. Therefore, separatist movements are seen in European countries (Spain, France, Belgium), on the American continent (Canada), and also in Asia (China, Georgia, Armenia, Azerbaijan).

These separatist movements' effects are totally negative related to the durable development of world's states and the human society's economic, cultural, informational, technological globalization tendencies.

Introducere

Omenirea se îndreaptă ferm, cu pași semnificativi, spre societatea cunoașterii în care informația va juca un rol primordial. Acest proces de trecere spre un nou tip de societate umană se produce în contextul a două tendințe de evoluție – **globalizarea și separatismul politic** – fenomene aflate într-o neîntreruptă interacțiune și interdependență.

În timp ce *globalizarea*, ca fenomen complex și multidimensional, tinde spre realizarea unei comunități umane internaționale fără frontiere fizice între entitățile ce o compun, așa-numitul „sat planetar”, cea de-a doua tendință – *separatismul politic* – se opune aparent celei dintâi. Interesant de evidențiat sunt factorii ce alimentează cele două fenomene – globalizarea și separatismul politic - și care este rolul jucat de fiecare în parte în acest proces complex.

Prezenta lucrare pleacă de la **ipoteza generală** că **există o strânsă legătură între globalizare, ca expresie pregnantă a intereselor celor puternici** - state, societăți transnaționale, bănci internaționale – de dominare a lumii și de satisfacere integrală a intereselor proprii și **separatismul politic, ca demers de întoarcere a unor grupuri etnice la origini**, cu speranța regăsirii izvoarelor identității și al redefinirii acesteia.

În calitate de **ipoteză de lucru** va fi folosită următoarea: separatismul politic este un fenomen facilitat de globalizare.

Globalizarea actuală va fi analizată, insistându-se pe **caracteristicile esențiale** ale acesteia, pe **rolul semnificativ jucat de către actorii ce o promovează și susțin**, pe toată gama dimensiunilor acestui fenomen.

Separatismul politic va fi analizat din perspectiva amplitudinii fenomenului pe plan mondial, a factorilor determinanți, a efectelor acestui proces și a impactului pe care îl are globalizarea asupra sa. Se va face o analiză succintă a

evenimentelor din Kosovo legate de declararea independenței acestuia. De asemenea, se va sublinia exemplul negativ oferit de această provincie din Serbia pentru alte mișcări separatiste adepte ale căii violente de obținere a independenței.

Concluziile vor insista pe nevoia de cooperare, colaborare, înțelegere, coeziune socială, consens național și climat optim în societate între membrii diferitelor etnii ce locuiesc împreună cu populația majoritară într-un stat. În același timp, se va preciza dacă cele două ipoteze de la care a plecat întregul studiu se confirmă sau nu de datele analizate.

Capitolul 1 Dilema: mondializare sau globalizare?

1.1. Mondializare sau globalizare?

În literatura de specialitate, punctele de vedere privind mondializarea/globalizarea sunt împărțite. Totuși, ele se pot grupa în două mari categorii, astfel:

1) mondializarea și globalizarea sunt două fenomene distincte¹. Mondializarea este acel proces ce dă, potrivit definiției din dicționare, diverselor activități și aspirații o extensie ce interesează lumea întregă. De regulă, „Când se vorbește de mondializare, se gândește la o dimensiune economică a fluxurilor financiare fără frontiere. Se imaginează un fel de împropătare a societăților printr-o creștere excepțională și inedită a acestor fluxuri”². Astăzi, mondializarea este, înainte de toate, un proces întemeiat pe mobilitatea capitalului și pe o relativă mobilitate a muncii.

Cu alte cuvinte, mondializarea trebuie înțeleasă ca articularea armonioasă a faptelor și evenimentelor din societate cu reprezentările umane despre acestea. În acest context, mondializarea s-ar putea defini ca „...intrarea simbolică a lumii în intimitatea socială și culturală a fiecărei societăți, cu efectele în lanț cu această proximitate, dorită sau temută, reală sau închipuită, ce antrenează maniera noastră de a vedea, înțelege și proba lumea”³. Nimeni nu mai ignoră faptul că trăim într-o eră a mondializării⁴. Autorul citat prezintă o altă opinie asupra

¹ Vezi *Qu'est-ce que la mondialisation*, <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=6200>.

² Zaki LAÏDI, *La mondialisation comme phénoménologie du monde*, <http://www.laidi.com/papiers/monde.pdf>, p.2.

³ Zaki LAÏDI, *op.cit.*, p.5.

⁴ Oasis KODILA TEDIKA, *Mondialisation; deux expressions contradictoires*, <http://acontrecourant.be/Mondialisation-deux-expressions-contradictaires.html>.

mondializării, puțin diferită de a altor gânditori. În esență, acesta apreciază că mondializarea este un fenomen plin de incertitudini și de echivoc, grevat de pericole, cu multiple intrări și diverse dimensiuni, imposibil de raportat la el ca la o simplă entitate. Mondializarea, în opinia sa, se manifestă sub două forme foarte diferite. Este vorba de două perspective diametral opuse: *perspectiva unitară* și *perspectiva pluralistă* și *conflictuală*. În primul caz, mondializarea evocă noțiunea unei lumi unite, de genul unui sat planetar, a unui întreg. Aceasta este perspectiva geografică și ideologică. În acest cadru, se vorbește de interpenetrarea culturilor, economiilor și tehnologiilor. Tot aici se vorbește de o cultură mondială sau de o civilizație mondială, de o guvernare mondială emergentă, de o economie mondială, și chiar de un cetățean mondial. O astfel de perspectivă ar trebui să se refere la dimensiunea geografică. Din descrierea făcută mondializării, de către autorul citat, nu lipsește dimensiunea ideologică a acestui fenomen. Astfel, mondializarea este prezentată ca un fenomen complex, dificil de manevrat și de înțeles, care implică dispariția frontierelor statelor, internaționalizare, implementarea valorilor și normelor democratice occidentale, învingerea ideologiei comuniste, circulația liberă a capitalurilor, mărfurilor și chiar a oamenilor.

Perspectiva pluralistă și conflictuală, reprezentată cel mai bine prin teoria „șocului civilizațiilor”, care succede confruntărilor ideologice, una dintre viziunile relațiilor umane reduse la raporturile de forță pe plan cultural (dar raportul de forță este, de asemenea, pe plan economic și politic), este cea de-a doua perspectivă a mondializării. Pe plan național, se întâlnesc noțiunile de eterogenitate, incompatibilitate, ordine și construcție. Organizarea sau reorganizarea este elementul subînțeles și existența unei fracturi cauzate de legile sălbatice ale pieței capitaliste integrate devine o realitate. În această viziune, afirmă autorul citat, se tratează elementele de dominație, creație și disoluție a unei ordini și a unei maniere

mai largi de chestiuni cum ar fi: fragmentarea și integrarea, inegalitatea, polarizarea, asimetria, solidaritatea, excluziunea, insecuritatea, regruparea regională după interese.

Această viziune pluralistă și conflictuală este definită de unii autori ca accentuarea noțiunii de ordine planetară, viitorul construcției capitaliste, al monopolurilor, al delocalizării piețelor, al mâinii de lucru, al privatizării, iar de alții ca emergența unui haos mondial raportat la reglementare și a unei eventuale anomii.

Această analiză a mondializării este un punct de vedere interesant, dar, în opinia noastră, nu în totalitate de acceptat. Deși autorul prezintă mondializarea prin intermediul a două perspective, conținutul lor nu acoperă complet dimensiunile reale ale fenomenului analizat, pe de o parte, și nu face o distincție netă între mondializare și globalizare, pe de altă parte;

2) mondializarea și globalizarea reprezintă unul și același fenomen⁵. De regulă, autorii de limbă franceză folosesc mai frecvent termenul mondializare decât globalizare, în timp ce autorii de limbă engleză fac apel la noțiunea de globalizare. Distincția între cei doi termeni este proprie limbii franceze. Cuvântul englezesc original este globalizare, reluat de cele mai multe limbi. Desigur, există diferite curente de gândire care fac distincție între cei doi termeni, deși, după opinia noastră, ambii termeni desemnează același fenomen complex, pluridimensional și într-o continuă expansiune.

Din punct de vedere etimologic, cuvintele mondial și global sunt suficient de apropiate pentru ca mondializarea și globalizarea să fie sinonime în folosirea lor. Totuși, proximitatea globalizării cu engleza și particularitatea mondializării au condus la o divergență semantică. În franceză, termenul globalizare desemnează extensia bazată pe motivarea

⁵ Vezi *Quelle est la différence entre mondialisation et globalisation?*, <http://fr.answers.yahoo.com/question/index?qid=20070122012257AAGn6jG>.

economică a tuturor activităților umane și evocă limitarea sa la globul terestru. Dimpotrivă termenul mondializare desemnează extensia planetară a schimburilor, fie că ele sunt culturale, politice, economice sau de altă natură.

Totodată, diferența semantică poate să se aibă în vedere și sub alt unghi. Unii văd în termenul globalizare simpla transpoziție a termenului englezesc în limba franceză. Altfel spus, globalizarea ar fi același lucru cu echivalentul său francez mondializare. Alții văd o diferență de natură între cei doi termeni și consideră globalizarea ca o etapă după mondializare, care ar depăși-o și ar consta într-o disoluție a identităților naționale și abolirea frontierelor în cadrul rețelelor de schimburi mondiale. Întrebarea „Mondializare sau globalizare” nu poate avea decât un singur răspuns valid și anume ambii termeni desemnează aceeași realitate socială, politică, economică, culturală, militară. Deci, folosirea unuia dintre termeni sau a celuilalt nu ar trebui să fie înțeleasă că o schimbare de sens și de reprezentare a fenomenului descris de ambele noțiuni. Desigur, se pot da interpretări variate acestor doi termeni – mondializare și globalizare – asociindu-le un conținut diferit. Astfel, mondializarea trimite la ideea unei unificări de timp și spațiu. Ea este într-un fel din această cauză era geopolitică a anilor 1990, caracterizându-se prin progres științific și tehnologic, ca și prin libera circulație a oamenilor, mărfurilor, ideilor, capitalurilor. Ea participă într-un fel la ceea ce se cheamă accelerarea istoriei pentru a califica evoluția rapidă a societății internaționale.

La rândul său, globalizarea sugerează universalitatea mizelor, dezvoltarea interdependentă a lumii din perspectiva economică, politică și socială și recursul necesar la multilateralism pentru a face față acestor chestiuni. În final, ea ridică problema punerii în operă a principiului responsabilității comunității internaționale⁶.

⁶ Vezi *Mondialisation et globalisation*, <http://www.irenees.net/fr/fiches/notions/fiche-notions-21.html>.

În opinia noastră, distincția făcută între cei doi termeni nu este suficient de bine argumentată, am putea spune că este chiar puțin forțată. Practic, ambele noțiuni descriu același fenomen, pe toate dimensiunile sale. Conținutul explicit al celor doi termeni este identic, la fel și dimensiunile lor.

Mondializarea contemporană, în care Internetul a devenit o dimensiune marcantă, se exprimă, deci, printr-un ansamblu de fenomene⁷ diverse ca natură. Printre acestea sursa citată menționează:

- explozia comunicațiilor, a cunoașterii, a științei și informației, ce a urmat progresele în mijloacele de transport;
- internaționalizarea piețelor financiare, accelerată prin noile tehnologii, în special din informatică și comunicații;
- avântul fulgurant al companiilor multinaționale, a întreprinderilor-rețea și a managerilor cu viziuni și ambiții planetare;
- dezvoltarea exponențială a comerțului mondial și a investițiilor în străinătate;
- creșterea generalizată a interdependențelor dintre economiile naționale, ce a favorizat integrările regionale și constituirea unei vaste piețe unice și autoreglatoare;
- avântul culturilor transfrontaliere, propagate mai ales prin televiziune;
- multiplicarea organismelor și programelor cu caracter universal;
- pericolul atomic planetar și internaționalizarea progresivă a conflictelor locale și regionale, ca și căutarea de soluții, în special prin operațiunile ONU de menținere a păcii și punerea în practică a ajutorului umanitar și a programelor largite de cooperare internațională;

⁷ Sabourin GOULET, Bjorkman RESTREPO, Zamagni MARTIN, *The social dimensions of globalization*, http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_academies/acdscien/documents/miscellanea2.pdf, pp.16-19.

➤ preocupările globale în materie de mediu ca și în privința drepturilor omului, a dezvoltării durabile și a democrației peste tot în lume;

➤ fuziunea de entități din ce în ce mai vaste cu ramificații planetare în aproape toate domeniile, de la materiile prime la tehnologiile de vârf trecând prin industria de automobile și servicii⁸.

Adesea confundată cu mondializarea, globalizarea este mai degrabă o mondializare pe cale de înfăptuire⁹. Ea este stadiul cel mai avansat al mondializării, căci presupune că diferitele forțe și dinamici se aplică dintr-o dată ansamblului planetei, ceea ce este evident rezervat anumitor domenii, dar este pe cale de expansiune rapidă.

Expresia „globalizare” a fost creată în 1983, de economistul american Theodore Levitt și popularizată, câțiva ani mai târziu, prin consultantul japonez Kenechi Ohmae în lucrările sale de strategie planetară a companiilor multinaționale. De atunci, globalizarea a cunoscut o dezvoltare fulgerătoare, mai ales în domeniile economic și financiar, științific, tehnologic și cultural¹⁰.

Într-adevăr, globalizarea ar semăna, potrivit unora, unui glob de foc ce se deplasează rapid și asupra căruia s-ar părea că este puțin control. Chiar statele sunt depășite de fenomen. Prin urmare, s-a creat impresia că se tinde spre un sat global în care mișcărilor ascendente și descendente sunt extrem de rapide și unde nu există altă alegere decât ajustarea și adaptarea de o manieră continuă. Ajustarea structurală a devenit conceptul și instrumentul la modă pentru a accelera dezetațizarea și privatizarea. Această societate deschisă și globală, bazată pe imaginea instantanee, pe randamentul și eficacitatea imediată, ar vrea ca tot ceea ce nu trece prin piață să fie eliminat sau marginalizat.

⁸ Sabourin GOULET, Bjorkman RESTREPO, *op.cit.*, p.19.

⁹ Ibidem, pp. 21-22.

¹⁰ Ibidem, p.23.

Astfel, piețele financiare necontrolate resping tot ceea ce este susceptibil să le perturbe și să le bruiereze, de unde voința lor de a reclama mereu o intervenție mai redusă din partea statului. Unele state sunt atât de îndatorate încât renunță la orice intervenție. Statul-providențial nu mai intervine și, individul, în multe domenii, este rugat să-și asume responsabilitățile. Numeroși sunt cei care acceptă provocarea, dar un număr crescând de oameni nu fac acest lucru. Acum, se manifestă noi probleme sociale, atât în țările în curs de dezvoltare, cât și în statele industrializate. În acest context, se poate aminti criza economico-financiară declanșată în toamna anului 2008 care în scurt timp a cuprins întreaga lume. Eforturile de depășire a efectelor sale nocive pentru economiile naționale și economia mondială se fac de către statele naționale care se străduiesc să evite falimentul celor mai mari și puternice bănci private de pe teritoriul lor iar piața nu este lăsată să rezolve situația dificilă în care se află toate țările.

Mondializarea și globalizarea intră într-o perioadă de turbulență ale cărei consecințe nu se prevăd cu claritate. Dar, un lucru este sigur, mondializarea este un fenomen inevitabil a cărui gestionare trebuie învățată cât mai bine și de o manieră echitabilă¹¹.

În concluzie, optimă, din toate punctele de vedere, pare a fi folosirea termenului globalizare și nu mondializare, fie numai și din motivul că cele mai multe lucrări de specialitate și la cei mai mulți autori acesta apare cel mai frecvent. În plus, conținutul real acoperit de cele două noțiuni, dimensiunile lor, efectele generate dacă nu sunt identice în toate cazurile, similare sunt.

¹¹Ibidem, p.23.

1.2. Dimensiuni ale globalizării

Globalizarea este fenomenul formării instituțiilor globale¹². Multă vreme, globalizarea a fost concepută ca fiind unidimensională, respectiv văzută ca o tendință economică fundamentală. În prezent, tot mai mulți cercetători abordează acest fenomen ca pe „un fascicul de forme empirice complexe, susceptibile de manifestări contextuale și istorice, și aceasta atât în câmp economic, cât și în domeniul cultural, instituțional”¹³.

După unii autori, globalizarea ar avea următoarele dimensiuni: construirea economiei globale; formarea opiniei publice mondiale; democratizarea ori crearea comunității globale și emergența instituțiilor politice globale¹⁴. Alții menționează ca dimensiuni ale globalizării, pe lângă cea economică: schimbările culturale, eforturile în favoarea unei guvernări internaționale¹⁵.

Un alt punct de vedere afirmă că globalizarea, în calitatea sa de fenomen al relațiilor internaționale, se distinge prin patru caracteristici: *dimensiunea sa economică* (liberul schimb tinde să se impună ca sistem dominant, frontierele economice se estompează); *dimensiunea sa culturală* (se asistă la întâlnirea valorilor, modelelor de gândire și comportament); *dimensiunea sa politică* (globalizarea se caracterizează printr-o reconfigurare a rolului statului, care trebuie să coopereze cu noi actori și să facă față noilor mize); *dimensiunea sa militară* (tendința dominantă este cea a unei regionalizări a securității -

¹²George MODESLKI, *The four dimensions of globalization*, <https://faculty.washington.edu/modelski/Global4.html.html>, p.1.

¹³ Cf. Michel PERALDI, *Observatoire pluridisciplinaire des mobilités transfrontalières*, http://www.ambafrance-ma.org/cjb/Prog/Circu_migrations/Composantes/Observatoire_mobilite%20transfrontaliere.pdf, p.1.

¹⁴George MODESLKI, *op.cit.*, p. 2.

¹⁵ *200 ans de mondialisation*, <http://www.tcd.ie/Economics/staff/orourke/courrierdelaplanete.htm>, p.1.

Organizația Alianței Nord-Atlantice, Uniunea Africană - cu reușite mai mult sau mai puțin demonstrate și existența amenințărilor transnaționale - criminalitate, terorism)¹⁶.

În opinia noastră, globalizarea ar avea următoarele dimensiuni: *economică; financiară; socială; politică; culturală; militară; de mediu și informațională*. Aceasta întrucât globalizarea este, în prezent, un fenomen complex, pluridimensional și general la care toate statele lumii trebuie să se adapteze pe toate planurile activității umane, dacă vor să-și continue existența ca formă de organizare ce servește necondiționat interesele cetățenilor lor.

1.2.1. Dimensiunea economică

Această dimensiune este cea mai des amintită și analizată în literatura de specialitate. În esență, ea vizează construirea unei economii globale, prin eforturile concertate atât ale actorilor statali, cât și a celor nonstatali. În principal, această dimensiune presupune: desființarea barierelor vamale; diminuarea consistentă a rolului politicilor protecționiste ale statelor; libera circulație a capitalurilor, a mărfurilor și a mâinii de lucru; privatizarea, ca proces general promovat în economiile naționale; dereglementarea și delocalizarea activității de producție și desfacere a bunurilor realizate; externalizarea producției și a altor activități umane; constituirea și funcționarea adecvată a unor instituții economice internaționale cu competențe multiple și unanim acceptate de toți actorii economici și statali; crearea unui cadru organizat de reglementare a raporturilor economice dintre statele lumii, dintre statele lumii și companiile transnaționale, precum și dintre firmele multinaționale. Practic, dimensiunea economică a

¹⁶ *Mondialisation et globalisation*, <http://www.irenees.net/fr/fiches/notions/fiche-notions-21.html>, p.1.

globalizării pune în evidență caracterul interdependent¹⁷ și interacțiunea dintre actorii economici, indiferent de natura, talia sau apartenența lor statală sau nonstatală.

În definitiv, globalizarea poate fi un joc cu sumă pozitivă. Dar pentru aceasta, clasa politică din fiecare țară și conducătorii întreprinderilor trebuie să își arate hotărârea de a da viață unei globalizări reușite care să se exprime prin prosperitate, echitate și perspectivele de viitor¹⁸.

Unii autori, mai puțin optimiști, apreciază că globalizarea este, în plan economic, responsabilă de generarea, menținerea și amplificarea a trei tipuri de inegalități în lume¹⁹. Astfel, sursa citată menționează care sunt cele trei tipuri de inegalități economice:

1) *inegalități internaționale*. Acestea sunt inegalitățile între țări, măsurate prin distanțele între indicatorii nivelului mediu de viață;

2) *inegalități interne din fiecare țară*. De regulă, acestea se măsoară prin coeficientul Gini sau Theil a repartizării veniturilor pe gospodării sau prin măsurarea distanței veniturilor a 10% dintre cei mai săraci și 10% dintre cei mai bogați cetățeni ai țării;

3) *inegalitatea mondială*, în care se consideră populația mondială ca un întreg și acest tip de inegalitate se măsoară ca inegalitatea internă a fiecărei țări.

¹⁷ Vezi *Les quatre niveaux de la globalisation*, <http://www.entrepriseglobale.biz/67/2008/les-quatre-niveaux-de-la-globalisation/p.1>.

¹⁸ Angel GURRIA, (Secrétaire général de l'OCDE), *Un tigre à dompter: la dimension économique de la mondialisation*, http://www.oecd.org/document/15/0,3343,fr_33873108_33873309_38057807_1_1_1_1,00.html, p. 7.

¹⁹ Pierre-Noël GIRAUD, *Mondialisation et dynamique des inégalités*, <http://www.cerna.ensmp.fr/Documents/PNG-AFSP-Lille.pdf>.

1.2.2. Dimensiunea financiară

Aceasta este strâns legată de dimensiunea economică. Dar, pentru că, astăzi, ea are un rol foarte puternic în evoluția globalizării, va fi analizată separat. Finanțele reprezintă un sector de activitate mai strategic, dar și mai vulnerabil decât celelalte sectoare. Totodată, finanțele sunt un sector strategic, pentru că ele reprezintă un element central în finanțarea și dezvoltarea economiei de piață. Ele au menirea de a asigura securitatea plăților și buna funcționare a economiei reale. În același timp, ele sunt un sector vulnerabil deoarece băncile au un bilanț structural dezechilibrat între activ și pasiv, pe de o parte, și există un risc sistemic (faimoasa teorie a dominoului), pe de altă parte. Vulnerabilitatea băncilor a fost pusă cu putere în evidență de criza economico-financiară declanșată în 2008.

Totodată, globalizarea presupune amplificarea investițiilor în străinătate. Instituții internaționale financiare cum ar fi Fondul Monetar Internațional (FMI), Banca Mondială, Banca de Reglementări Internaționale (BRI), Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) și Banca Europeană de Investiții (BEI) joacă un rol important în globalizarea financiară. Totuși, ele nu au fost capabile să stăpânească fenomenele de criză apărute pe piețele financiare, fenomene ciclice, dar cu efecte distrugătoare uriașe, atât în plan economic, cât și psihosocial. De exemplu, criza financiară din septembrie 2008 deosebit de puternică, a avut o serie de cauze pe care diferiți analiști le-au cercetat, evidențiindu-le pe cele semnificative prin efectele lor negative, atât la nivel național, cât și internațional. Astfel, Estelle Brack face o analiză pertinentă crizei financiare actuale, subliniindu-i determinanții și sursele fragilității²⁰.

În același timp, dimensiunea financiară a globalizării se referă și la circulația liberă a capitalurilor, îndeosebi a celor din

²⁰ Estelle BRACK, Les déterminants de la crise financière, <http://www.ubm.org.tn/upload/pdf/11072008/Brack.pps>.

sectorul privat. Practic, investitorii aleg locul plasării banilor acolo unde speră ca profitul obținut să fie rapid, sigur și pe termen cât mai lung. În acest mod, unele state în curs de dezvoltare au atras investiții semnificative din afară pentru a-și dezvolta industria, infrastructura și agricultura.

Desigur, fragilitatea piețelor financiare poate afecta toate statele lumii, nu doar pe cele în curs de dezvoltare²¹. Criza financiară actuală este cea mai gravă din ultimii 50 de ani și probabil de un secol, a estimat Alan Greenspan, fostul președinte al Rezervei Federale Americane, apreciind că tulburările sunt departe de a se fi încheiat²². De aceea, pentru a proteja oamenii, întreprinderile și statele de efectele negative ale crizelor financiare ce pot să se ivească într-o parte sau alta a lumii, dar să aducă atingere tuturor tot mai frecvent, se aud voci care cer îmbunătățirea organizării și funcționării unor instituții financiare internaționale cum sunt FMI și Banca Mondială.

1.2.3. Dimensiunea socială

Dimensiunea socială a globalizării înseamnă pentru indivizi locuri de muncă, sănătate, educație, securitate personală. Ea exprimă modul în care oamenii își reprezintă globalizarea în viața lor cotidiană. De fapt, ei se așteaptă ca efectele pozitive ale acestui fenomen să-și facă simțită prezența semnificativ în viața lor. Cu alte cuvinte, aici este vorba de aspirațiile oamenilor de a participa democratic la prosperitatea materială pe care se presupune că globalizarea este capabilă să o genereze peste tot și pentru toți - state, companii și persoane.

²¹ Vezi *Crise systémique globale: Quatre grandes tendances pour la période 2008-2013 - Communiqué public GEAB N°24 (15 avril 2008)*, http://www.leap2020.eu/Crise-systemique-globale-Quatre-grandes-tendances-pour-la-periode-2008-2013_a1549.html, Jean-Jacques CHAVIGNE, *La crise financière et ses enseignements*, <http://democratie-socialisme.org/spip.php?article1207>.

²² *La crise financière actuelle est la plus grave depuis un siècle*, <http://www.romandie.com/infos/news2/080914192902.thmp233b.asp>.

În același timp, această dimensiune presupune că vor fi create structuri private instituționalizate care să preia atribuții anterior îndeplinite de stat în domeniul asigurării locurilor de muncă, sănătății, educației, transportului în comun, furnizării apei, salubrității. Populația așteaptă ca aceste servicii și altele privind garantarea și asigurarea securității urbane, securității umane (pe toate dimensiunile sale), ordinii publice să fie un bun comun la îndemâna tuturor.

Practic, dimensiunea socială a globalizării trebuie să se întemeieze pe valori universal împărtășite, pe respectul drepturilor omului și a demnității sale. Aceasta presupune însă ca globalizarea să fie una dreaptă, deschisă tuturor, în sensul ca toți oamenii să beneficieze de efectele sale pozitive, să se instaureze o guvernare democratică și să se ofere șanse egale tuturor țărilor și locuitorilor acestora. De aceea, globalizarea trebuie să acționeze în direcțiile următoare²³:

1) *să se centreze pe persoane*. Aceasta ar însemna respectul drepturilor omului, al demnității și identității culturale ale acestuia, asigurarea unui trai decent, egalitate reală între bărbați și femei, crearea de oportunități pentru toți;

2) *existența unui stat democratic și eficace*. Statul trebuie să fie capabil să administreze integrarea economiei naționale în economia mondială și să conjuge oportunitățile și securitatea pe plan social și economic;

3) *globalizarea să se întemeieze pe dezvoltarea durabilă*. În acest sens, globalizarea trebuie să se bazeze pe acțiuni interdependente și sinergice în domeniile dezvoltării economice, sociale și pe protecția mediului la nivel local, național, regional și mondial;

4) *piață productivă și echitabilă*. Aceasta presupune instituții solide pentru promovarea oportunităților și între-

prinderi într-o economie de piață ce funcționează de o manieră eficace;

5) *reguli echitabile*. Regulile economiei mondiale trebuie să ofere o șansă și un acces echitabil tuturor țărilor și să recunoască diversitatea capacităților și nevoilor de dezvoltare ale fiecăruia;

6) *o globalizare solidară*. În acest sens, se cere avut în vedere o responsabilitate împărtășită de a ajuta țările și persoanele care sunt excluse de la globalizare sau care suferă efectele negative ale acesteia. Ideal ar fi ca globalizarea să ajute la depășirea inegalităților din interiorul unei țări și a celor dintre state și să contribuie la eliminarea sărăciei;

7) *obligăția de a da seamă în fața populației*. Actorii publici și privați, de la toate nivelurile, care pot să influențeze rezultatele globalizării trebuie fie făcuți responsabili democratic de politicile pe care ei le aplică și de măsurile pe care le iau;

8) *parteneriate profunde*. Mulți actori contribuie la realizarea obiectivelor sociale mondiale – organizații internaționale, guvernamentale și parlamente, lumea afacerilor și a muncii, societatea civilă și mulți alții. Dialogul și parteneriatul între acești actori constituie un instrument democratic esențial pentru a crea o lume mai bună;

9) *un sistem al ONU eficace*. Un sistem multilateral mai puternic și mai performant este instrumentul esențial pentru a da globalizării un cadru democratic, legitim și coerent.

În opinia noastră, direcțiile enumerate descriu o globalizare „umanizată” și nu una reală, în care, potrivit derulării vieții și activităților cotidiene, profitul economic, în principal, și avantajele de tot felul sunt principalele obiective ale actorilor privați și statali implicați direct sau mediat în evoluția acestui fenomen. Practic, direcțiile sintetizate, după sursa citată, vorbesc de aspirații și așteptări ale oamenilor, ale unor organizații nonguvernamentale și organisme ale comunității internaționale

²³ Vezi *Une mondialisation juste: créer des opportunités pour tous*, <http://www.ilo.org/public/french/wcsdg/docs/report.pdf>, pp.4-6.

față de procesul globalizării și nu de ceea ce este globalizarea în realitatea cotidiană.

Probabil, un răspuns mai adecvat impactului globalizării asupra socialului ar fi dat printr-un pachet concret, realist și viabil de măsuri ce vizează protecția socială. Printre aceste măsuri ar trebui să ocupe un loc prioritar următoarele: dezvoltarea sistemelor de securitate socială; planuri realiste și fiabile de pensionare; resurse pentru salvarea sectorului informal; igiena și securitatea muncii și a mediului; implementarea unui sistem adecvat pentru realizarea unui dialog social veritabil între puterea politică, patronat și lucrătorii atât din sectorul de stat, cât și din sectorul privat.

1.2.4. Dimensiunea politică

Această dimensiune a globalizării se referă atât la *elemente politice* naționale (*primul palier*) ce țin de viața de zi cu zi a oamenilor, a statelor sau comunităților umane, cât și de adoptarea unor *forme de guvernare mondială a lumii (al doilea palier)*. *Primul palier* al dimensiunii politice naționale semnifică nevoia de drepturi politice egale pentru toți oamenii, dreptul lor de a participa liber, voluntar și responsabil la viața politică locală, națională și regională. Globalizarea a făcut posibile astfel de deziderate prin promovarea valorilor politice specifice unei societăți democratice de tip occidental.

Al doilea palier - guvernarea mondială - pornește de la premisa că, în prezent, guvernele naționale nu mai sunt în măsură să soluționeze problemele umanității. În opinia noastră, aceste premise sunt false, întrucât ele nu țin seama de faptul că guvernul național cunoaște cel mai bine care sunt nevoile cetățenilor țării, care sunt resursele de care se dispune pentru a le satisface și ce trebuie întreprins în această direcție. **Existența unor organizații și organisme internaționale**, care par să joace rolul unor ministere la nivel mondial, **este necesară** pentru a stabili principiile, normele și regulile de derulare a vieții și

activității umane, la toate nivelurile - național, regional și internațional - și de a garanta respectarea acestora de toți actorii statali și nonstatali de pe scena planetară.

Este drept că ONU, de exemplu, a lansat o serie de programe și acțiuni menite să asigure: *o dezvoltare durabilă* a tuturor indivizilor și statelor lumii; *combaterea eficace a sărăciei în lume*, astfel încât fiecare persoană să trăiască demn și decent, fără teama zilei de mâine; *protejarea mediului natural înconjurător* astfel încât și generațiile viitoare să se bucure de condiții de viață bune²⁴. Totuși, se cuvine subliniat că aceste programe nu au condus la schimbări esențiale în vreun stat, dacă conducerea acestuia nu a dorit să implementeze respectivele măsuri la nivel național și, mai ales, nu a alocat resursele umane, materiale și financiare necesare și suficiente unui astfel de demers.

În opinia noastră, uneori, dimensiunea politică a globalizării este înțeleasă, de o manieră limitată, ca o cale de promovare a principiilor, valorilor și normelor specifice unui anumit model socio-economic și politic. De regulă, este promovat modelul occidental. Eroarea pleacă de la faptul că atât reprezentanții unor state puternic dezvoltate economic, cât și cei și ai unor instituții interguvernamentale internaționale absolutizează acest model ca fiind unicul capabil să aducă bunăstarea oamenilor, stabilitate și un viitor sigur întregii lumi. De aici, pot să apară interpretări diferite, la nivelul fiecărei țări sau chiar regiuni care, ulterior, se pot transforma în conflicte de naturi diverse – de la conflicte culturale și/sau religioase la cele armate.

²⁴ Vezi *Les objectifs du Millénaire*, <http://www.hcci.gouv.fr/lecture/fiches/objectifs-du-millenaire-odm.html>

1.2.5. Dimensiunea culturală

Pune în evidență faptul că globalizarea are efecte semnificative și în plan cultural. Astăzi, interculturalitatea este o realitate complexă. Referințe culturale multiple se intersectează și se alimentează reciproc. Trăirea culturală apare adesea ca o cultură hibridă și originală în care se regăsesc intim amestecate elemente lăsate de cultura de origine, de așteptări ale grupurilor și atracția anumitor forme de modernitate care îi dau o aparență de universalitate.

Posibilitățile aproape nelimitate de a comunica rapid, comod și instantaneu prin intermediul Internetului, telefoniei mobile, ca și impactul televiziunii și al radioului fac ca lumea să participe aproape simultan la aceleași evenimente, fenomene, procese sau activități umane. Aici, este vorba de faptul că globalizarea nu are doar consecințe economice și sociale, ci și culturale²⁵. Este posibil ca, datorită sistemelor de management ce vehiculează și valori culturale, să apară tendința uniformizării referințelor culturale. Astfel, modul de viață, de a gândi, de a acționa și chiar de a fi al oamenilor de pretutindeni pare a se uniformiza la nivel planetar, datorită avântului tehnologiilor comunicațiilor și al informaticii. Periculozitatea acestei tendințe ar consta în dispariția diversității culturale atât de necesară evoluției ascendente a lumii, pe de o parte, și impunerea modelului cultural occidental ca cel mai bun din câte există, pe de altă parte.

Modernitatea, afișată prin intermediul dimensiunii culturale a globalizării, se prezintă ca o organizare a societății în care sunt separate temporalul de spiritual, organizare care se bazează pe o stare de drept și care se acomodează unui larg pluralism social într-un sistem democratic politic. Totodată,

²⁵ Pierre DUPRIEZ, *La globalisation, du modèle économique au modèle culturel*, <http://www.cairn.info/revue-pensee-plurielle-2001-1-page-53.htm>, pp.5- 7.

modernitatea apare ca o ideologie caracterizată de un profund individualism. Acesta din urmă generat și alimentat într-o bună măsură de tehnologiile moderne ale comunicațiilor, de Internet, de lucrul la calculatorul personal. Practic, fiecare om, și mai ales tânărul, este atras de facilitățile și serviciile oferite de Internet, de lucrul la computerul personal și determinat de acestea să-și reducă substanțial comunicarea directă cu semenii săi. Un asemenea comportament fascinează și atrage tot mai multe persoane pe măsură ce posibilitățile materiale individuale le permit și infrastructura adecvată este realizată în societate.

Globalizarea culturii este un proces de durată, ce antrenează multiplicarea, accelerarea și intensificarea interacțiunilor dintre societăți și culturile lor. În opinia noastră, acest proces nu va afecta negativ evoluția culturilor naționale, pentru că există concomitent factorii ce acționează în direcția păstrării acestora, dar și mijloacele de a le apăra. Replierea, resemnarea sau defensivă nu constituie răspunsuri adecvate la această provocare inedită. Nici puterea, nici forța, nici reglementarea internațională și nici gestionarea birocratică nu pot să aducă răspunsurile așteptate acestei provocări. De fapt, cultura va fi tot mai mult caracterizată prin complexitate, datorită capacității sale de a integra elemente și fapte separate într-o coerență reintegrabilă în viața și activitatea umană²⁶.

Astăzi, ne aflăm într-o situație paradoxală: diversitatea culturală este omniprezentă. Realitatea sa este recunoscută. Când considerată ca o amenințare, când ca o promisiune, ea este prezentă în toate discursurile, dar cel mai adesea este văzută sub forme finite. De asemenea, ea face obiectul rapoartelor organizațiilor internaționale și al statisticilor diverse, uitându-se adesea că ea este rezultatul unui dialog

²⁶Mihai-Ștefan DINU, Etnie, religie, cultură, interrelaționări în domeniul securității, în vol. **Perspective ale securității și apărării în Europa**, București, UNAP „Carol I”, 2009, pp.78-85.

permanent și dinamic, explicit sau implicit, organizat sau spontan ce-i dă viață continuu²⁷.

Totuși, globalizarea are un impact serios asupra culturii atât sub aspectul schimburilor culturale între țări, al păstrării identității culturale, cât și al liberalizării producției de bunuri și servicii culturale. De aici o mare diversitate a opiniilor privind pericolele unei omogenizări a culturilor, în care unii văd o amenințare iminentă, iar alții cel mult debutul unei culturi mondiale ce va acompania multă vreme culturile naționale ele însele reînnoite prin provocările globalizării. În acest sens, o literatură importantă s-a dezvoltat în jurul respectivei problematici, fără a se afirma, cu certitudine, că se pot trage concluzii definitive asupra subiectului²⁸. În realitate, orice cultură națională, dacă vrea să rămână vie, este „condamnată” să se adapteze în timp la o varietate de schimbări atât interne, cât și externe. Adevărata problemă a liberalizării schimburilor în ceea ce privește cultura națională este de a ști dacă modificările pe care ea le antrenează în valori, mod de a fi și de acționa, afectează posibilitatea „de a promova și menține un spațiu public pluralist prin care cetățenii pot accede și participa la viața culturală, ea însăși necesară vieții publice”²⁹.

1.2.6. Dimensiunea militară

Este evident că nu globalizarea, ca proces complex, a adus cu sine tensiunile politice și conflictele armate. Acestea existau și înainte, dar globalizarea a creat premisele economice, politice și sociale ale generării conflictelor armate. Lupta pentru

²⁷ Vezi Katérina STENOÛ, *Rencontre européenne sur le dialogue interculturel*, http://www.planetagona.org/theme5_suj1_note.html, p.3.

²⁸ Vezi Mike FEATHERSTONE, **Global Culture, Nationalism, Globalization and Modernity**, London, Sage Publications Ltd, 1990.

²⁹ Vezi Marc RABOY, Ivan BERNIER, Florian SAUVAGEAU et Dave ATKINSON, **Développement culturel et mondialisation de l'économie**, Québec, Institut québécois de recherche sur la culture, 1994, p. 77

accesul la resursele esențiale unei dezvoltări economice a alimentat conflicte armate deja existente, pe de o parte, și a condus la apariția altor focare de conflict, pe de altă parte. Dacă luăm exemplul Africii, se poate vedea că există un discurs politic frecvent de genul: noi suntem producători de bunuri pe care le exportăm spre Nord, dar nu participăm la mecanismele de fixare a prețurilor nici la sistemele de schimb, rămânând într-o relație de dependență³⁰. Asemenea abordări au dus la izbucnirea unor conflicte armate inter și intra-statale în Africa obligând, în ultimii ani, comunitatea internațională să intervină, inclusiv prin mijloace militare pentru restabilirea, impunerea sau menținerea păcii. Acest din urmă aspect - intervenția comunității internaționale în favoarea păcii – este, în opinia noastră, o componentă principală a dimensiunii militare a globalizării.

Pe de altă parte, dezvoltarea NATO, prin primirea de noi membri, prin schimbarea strategiei și doctrinei sale și prin angajarea responsabilă în gestionarea conflictelor armate din lume, sub mandat ONU, este o altă componentă a dimensiunii militare a globalizării actuale. Astfel, lupta împotriva terorismului internațional și asumarea de sarcini concrete în materie de securitate mondială semnifică transpunerea în practică a dimensiunii militare a globalizării. De exemplu, analiza terorismului internațional actual ne arată că este un fenomen global, dar cauza sa esențială nu o constituie globalizarea, dar aceasta le facilitează teroriștilor activitățile oferindu-le instrumente adecvate în plan material (de exemplu, folosirea Internetului), cât și pe plan psihologic și politic (recursul la mass-media, la o amenințare globală).

³⁰ Jean-Luc BLONDEL, *La globalisation: approche du phénomène et ses incidences sur l'action humanitaire*, [http://www.icrc.org/web/fre/sitefre0.nsf/htmlall/66CLT9/\\$File/irrc_855_Blondel.pdf](http://www.icrc.org/web/fre/sitefre0.nsf/htmlall/66CLT9/$File/irrc_855_Blondel.pdf), p.4.

Globalizarea este un fenomen ambivalent și contradictoriu. Considerată ca un instrument și nu ca o ideologie ea poate:

➤ prin difuzarea drepturilor omului, să contribuie la o creștere a libertăților, la o mai vastă cooperare între organizațiile purtătoare a acestor valori;

➤ prin impunerea de modele economice și culturale uniforme, face să dispară economiile tradiționale originale, afectează culturi;

➤ favorizează schimburi științifice, menține un contact strâns între membrii familiilor dispersate sau, în mod negativ, facilitează concentrarea organizațiilor criminale.

Dacă este dificil să se determine în ce manieră globalizarea influențează conflictele, percepția negativă a acesteia nu lipsește. Conflictele violente de natură etnică, religioasă sau culturale pe care le trăiește lumea nu schimbă totul și în niciun caz în același fel, datorită globalizării. Totuși, percepția pe care o avem sau modul în care conflictele sunt prezentate sau relaționate sunt astăzi diferite. La această reprezentare un rol major îl joacă lupta globală împotriva terorismului, care are cea mai semnificativă influență asupra percepției și reprezentărilor sociale asupra conflictelor armate. De exemplu, conflictele din Caucaz, Columbia, Indonezia sau chiar Irak au fost integrate luptei împotriva terorismului. Pe de altă parte, există conflictele înghețate, cum sunt cele din spațiul ex-sovietic (Transnistria, Osetia de Sud, Abhazia, Nagorno-Karabach) care se pot activa oricând, așa cum au dovedit evenimentele din august 2008, când au fost reluate luptele dintre Georgia și separatiștii din Osetia de Sud, având consecințe negative asupra stabilității și păcii regionale și mondiale.

În același timp, în multe regiuni ale lumii, o serie de state se confruntă cu puternice mișcări separatiste - de exemplu, Spania, Italia, Franța, Canada, Marea Britanie, Belgia, China, Indonezia -, fapt ce în unele situații poate lua forma luptei

armate. În acest sens, se pot menționa acțiunile purtate de către separatiștii basci din Spania sau de către tamiile din Indonezia. De asemenea, nu trebuie omise atentatele teroriste efectuate atât de către teroriști aparținând unor organizații mondiale (gen Al-Qaida), cât și unor organizații teroriste naționale și locale.

Astăzi, informațiile despre asemenea conflicte circulă în timp real prin intermediul televiziunii, telefoniei mobile și a Internetului în aproape întreaga lume, fapt ce are urmări imprevizibile pentru securitatea umană în unele zone geografice.

1.2.7. Dimensiunea de mediu

Globalizarea face obiectul unor vii critici și în ceea ce privește mediul ambiant. Criticile adresate acesteia vis-à-vis de mediu se rezumă, atunci când sunt sintetizate, la două aserțiuni principale:

1) globalizarea avantajează competitiv țările mai puțin riguroase în materie de mediu, ceea ce are ca efect fie delocalizarea de întreprinderi industriale, fie un recul al normelor de mediu în țările dezvoltate;

2) deschiderea economică, stimulând creșterea, ceea ce duce la agravarea imposibil de susținut a emisiilor poluante și a presiunilor asupra mediului natural. Totuși, datele disponibile privind efectele globalizării asupra mediului oferă posibilitatea unei analize pertinente și nuanțate a acestui impact. Altfel spus, globalizarea are atât efecte pozitive, cât și negative asupra mediului ambiant.

În general, se apreciază că impactul globalizării asupra mediului se concretizează în³¹:

- **efectul de compoziție.** Acesta este legat de specializarea internațională indusă de comerț: țări care, anterior, produceau un larg evantai de mărfuri pentru a răspunde cererii

³¹ *Les conséquences de la mondialisation des échanges sur l'environnement*, <http://www.senat.fr/rap/r03-233/r03-23324.html>

locale se specializează într-un domeniu mai restrâns de producție și le importă pe cele de care au nevoie. Specializarea internațională conduce, în principiu, la utilizarea optimă a factorilor de producție, inclusiv resurse naturale, ceea ce ar trebui să fie benefic pentru mediu. Totuși, în practică, ea nu garantează o folosire mai economică a resurselor naturale, în măsura în care costul acestor resurse nu este întotdeauna internalizat în prețuri, cum o arată discuția asupra bunurilor publice de mediu. Cu alte cuvinte, întreprinderile nu-și fac griji să economisească resurse a căror folosire este gratuită. Pentru a evalua impactul globalizării asupra mediului este deci esențial să se aprecieze dacă diferențele de reglementări în materie de mediu oferă un avantaj unor state și dacă globalizarea este însoțită de delocalizări masive a industriilor poluante;

- *efectul de scară*. Acesta trimite la impactul creșterii producției asupra mediului. Deschiderea la schimbările generate de globalizare favorizează creșterea economică. La rândul ei, creșterea producției industriale este însoțită de o sporire a emisiilor poluante și a extragerilor din mediul natural, ceea ce este defavorabil acestuia din urmă;

- *efectul tehnic*. Rolul său constă în contrabalansarea efectului de scară: liberalizarea, deschizând țările în curs de dezvoltare la investiții, poate conduce la un transfer de tehnologii mai moderne și mai curate spre acestea. De asemenea, liberalizarea, antrenând o creștere a veniturilor, determină cetățenii să se arate mai exigenți în privința calității mediului și să pretindă norme mai stricte față de acesta.

1.2.8. Dimensiunea informațională

Globalizarea posedă și o dimensiune informațională. Aceasta se impune a fi analizată din perspective diferite, dar complementare: globalizarea actuală nu este posibilă decât prin intermediul folosirii tehnologiilor de vârf din domeniul informaticii și al comunicațiilor; toate procesele pe care globalizarea

le generează se întemeiază pe capacitatea actorilor sociali, economici, politici etc. de a genera, procesa și aplica o informație eficace fondată pe cunoaștere. De exemplu, productivitatea și competitivitatea unităților economice sau a actorilor economici – întreprinderi naționale și/sau transnaționale, regiuni sau state naționale – sunt semnificativ dependente de capacitatea lor de a produce, procesa și gestiona informația economică, și nu numai, necesară activității specifice. Totodată, informațional înseamnă că eficacitatea și practicile puterii politice, de la toate nivelurile de exercitare a acesteia, depinde de o manieră substanțială de capacitatea de a gestiona, controla și organiza informațiile și cunoștințele de fiecare tip. Desigur, acest fenomen are consecințe apoi în domeniul social, în special în construcția de sisteme de valori fundamentate pe un asemenea control. Practic, globalizarea are și o *reprezentare socială*, adică o imagine compusă din semnale ce pot fi percepute de simțurile noastre. Orice reprezentare este creată cu intenția de a fi folosită și, în acest sens, ea îndeplinește diferite funcții: conservarea informației, schimbul de informații, concretizarea ce o face accesibilă (prin concepte și modele), crearea de date.

În același timp, globalizarea a creat condițiile propice circulației, relativ libere, a informației în aproape toate domeniile de activitate. Astăzi, oamenii, de pe tot globul, sunt informați, prin mass-media cu tot ceea ce se întâmplă, de la știri mondene la cele de natură culturală și aceasta în timp real. Pe de altă parte, dezvoltarea tehnologiilor informaționale și de comunicare a făcut posibilă accentuarea procesului de globalizare, a generalizării influenței sale peste tot în lume.

Într-o anumită măsură, dimensiunile economică, politică, culturală, militară, de mediu sunt dependente de cea informațională. La rândul său, dimensiunea economică influențează celelalte dimensiuni ale globalizării. De aceea, se poate afirma că dimensiunile globalizării sunt interdependente și interacționează de o manieră constantă și relativ concertată.

Capitolul 2 Etapa actuală a globalizării

2.1. Caracteristici esențiale ale etapei actuale a globalizării

Etapa actuală a globalizării, într-o anumită măsură și într-un anume fel, este continuatoarea formelor sale anterioare de manifestare. Este vorba despre globalizarea începută în secolul al XIX-lea și încheiată înainte de începerea Primului Război Mondial și cea din secolul al XX-lea. Dezbaterele din literatura economică vin să justifice afirmația de mai sus. În acest sens, unii autori se întrebă: „Este globalizarea de azi, în realitate, diferită de globalizarea de acum 100 de ani”³²? Concluzia este că există diferențe, dar și asemănări. Cea mai importantă dintre aceste diferențe între cele două perioade, este că oamenii nu mai circulă liber, cum o făceau înainte de Primul Război Mondial. Or, atunci s-au produs vastele migrații - cincizeci și cinci de milioane de europeni ce părăseau Vechiul Continent pentru noua lume în secolul ce precede Primul Război Mondial - care sunt responsabile de o mare parte a convergenței veniturilor în economia atlantică în timpul primei globalizări³³. Acest transfer de oameni și capitaluri a transformat întreaga economie transatlantică. S-au văzut crescând salariile în țările de emigrație (de exemplu, Italia, Irlanda sau țările scandinave) și scăderea salariilor muncitorilor

³² Michael D. BORDO, Barry EICHEN-GREEN, Douglas A. IRWIN, Is Globalization Today Really Different than Globalization a Hundred Years Ago?, *National Bureau of Economic Research, Working Paper 7195*, June 1999.

³³ Kevin H. O'ROURKE, Jeffrey G. WILLIAMSON, *Globalization and History*, Cambridge, MIT Press, 1999; Jeffrey WILLIAMSON, Globalization, labor markets and policy backlash in the past, *Journal of Economic Perspectives*, vol. 12, no. 4, pp. 51-72.

necalificați în țările de imigrație, așa cum ar fi SUA și Australia.

Alți autori afirmă că originea fenomenului nu poate fi datată cu o precizie riguroasă. Urmând diverse percepții, globalizarea a început cu descoperirea Americii în 1492, cu izbucnirea Primului Război Mondial, cu dezvoltarea aviației civile, cu fondarea Națiunilor Unite, cu căderea zidului Berlinului sau cu invenția Internetului³⁴. Această varietate de fenomene arată că avem de a face cu un proces, și nu cu un fapt punctual și ușor identificabil.

Un alt punct de vedere susține că, atunci când se abordează chestiunea etapei actuale a globalizării, este important, să nu se comită *două erori*. „*Prima*, și incontestabil cea mai importantă este de a nu pleca în studiul asupra imperialismului de la Lenin, care rămâne de o actualitate crucială. *A doua* este de a nu recunoaște schimbările și adaptările care s-au derulat de la această epocă. Etapa actuală a globalizării este mai întâi și înainte de toate situația imperialismului propriu epocii noastre”³⁵.

Din cele prezentate, deși succint, se poate conchide că etapa actuală a globalizării reprezintă o realitate socială, economică, politică, militară, informațională, de mediu și culturală ce posedă o serie de caracteristici specifice.

Una dintre aceste trăsături specifice o constituie faptul că, deși dimensiunea economico-financiară a globalizării nu-și diminuează importanța, totuși, un rol deosebit de semnificativ revine, în prezent, **dimensiunilor politică, socială și culturală**. Acestea sunt interdependente și interacționează sistematic și

³⁴ Jean-Luc BLONDEL, *La globalisation: approche du phénomène et ses incidences sur l'action humanitaire*, <http://www.icrc.org/Web/fre/sitefre0.nsf/html/66CLT9>, RICR Septembre IRRC September 2004 Vol. 86 No 855, p. 493.

³⁵ Henri HOUBEN, *Une analyse marxiste de la globalisation actuelle*, <http://www.initiative-communiste.fr/wordpress/uploads/Analysemarxiste-globalisationShanghai.doc.>, p.1.

permanent. Rolul acestor dimensiuni a sporit, prin aceea că în edificarea noii ordini mondiale, după anii 1990, actorii internaționali partizani ai globalizării au apelat la diseminarea valorilor specifice societății de tip occidental, la implementarea modelului socio-economic și politic neoliberal la nivel planetar. Unii autori au aprecieri critice la o asemenea întreprindere atunci când afirmă că „Occidentul destabilizează lumea cu convingerea că nu există decât un singur model economic și social valid. Acest model exportă peste tot calamitățile civilizației occidentale: drogul, alcoolismul, bancruta obișnuită, dezordinea civilă din periferiile urbane, deteriorarea mediului, pentru că aceasta face parte dintr-un fenomen natural inevitabil, propriu unei economii salubre de dezvoltare și progres”³⁶.

Pe *plan social*, globalizarea este echivocă pe cel puțin două direcții: ea este cert un instrument de dezvoltare economică, dar provoacă, în același timp, o mai mare polarizare în relațiile sociale; ea face economiile naționale slabe și mai vulnerabile la mișcările capitalurilor³⁷. Pe de altă parte, limitarea suveranității statelor se manifestă de o manieră dramatică în domeniul protecției sociale, deoarece se caută, înainte de toate, obținerea unui profit cât mai mare și o mobilitate sporită a capitalurilor care nu sunt însoțite – nici pe plan național, nici pe plan internațional – de măsuri corespunzătoare de protecție a lucrătorilor. De asemenea, globalizarea presupune deplasarea oamenilor dinspre sat spre oraș în căutarea de lucru și de condiții mai bune de viață la nivel național. La această mișcare internă a populației, acum, se adaugă, pe o scară largă, mișcările transnaționale spre polii economici: numărul de

³⁶ J. GOLDSMITH, *La Trampa*, Buenos-Aires, editorial Atlántida, 1993 și John Kenneth GALBRAITH, *L'argent*, Gallimard, 1976.

³⁷ Vezi Pierre de SENARCLENS, *Mondialisation, souveraineté et théorie des relations internationales*, Armand Colin, Paris, 1998 și *L'humanitaire et la globalisation*, *Revue internationale de la Croix-Rouge*, Vol. 82, N° 836, 2000, pp. 311-325, Serge HALIMI, *Le grand bond en arrière*, Fayard, Paris, 2004.

migranți numiți economici este într-o creștere constantă, deși țările de „primire” sunt adesea departe de a le acorda securitatea socială și economică căutată, sau chiar un tratament respectuos cu demnitatea și sănătatea lor³⁸.

Din punct de vedere *cultural*, se asistă la tendința uniformizării culturale ca efect al răspândirii produselor de acest tip de origine occidentală, îndeosebi nord-americană și a generalizării limbii engleze ca mijloc de comunicare între oameni aparținând unor culturi și civilizații diferite. Astăzi, vorbesc engleza toți cei care participă la activități economice, politice, sociale, științifice regionale și/sau internaționale. Pe de altă parte, paradigma societății liberale, printre altele, promovează ideea unei culturi globale ce pare mai curând o ideologie menită să controleze totul, de la programele de educație până la progresele științifice și tehnice. Globalizarea socio-culturală poate afecta negativ organizarea socială existentă și, implicit, populația lumii. Dar, în acest mod, partizanii săi contribuie la edificarea unei noi ordini mondiale și a unei societăți cu o manieră de gândire uniformizată.

Într-o anumită măsură, concepția potrivit căreia piața rezolvă totul într-o societate este totuși limitativă și unilaterală, absolutizând acest model de organizare și funcționare socio-economică și politică. În realitate, nu trebuie omis faptul că piața este o construcție socială ce a apărut într-o anumită etapă de dezvoltare a societății umane și, de aceea, va purta amprenta epocii în care ființează. În același timp, nu trebuie uitat că piața nu este unicul model de organizare socio-economică. Bineînțeles, pot exista și alte modele. O societate civilizată poate construi piețe care privilegiază valori ca libertatea, dreptatea, solidaritatea, demnitatea omului.

În etapa actuală a globalizării, **factorii tehnologici** joacă, de asemenea, un rol foarte important. Aceștia acționează, în principal, asupra reducerii costurilor de transport și de comu-

³⁸ *Migration humaine*, <http://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89migration>.

nicare. Distanța între două locații de pe glob, teoretic, nu mai constituie o problemă, acum, când există atât mijloace de deplasare rapidă, cât și posibilități de comunicare continuă prin dispozitive moderne. Tehnologiile noi fac, în același timp, posibilă o reorganizare a întreprinderii, cu eficientizarea operațiunilor până la integrarea pe verticală și o redefinire a controlului operațiunilor delocalizate sau de subînchiriere grație informaticii. De altfel, astăzi, există practica alegerii de către marile companii transnaționale a locațiilor în care își realizează producția acolo unde profitul este mai mare atât datorită existenței forței de muncă relativ ieftine, cât și a unor taxe și impozite reduse.

O caracteristică dominantă a etapei actuale a globalizării o constituie tendința țărilor bogate de a dezvolta prioritar **producția intelectuală**. Activele intelectuale constituie factori strategici ai creației de valori de către întreprinderi. Expansiunea sectorului serviciilor, globalizarea, dereglementarea și emergența noilor tehnologii ale informației impun soluționarea unor aspecte privind: crearea activelor intelectuale, difuzarea, protejarea și folosirea lor în vederea obținerii unui venit economic.

În acest sens, investițiile în materie de cercetare-dezvoltare, în realizarea de brevete, în resursa umană și într-o nouă structură organizațională se dovedesc benefice. În ultimii ani, în zona Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), cheltuielile consacrate activelor intelectuale au progresat mai rapid decât cele destinate mașinilor și echipamentelor³⁹. Astfel, în 2007, cheltuielile totale consacrate cercetării-dezvoltării, în softuri și în învățământul superior în SUA au fost de 113 miliarde dolari⁴⁰.

³⁹ *Actifs intellectuels et création de valeur*, <http://www.oecd.org/dataoecd/0/31/40825836.pdf>

⁴⁰ *Géographie des dépenses de R&D aux Etats-Unis: entre centralisation fédérale et concentrations étatiques*, <http://www.bulletins-electroniques.com/actualites/61419.htm>

Pe măsură ce cheltuielile în activele intelectuale cresc, impactul lor economic se amplifică. În conformitate cu multe studii, activele intelectuale (capitalul uman, investiții în cercetare-dezvoltare, brevete, investiția în softuri) contribuie substanțial la creșterea economică⁴¹.

Comunicarea este o altă marcă semnificativă a etapei actuale a globalizării, desigur, influențată puternic de noile tehnologii în domeniul comunicațiilor și informaticii, de existența Internetului. Astăzi, rapiditatea comunicării și multitudinea informațiilor disponibile într-o „bibliotecă”, așa cum este rețeaua Internet, favorizează schimburile academice, cercetarea științifică, formarea și perfecționarea profesională. În acest context, globalizarea reprezintă, cu certitudine, un factor pozitiv de inovație. Dar chiar această rapiditate și disponibilitate, fără control, eficace, a informațiilor sensibile, permite, de asemenea, rețelelor teroriste sau mafiote să comunice, să-și pună în aplicare activitățile criminale, să-i învețe pe cei interesați tehnici și proceduri de fabricare a armelor, a bombelor artizanale, folosirea substanțelor chimice a otrăvurilor și a altor instrumente de distrugere.

Apariția și manifestarea unor **actori noi** pe scena mondială constituie o altă caracteristică majoră a etapei actuale a globalizării. Printre acești actori, doi par a fi semnificativi, prin forța lor de implicare activă și voluntară în derularea globalizării. Unul dintre aceștia este reprezentat de **companiile multinaționale sau societățile transnaționale**. Multinaționalele se reorganizează din ce în ce mai mult, formând alianțe și rețele transfrontaliere. Deci, este dificil să se determine frontierele și naționalitatea lor. În plus, aceste societăți recurg la noile tehnologii din domeniul comunicațiilor și informaticii pentru a-și efectua operațiunile transfrontaliere, pe care guvernele pot cu mare dificultate să le controleze. Ele sunt răspândite în întreaga

⁴¹ *Actifs intellectuels et création de valeur*, <http://www.oecd.org/dataoecd/30/34/38313204.pdf>, p.3.

lume și producția internațională se bazează din ce în ce mai mult pe acestea. De exemplu, în 2009 erau în jur de 82.000 de asemenea societăți, ce controlau direct 810.000 de filiale în străinătate repartizate pe întreaga planetă⁴². Practic, societățile transnaționale accelerează procesul de internaționalizare creând rețele mondiale de producție din ce în ce mai deschise pe plan geografic dar a căror coordonare este asigurată de o manieră tot mai concentrată. Aceste mutații au consecințe importante asupra evoluției schimburilor internaționale de bunuri și servicii. În acest sens, un exemplu îl poate constitui industria farmaceutică. Altădată dispersată, pentru că produsele sunt multiple, ea este astăzi reunită sub egida unui grup restrâns de firme ce controlează 60% din vânzările mondiale⁴³. Desigur, criza financiară și economică ce a cuprins întreaga lume începând cu toamna anului 2008 va avea o serie de consecințe nedorite și pentru industria farmaceutică. Astfel, este posibil să se asiste la o diminuare a producției ca urmare a scăderii puterii de cumpărare a populației din aproape toate statele lumii dar și la o reorganizare a acestei industrii, atât la nivel național, cât mai ales regional și mondial.

Cel de-al doilea actor nou important apărut pe scena mondială este reprezentat de **societatea civilă internațională**, mai precis de organizațiile sale cu vocație în domeniul promovării drepturilor omului, a dreptății, echității și demnității umane. Practic, aceste organizații acționează în direcția diminuirii efectelor negative ale globalizării asupra persoanelor din întreaga lume, dar, mai ales, din statele în dezvoltare.

⁴² *Les grandes sociétés transnationales souffrent de la crise financière et économique*, <http://www.unctad.org/TEMPLATES/Webflyer.asp?docID=11926&intItemID=5266&lang=2>

⁴³ Henri HOUBEN, *Une analyse marxiste de la globalisation actuelle*, <http://www.initiative-communiste.fr/wordpress/uploads/Analysemarxiste-globalisationShanghai.doc>, p.2.

O caracteristică a etapei actuale a globalizării cu un rol important în evoluția sa o constituie apariția și manifestarea unor **mișcări sociale antiglobalizare**. După mulți ani dedicați simplei critici și a protestelor împotriva globalizării purtate în lumea afacerilor, mișcarea antimondialistă (mai precis descrisă prin termenul „Mișcare pentru justiție globală”) a atins apogeul său la Porto Alegre⁴⁴.

Manifestările antimondializare de la Seattle, Washington, Melbourne, Praga, Quebec și Genova împotriva Fondului Monetar Internațional (FMI), Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), Băncii Mondiale, G8 și a altor întâlniri la nivel înalt referitoare la aspectele economice mondiale au captivat atenția a milioane de oameni de pe planetă, prin intermediul relațiilor mass-media.

Dinamizat prin sloganul puternic „O altă lume este posibilă”, al Doilea Forum Social Mondial (ținut la Porto Alegre, în Brazilia) a mers dincolo de proteste și a acționat de o manieră foarte structurată, exploatând căi alternative, strategii și structuri concrete. Astfel, în cadrul Forumului s-au avansat idei de transformare a actualului sistem mondial economic și nu numai. Trei propuneri sunt ilustrative pentru acest demers constructiv. Plecând de la faptul că nu se urmărește reformarea actualelor instituții internaționale (OMC și cele ieșite din Bretton Woods inspirate de comerț), ci se au în vedere următoarele scopuri: scoaterea lor din funcțiune; neutralizarea lor (de exemplu, transformarea FMI într-un institut de cercetare ce observă ratele fluxurilor mondiale de capital) și reducerea radicală a puterii lor și transformarea lor într-un ansamblu de actori ce coexistă cu și supravegheați de alte organizații internaționale, acorduri și regroupări regionale⁴⁵.

⁴⁴ *Vezi Le Forum Social Mondial: le mouvement antimondialisation atteint sa majorité*, <http://www.france.attac.org/spip.php?article1618>.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 2.

Mișcările „altermondialiste” sunt, de altfel, un produs al acestei globalizări și acționează cu larghețe pe plan mondial. Într-un anume sens, ele reprezintă la scară planetară un fel de „societate civilă” de rezistență, care propune valori alternative (sau prezentate ca atare) la dominația economică a STN sau a unor grupuri de interese restrânse. Aceste mișcări joacă rolul, totodată, de avocați ai drepturilor omului, democrației, participării popoarelor la propriul destin. Organizații cu rază de acțiune mondială, guvernamentală sau nu, contribuie la difuzarea ideilor și valorilor democratice, a sensului justiției (haltă a imunității pentru abuzurile puterii, denunțării crimelor împotriva umanității) și se folosesc la promovarea mai deschisă a toleranței și comunicării între culturi.

2.2. Actori statali și nonstatali importanți ai scenei mondiale

Scena mondială a fost, este și va fi populată de o serie de actori, cu statute și roluri diferite, care se vor implica fie în direcția susținerii globalizării, fie opunându-se acesteia, prin diverse metode, tehnici și proceduri juridice, politice, economice și/sau sociale. În categoria actorilor importanți ai scenei mondiale vom include atât pe cei de natură statală, cât și pe cei nonstatali. Diferiți autori au clasificat acești actori pornind de la o paletă largă de criterii⁴⁶.

Unul dintre autori, Michel Coomans, într-un studiu amplu, interesant, documentat și instructiv, prin conținutul său de idei, publicat în revista citată⁴⁷ face referiri pertinente la noii actori de pe scena mondială în era globalizării. Astfel, el vorbește de organizații guvernamentale internaționale, organizații transnaționale, în cadrul cărora introduce organizațiile neguvernamentale, organizațiile nonviolente și organizațiile violente.

În opinia noastră, clasificarea actorilor importanți de pe scena mondială ar trebui să țină seama de *două criterii* și anume: 1) *natura*

lor, adică statali și nonstatali; 2) *mijloacele folosite* pentru atingerea scopului și a obiectivelor propuse – violente sau nonviolente.

Potrivit *primului criteriu*, se disting *actori statali* și *actori nonstatali*. Dintre actorii statali cei mai proeminenți prin *statutul înalt*, dat de legitimitatea activității lor și susținerea lor constantă de statul național, și *rolurile importante* asumate liber, voluntar și responsabil sunt **organizațiile guvernamentale internaționale**. Acestea sunt asociații voluntare sau rețele internaționale și interguvernamentale permanente, constituite de state suverane ce doresc, din inițiativa lor și prin semnarea unui tratat, să colaboreze în vederea atingerii unor obiective inaccesibile prin forțe proprii. Aceste organizații au proceduri de funcționare și un secretariat permanent. Deciziile lor, reieșite din negocierile reprezentanților oficiali în cadrul organismelor lor de conducere specifice, sunt asimilate cu cele ale statelor pe care le reprezintă (de exemplu, Consiliul de Securitate al ONU). Puterea lor este cea a statului respectiv de a adopta decizii și de a le pune în practică. Viața a dovedit că ele sunt mai eficace în tehnică (de exemplu, Organizația Internațională a Aviației Civile - ICAO) și economie (Fondul Monetar Internațional - FMI, Organizația Mondială a Comerțului - OMC) decât în politică și securitate (Consiliul de Securitate). Ele acoperă toate domeniile: *uman* (Fondul Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite - UNICEF); *sectorial* (Organizația pentru Alimentație și Agricultură - FAO); *programare/planificare a obiectivelor și mijloacelor* (Programul de Mediu al Națiunilor Unite - UNEP); *informații* (Eurostat); *norme și reglementări* (Agenția Internațională pentru Energie Atomică - IAEA); *enunț și impunere de principii* (OMC). În mod legal constituite, suverane peste teritoriile, populații și organele statelor părți, ele au forță de lege (au drept de control și sancțiune, de exemplu), în limitele mandatelor și tratatelor ce le instituie și în prezența terților nonstatali (Organizația Internațională a Muncii - OIM, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord - NATO). Ele emană adesea de la Organizația Națiunilor Unite (ONU) și Uniunea Europeană (UE).

Totodată, în contextul creat de globalizare, statele lumii au constituit o serie de organizații interguvernamentale regionale. Ele au același statut ca și organizațiile interguvernamentale internaționale,

⁴⁶ Detalii în <http://www.uia.org/organizations/orgtypes/orgtypeb.php>.

⁴⁷ SECURITE ET STRATEGIE, nr. 93/2006.

cu precizarea că aria lor de cuprindere și statele membre aparțin unei regiuni geografice anume.

În conformitate cu primul criteriu de clasificare, un actor important al vieții mondiale este constituit de **organizațiile internaționale transnaționale**⁴⁸. Acestea sunt un *actor nonstatal*, cu un statut într-o continuă creștere și cu o paletă din ce în ce mai largă de roluri asumate. Ele adună în rândurile lor *societăți comerciale*, de finanțare și servicii, cu profiluri economice relativ diverse din întreaga lume și *organizații nonguvernamentale* ce aparțin societății civile internaționale. Specific acestora este că deciziile adoptate sunt obligatorii pentru membrii lor, nu și pentru statele pe teritoriul cărora își desfășoară activitatea prevăzută în statutul lor de la înființare. Din rândul acestor organizații transnaționale o importanță deosebită o au *societățile transnaționale* (STN), care joacă un rol economic foarte important în procesul globalizării, ele fiind unul dintre actorii săi principali. Activitatea societăților transnaționale este dominată de un obiectiv fundamental: obținerea unui beneficiu maxim într-un timp cât mai scurt⁴⁹. De aceea, aceste societăți își amplasează locurile de producție acolo unde găsesc condiții prielnice atingerii obiectivului lor fundamental și anume: mână de lucru ieftină, taxe și impozite reduse. De regulă, condițiile de muncă sunt contrastante între regiunile lumii. Și, în special, mâna de lucru este plătită foarte diferit în funcție de valori diferite. STN profită de aceste diferențe, cu ajutorul statelor respective și al instituțiilor internaționale (FMI, Banca Mondială și OMC), pentru a obține cele mai mari beneficii economice posibile.

Se cuvine făcută precizarea că STN sunt prezente în domeniile esențiale ale producției de bunuri și servicii: industria farmaceutică, petrol, automobile, investiții. Astăzi, rare sunt sectoarele economice care nu sunt dominate de giganți mondiali, care au bază productivă aproape peste tot pe glob. De exemplu, nu mai există decât doi mari constructori de avioane comerciale: Boeing și

⁴⁸ Vezi *Les firmes multinationales*, <http://www.economie-gestion.fr/ecogene/approfondissements/FMN.htm>.

⁴⁹ *Conclusions du seminaire: Les activités des sociétés transnationales et la nécessité de leur encadrement juridique*, http://www.cetim.ch/fr/dossier_stnbrosch01texte.php.

Airbus. Nu mai sunt decât câteva multinaționale ce se ocupă cu fabricarea de automobile. Ele asigurau aproape 90% din producția mondială în 2004⁵⁰. În 1990, pentru a obține o producție asemănătoare, trebuiau 25 de firme. Cea mai mare parte au fuzionat între ele sau au fost cumpărate de constructori mai puternici.

Criza financiară și economică începută în toamna anului 2008 a afectat întreaga industrie a automobilelor. Deși oferta se menține la un nivel ridicat, cererea pare să se fi redus semnificativ. De aici, o anumită diminuare a producției de automobile, trecerea unei părți din angajați în șomaj tehnic și chiar închiderea unor filiale ale marilor firme de automobile din unele state.

Și în domeniul petrolier se asistă la concentrarea producției și desfacerii într-un număr restrâns de forme. Astfel, există trei mari companii petroliere în lume: Royal Dutch/Shell, BP și ExxonMobil. De asemenea, sunt alte trei societăți foarte importante, dar ca mărime sunt la jumătatea precedentelor: Total, ChevronTexaco și PhillipsConoco.

Totodată, societățile transnaționale se implică tot mai mult în investiții financiare făcute în diferite țări ale lumii. Astfel, începând cu 1960, au fost făcute, în general, în țările în dezvoltare și mai ales în Asia de Sud-Est, investiții masive, inclusiv prin crearea de zone libere, pentru a aproviziona metropola. Astfel, primele uzine „șurubelniță” apăreau la începutul anilor ‘60 în sectorul electronic: „Prima linie de montaj offshore în sectorul semiconductorilor a fost făcută de Fairchild în Hong Kong în 1962. În 1964, *General Instruments* a transferat o parte din montajul micro-electronic în Taiwan. În 1966, Fairchild a deschis o uzină în Coreea de Sud. În același timp, numeroase întreprinderi americane au deschis linii de montaj a semiconductorilor în zona frontierei cu Mexicul. Spre finele anilor 1960, firme americane s-au stabilit la Singapore și apoi în Malaezia”⁵¹. Acesta este un punct de plecare pentru o expan-

⁵⁰ Cf. OICA (Organizația internațională a constructorilor de automobile).

⁵¹ Peter DICKEN, **Global Shift. The Internationalization of Economic Activity**, The Guilford Press, New York, second edition, 1992, p.332.

siune a producției în străinătate. „De exemplu, în 1966, multinaționalele americane foloseau numai 1.750 de lucrători industriali în Malaezia, 1.232 în Singapore și 4.804 în Taiwan. În 1987, lucrau în firmele industriale din Malezia 54.000, la Singapore 38.000 și în Taiwan 49.100. Fiecare a văzut rate de creștere dincolo de 1000% - în cazul Malaeziei și a Singapore creșterea a depășit 3000%⁵².

Industria de automobile a cunoscut o dezvoltare asemănătoare. Punctul de plecare pare să fie restructurarea activităților europene ale firmei Ford în 1980. Mai înainte, fiecare filială europeană viza prioritar piața locală. În 1980, Ford decide să se orienteze pe o piață regională integrată, Europa. Unitățile de producție sunt specializate: operațiile de asamblare sunt de model și uzinele ce produc motoare sau alte piese sunt concentrate în câteva locuri ce le furnizează tuturor uzinelor de pe continent. Ford va fi urmat de General Motors, astfel, acesta din urmă, în 1985, își instalează centrul de decizie pentru Europa în Elveția. Curând, alți constructori europeni vor proceda la fel. În SUA, firmele se vor instala în Mexic și își vor integra unitățile de fabricație în structura lor productivă din America de Nord. În Asia de Sud-Est, Toyota domină, concentrându-și unitățile de asamblare în Thailanda, fabricarea motoarelor în Thailanda și în Indonezia, transmisiile în Filipine. În prezent, o serie de firme de automobile pătrunde pe piața românească, de exemplu, Ford și-a deschis o filială în România, la Craiova.

Datorită mării puteri de influență, STN acționează modelând gusturi, obișnuințe, comportamente și idei ale oamenilor. Acest lucru pune în discuție democrația reprezentativă și rolul instituțiilor politice, atât naționale, cât și internaționale, în calitate de mediatore între interese diferite sau contradictorii. Aceasta se reflectă în tendința pe care conducătorii statelor și ai organizațiilor internaționale interstatale o manifestă alegând

⁵² Ibidem, p.67.

deliberat să supună grupurilor economice cele mai puternice dreptul de decizie și funcțiile inerente instituțiilor politice, sub pretextul sau eticheta participării societății civile și a actorilor săi. Aceasta permite STN să-și dezvolte strategia la nivel mondial și să influențeze orientările politice în funcție de propriile interese. În acest sens, o contribuție semnificativă, au FMI, Banca Mondială și OMC.

Organizațiile nonguvernamentale, un alt actor nonstatal, sunt entități nonprofit, ce cuprind actori cu obiective, viziuni, funcții, interese, acțiuni și mijloace, ierarhie, mărime și structuri diverse, cu secretariat permanent și proceduri interne de funcționare și adoptare a deciziilor. Acestea se manifestă ca actori colectivi, pro sau anti ordinea statală stabilită, cu obiective sociale, caritabile, ecologiste și umanitare. Ele sunt descentralizate (Greenpeace, Comitetul Internațional al Crucii Roșii - CICR) și misiunile lor sunt de informare sau alertă (Liga Drepturilor Omului - LDH), de urgență sau acțiune (tsunami, 2004) și de consiliere sau de presiune asupra statelor (Amnesty International).

Recunoscute ca voci de consiliere în organizațiile internaționale guvernamentale (de exemplu, ONU), ele sunt vizibile în marile forumuri (Kyoto, Porto Alegre), operațiuni spectaculare (Greenpeace), rapoarte reputate (Amnesty International) sau coaliții politice (Altermondialismul). Expertiza lor este recunoscută de multinaționale și guvernele statelor, și, pe teren, în acțiunile concrete derulate. Vocațiile lor și programele precise atrag resurse, simpatizanți, aderenți și acoperire mediatică, procurându-le popularitate, reprezentativitate și autoritate morală în opinia publică, ca și neutralitate și independență pentru a face legături cu și între state (de exemplu, CICR).

Un alt *actor nonstatal* îl constituie *mișcările anti-globalizare sau altermondialiste*⁵³. Termenul altermondialism de-

⁵³ Vezi *Les mouvements altermondialistes: Histoire et pratiques*, <http://www.oboulo.com/mouvements-altermondialistes-histoire-pratiques->

semnează o nouă mișcare, ce a început la Porto Alegre (Brazilia), în 2002, când s-a trecut de la a cultura lui „Nu” (hipercritică, ilustrată prin denumirea inițială de antimondialism) la cultura lui „Da”, care propune o altă formulă de organizare și acțiune. Prin urmare, altermondializarea sau altermondialismul este numele unei mișcări sociale care nu este opusă mondializării, ci pretinde ca valori cum sunt democrația, dreptatea economică, protecția mediului și drepturile omului să fie preponderente față de logica economică în acest proces de globalizare.

Altfel spus, altermondialismul (sau mișcarea altermondialistă) este mișcarea socială eterogenă ce revendică un ansamblu de valori umaniste (ca democrația, dreptatea economică, autonomia popoarelor, protecția mediului și drepturile umane fundamentale), dar nu prin mijloacele promovate de actuala globalizare de tip neoliberal. Politic, mișcarea oscilează între un reformism și un imaginar de ruptură, dar se adună în jurul sloganului „o altă lume este posibilă”. Ea constă într-o contestare a organizării interne, a statutului și politicilor instituțiilor mondiale, cum ar fi OMC, FMI, OCDE, G8 și Banca Mondială, propunând, în schimb, o altă modalitate de globalizare decât cea neo-liberală.

De fapt, altermondialismul este o mișcare socială, compusă din actori foarte diferiți, care își propun, în esență, un ansamblu de valori sociale și cu grijă față de mediu ca motor al globalizării și dezvoltării umane, în opoziție cu ceea ce ei analizează ca logica economică a mondializării neo-liberale. Pentru multe dintre organizațiile nonguvernamentale ce compun aceas-

21694.html, Denis COLLIN, *Altermondialisme ou internationalisme?* (I, II), <http://www.prospectives.info/Altermondialisme-ou-internationalisme-I-et-II-a50.html>, Daniel MARTIN, *Altermondialisme: une analyse critique*, <http://www.danielmartin.eu/Politique/Altermondialistes.htm>.

tă mișcare dezvoltarea durabilă a omenirii a devenit unul dintre obiectivele sale fundamentale⁵⁴.

Din punctul de vedere al *mijloacelor folosite* (metode, tehnici și instrumente) în realizarea obiectivelor, la nivel mondial, se disting: 1) *organizații nonviolente* (societăți transnaționale, comunități științifice, organizații religioase și altele). Obiectivele și scopurile urmărite, de regulă, sunt licite și etice, fiind utile fie unor instituții ale statului, fie unor categorii mai largi de populație; 2) *organizații violente* (organizații politice violente și organizații ilegale).

Organizațiile politice violente sau mișcările naționale de eliberare, de regulă, se opun procesului de globalizare care le amenință modul lor de viață tradițional. Ele uzează, într-un context nedemocratic, de mijloace violente (sabotaj, atentate, gherilă, război), presupunând grade diverse de organizare militară, mișcare, comunicații, logistică, finanțare, resurse materiale, ocuparea unor teritorii și instituții. Aceste organizații pot să constituie o microputere politică alternativă la cea locală legal instalată. De asemenea, ele caută recunoașterea politică în vederea și în negocierile de pace. Concurente statului, ele vor să răstoarne ordinea locală, nu prin război civil, ci prin război contra civililor, intrastatal, de tipul celor întâlnite în Afganistan sau R.D. Congo, de exemplu. Aceste conflicte constituie o povară economică pentru populația și resursele locale. Totuși, unele mișcări naționale de eliberare reușesc să obțină un statut legal, prin recunoaștere internațională ca urmare a cuceririi puterii politice în stat pe căi legale.

Organizațiile ilegale se referă la terorism și criminalitatea organizată. Teroriștii sunt atât grupuri informale, cât și indivizi ghidați de motive politice, economice, culturale, religioase,

⁵⁴ Vezi Carlos MILANI și Chloé KERAGHEL, *Les mouvements altermondialistes et la définition d'une problématique légitime sur le développement durable*, <http://www.adm.ufba.br/milani/2006%20Article%20Cahiers%20des%20AL.pdf>.

sociale sau personale identitare, scopul lor este să-și facă publice comunității internaționale pretențiile și aspirațiile, iar mijloacele folosite sunt: asasinatul, răpirile, atacurile cu mașini capcană și/sau cu „oameni-bombă (kamikaze)” ale căror victime civile devin o presiune pentru stat și o monedă de schimb pentru a se finanța. Aceiași categorie include grupurile ce constituie criminalitatea organizată, adică traficanții de droguri, arme, ființe umane, bani. Și membrii acestor organizații recurg la instrumentele folosite de către teroriști, cu deosebirea că ei urmăresc doar un profit economic ilicit mare.

Michel Coomans, în studiul menționat anterior, semnalează nouă deosebiri între teroriști și traficanții mafioți⁵⁵. Acestea sunt:

- consecințe sociale și de securitate în țările consumatoare sau țintă;
- crearea pe teritoriul unor state a terenurilor de producție de droguri, armament și de antrenament (Afganistan, Bekaa: droguri; Marile Lacuri: coltran);
- tranzit de fonduri prin trafic financiar (paradise fiscale, spălare de bani, corupție);
- probleme de securitate, militare, sociale în țările producătoare sau de primire;
- blamare de către state și opinia publică;
- mediatizare și simplificare a realităților și simbolurilor sociale;
- contramăsuri și cooperare statale (legale, polițienești, financiare);
- intervenția OSC-urilor umanitare și a comunității internaționale prin organizații și organisme specializate;
- exploatarea mizeriei și a identităților ucigașe ca mijloace de producție și mod de recrutare sau implantare în comunitățile locale.

⁵⁵ Michel COOMANS, *op. cit.*, p.23.

În opinia noastră, dacă se face o analiză a rolurilor jucate de actorii statali și nonstatali și a impactului activității lor asupra globalizării, se pot desprinde unele constatări. Astfel, toți actorii analizați sunt *partizani declarați ai globalizării*, susținând-o și promovând-o constant, prin întreaga lor activitate. Avem în vedere, aici, organizațiile internaționale și regionale, organizațiile violente politice, organizațiile teroriste și cele ce țin de criminalitatea organizată. De fapt, se poate afirma că există un raport biunivoc de interinfluențare și interacțiune între acești actori și fenomenul globalizării. Altfel spus, globalizarea generează climatul propice creării și funcționării actorilor statali și nonstatali internaționali și regionali, iar aceștia, la rândul lor, alimentează globalizarea cu resurse umane, financiare și materiale.

O altă constatare privește *natura impactului activității actorilor statali și nonstatali* asupra evoluției societății umane. Aceasta poate fi pozitivă, ca în cazul actorilor statali internaționali și regionali, a celei mai mari părți a actorilor nonstatali neviolenți. STN, deși fac parte din rândul actorilor nonstatali neviolenți, activitatea lor nu are întotdeauna un impact benefic asupra unor comunități umane. Aceasta dacă se are în vedere că STN sunt interesate de obținerea unui profit economic cât mai mare posibil și nu de dezvoltarea durabilă și dezvoltarea umană din statele unde își desfășoară activitatea.

Actorii nonstatali violenți au un impact negativ asupra comunităților umane din aria lor de activitate. Practicile lor, de regulă, merg de la derivă la abuzul de putere în serviciul căruia ei pun o competență și tehnici adesea extrem de periculoase. Mijloacele lor în general axate pe violență iau forme variabile, cum ar fi cele de natură fizică, morală sau verbală, armată. Discursurile lor, când simpliste, când foarte elaborate, se vor adesea manipulative și propagandistice. În cazurile cele mai grave, statutul lor legal lipsește, ca și legitimitatea. Prin modul lor de organizare, acțiune, metodele folosite în atingerea

obiectivelor și scopurilor urmărite, acești actori nonstatali violenți sunt o amenințare la adresa securității persoanelor, comunităților locale, statale și a celei mondiale. De aceea, toți cei vizați se organizează pentru a se pune la adăpost de o asemenea amenințare în materie de securitate.

2.3. Tendințe în evoluția globalizării actuale

2.3.1. Caracteristici ale mediului în care se manifestă tendințele de evoluție a globalizării actuale

Mediul în care evoluează globalizarea actuală este succint, dar semnificativ caracterizat de două tendințe majore: *accelerarea istoriei și transformarea geografiei*⁵⁶. Globalizarea continuă, într-un ritm alert, evidențiind necesitatea solidarității internaționale concomitent cu o participare sporită a tuturor statelor lumii la economia mondială și accesul la rezultatele dezvoltării sale.

Anii de după 1990 au fost marcați de **evenimente majore ce au remodelat lumea în care trăim**. Astfel, *de la o lume bipolară*, bazată pe echilibrul de forțe ale celor două superputeri, susținute fiecare de blocuri militare puternice (Pactul de la Varșovia și Organizația Tratatului Atlanticului de Nord), s-a trecut la *o lume unipolară* în care doar interesele unei hiper-puteri definesc mizele și reglează conflictele. Desigur, între timp, au apărut tendințe de constituire a unor noi centre de putere generate de dezvoltarea economică semnificativă a unor state cum ar fi China, India, Japonia sau organizații interguvernamentale complexe, de tipul Uniunii Europene. Nevoile acestora de resurse materiale și financiare le face să se implice tot mai activ în „jocurile” de putere de pe mapamond, inclusiv în procesul de soluționare a unor conflicte locale care le pot aduce atingere intereselor lor strategice.

⁵⁶ Radhi MEDDEB, *Les défis de l'humanité face à la globalisation*, http://www.comete.com.tn/publications-pdf/41.%20INTER_CAWTAR.pdf.

O altă caracteristică a mediului actual o reprezintă *explozia demografică*. Aceasta a fost posibilă datorită progresului medicinei și științei, care au diminuat rata mortalității infantile în lume (la nivel, mondial în 2009, aceasta era 46 de decese la 1000 de născuți vii pe an)⁵⁷. Dacă în 1825 populația lumii era în jur de 1 miliard de persoane, în 2009, trăiau în lume 6 miliarde 810 mii de oameni, iar în 2025 se estimează că populația mondială va atinge cifra de 7 miliarde 955 de mii⁵⁸. China și India, două țări în curs de dezvoltare, dar în plin avânt economic, vor avea în acest domeniu un cuvânt greu de spus. Astfel, populația lor va ajunge, în 2025, potrivit sursei anterior citate, la 1.476.000.000 în China și 1.365.000.000 în India. În același timp, o evoluție demografică similară vor cunoaște și alte state în curs de dezvoltare. Această tendință va avea o serie de consecințe economice, sociale, politice și de altă natură. Astfel, vor crește substanțial nevoile esențiale ale populației în țările în curs de dezvoltare, generând o puternică presiune asupra resurselor disponibile și, probabil, o degradare a echilibrului ecologic. Apoi, creșterea demografică menționată, asociată cu dorința legitimă a milioane de oameni de a trăi decent va duce la o deplasare semnificativă de persoane în căutare de locuri de muncă și de viață apreciate ca fiind mai bune. Acest fapt va conduce la creșterea populației marilor orașe, cu consecințele inevitabile – dezvoltare economică și culturală, dar și crimă organizată, delincvență, revolte sociale.

În același timp, se va asista la o accentuare a efectelor globalizării. Este vorba de o circulație tot mai largă a capitalurilor și a mărfurilor în întreaga lume, și, fără îndoială, a unui număr tot mai mare de persoane. Fluxurile migratoare vor viza statele dezvoltate economic, marile aglomerații urbane. De aici, o serie de consecințe atât pozitive, cât și negative. Astfel, pe

⁵⁷ *Fiche de données sur la population mondiale 2009*, <http://www.prb.org/p.6>.

⁵⁸ Idem.

lângă o creștere economică semnificativă, vor cunoaște o răspândire largă o serie de maladii, îndeosebi SIDA.

Globalizarea economiei este o altă caracteristică definitorie a mediului în care evoluează acum omenirea. Dispariția regimurilor socialiste din Europa și generalizarea neoliberalismului economic a permis pieței să joace un rol central în relațiile internaționale. De fapt, societățile transnaționale încep să aibă un rol tot mai important în dezvoltarea economică mondială, prin investițiile strategice pe care le fac în diferite zone ale lumii⁵⁹. Practic, aceste companii sunt unul dintre cei mai puternici actori ai globalizării actuale. Ele pot și sunt în măsură să se adapteze rapid și fără disfuncționalități atât la cerințele pieței, cât și să integreze mutațiile tehnologice intervenite în toate domeniile de activitate, dar mai ales în materie de informatică și comunicații. Revine guvernelor statelor lumii răspunderea de a manifesta voința politică și de a găsi resursele umane și materiale necesare fructificării posibilităților oferite de dezvoltarea societăților transnaționale.

O trăsătură importantă a mediului actual în care evoluează lumea o constituie **globalizarea financiară și a piețelor de capital**. Liberalizarea din ce în ce mai generală a controlului schimburilor și dezvoltarea marilor companii multinaționale au favorizat emergența unei piețe de capitaluri la nivel cvasi-planetar. În prezent, se asistă tot mai mult la disocierea fluxurilor financiare legate de comerțul cu bunuri și servicii, ceea ce a făcut ca, astăzi, volumul tranzacțiilor financiare să fie cu mult superior volumului tranzacțiilor comerciale⁶⁰. Speculațiile financiare au devenit din ce în ce mai

⁵⁹Vezi *L'investissement étranger direct des sociétés transnationales peut avoir des effets bénéfiques majeurs, à condition que les bonnes politiques publiques soient en place*, <http://www.unctad.org/Templates/WebFlyer.asp?docID=3074&intItemID=1528&lang=2>.

⁶⁰ Vezi *Le marché du capital-risque est trop peu concurrentiel en Europe*, <http://www.entrepriseglobale.biz/2009/07/20/silicon-valley-investissement-start-up-conseils>

frecvente, mai sofisticate și mai rupte de realitatea concretă. Această mutație, impulsionată de dezvoltarea noilor tehnologii în domeniile comunicațiilor, a slăbit considerabil peste tot în lume, rolul puterilor publice și a făcut să apară necesitatea unei coordonări a politicilor și mijloacelor de intervenție dincolo de frontierele unei țări oricare ar fi aceasta.

Răspunsul adecvat al statelor lumii la această dezvoltare a piețelor de capital pare să fie integrarea economiilor naționale în economia mondială.

Revoluția comunicațiilor se înscrie ca o altă caracteristică a mediului de evoluție a globalizării actuale. Lumea este astăzi dotată cu aproape un miliard de posturi de televiziune⁶¹. Telespectatorii sunt atât consumatori de imagini, informații și idei, cât și de mărfuri comerciale și divertisment.

În prezent, nicio țară nu mai poate trăi în autarhie, nici economică, nici culturală sau a informațiilor. Imaginile vin de peste tot. Acum, oamenii, prin intermediul televiziunii, devin participanți direcți la evenimentele din orice colț al planetei. De exemplu, evenimentele din 11 septembrie 2001 au fost filmate și retransmise în direct lumii întregi în toată violența și barbaria lor. La fel, atentatele cu bombă din Irak sau Afganistan. Acest fapt face din televiziune un vector cultural și ideologic. Prin programele pe care le transmite – de la filme la emisiuni economice - televiziunea contribuie la transformarea valorilor, la omogenizarea culturilor și la impunerea modelului de prosperitate promovat în statele occidentale. Desigur, țările ce le vor urma au libertatea să o facă într-o manieră care să le permită accesarea la acest ideal general fără a genera frustrări, resentimente și nemulțumiri în sânul populațiilor lor.

În același timp, Internetul și serviciile oferite de acesta au cunoscut o dezvoltare foarte mare. El este atât o sursă de informații, cât și un facilitator al realizării unor servicii diverse de la corespondență la plata unor facturi.

⁶¹ Radhi MEDDEB, *op.cit.*, pp.4-5.

Industrializarea agriculturii și automatizarea industriei constituie, de asemenea, trăsături definitorii ale globalizării actuale. Nevoile de hrană, în principal, dar și de alte bunuri de strictă necesitate pentru un trai decent ale populației într-o creștere continuă, precum și mutațiile apărute în domeniul tehnologiilor de producție din toate sferile de activitate au condus la industrializarea agriculturii și automatizarea industriei. Bineînțeles, acestea două nu au condus automat la diminuarea disparităților regionale economice, sociale, culturale și nu numai.

În prezent, deși producția agricolă și cea industrială asociată acestora au crescut, se pare că se va asista cât de curând la o criză alimentară la nivel planetar, îndeosebi datorită scăderii puterii de cumpărare a populației din mai toate țările lumii, dar cu precădere în statele în dezvoltare. Unele state ale lumii, precum și organizații mondiale au demarat o serie de acțiuni pentru a preîntâmpina izbucnirea unei astfel de crize, cu efecte imposibil de imaginat pentru omenire. În acest sens, la nivel regional, au apărut și funcționează cu bune rezultate o serie de organizații interguvernamentale economice care permit o adaptare a economiilor naționale la economia mondială, ca o modalitate de depășire a problemelor de natură alimentară ce s-ar putea ivi în anii ce vin.

Apariția și manifestarea unor amenințări în materie de mediu reprezintă o altă caracteristică majoră a mediului în care evoluează globalizarea actuală. Aceste amenințări provin din surse diferite ca natură, dar cu efecte concertate. *Mai întâi*, explozia demografică impune „*cucerirea*” de noi teritorii care să fie destinate atât agriculturii, cât și construcțiilor de locuințe și a altor utilități, fie în noile așezări umane, fie în noile cartiere ale localităților existente. *Apoi*, industrializarea din statele în curs de dezvoltare va spori efectele negative ale acestui proces parcurs deja în țările dezvoltate afectând din nou mediul natural. Practic, consecințele dezvoltării industriale relativ hao-

ține în prima parte a industrializării se simt astăzi, când se pare a început un proces de încălzire a atmosferei pământului. Așa-numitul efect de seră are urmări tot mai puternice pentru viața și activitatea oamenilor, a mediului natural în care aceștia trăiesc. Modificările produse în natură, ca urmare a materializării amenințărilor de mediu, se vor răsfrânge asupra întregii vieți și activități umane. De exemplu, consecințele unei încălziri a atmosferei riscă să fie considerabile atât în plan demografic, cât și economic⁶². Prin urmare, se impune ca, atât la nivel național, cât și internațional, statele lumii și comunitatea internațională să acționeze concertat, organizat și sistematic pentru diminuarea considerabilă a poluării solului, subsolului, apelor și aerului prin adoptarea acelor tehnologii de producție mai puțin agresive asupra mediului înconjurător - de obicei, denumite ecologice - și dezvoltarea activităților nepoluante.

Mutația semnificativă a rolului statelor lumii constituie, de asemenea, o caracteristică esențială a contextului actual. Trăsăturile contextului actual analizate mai sus își pun amprenta pe maniera în care statele lumii își îndeplinesc rolul ce le revine în materie de securitate națională, regională și internațională. Aceasta deoarece conflictele armate sunt regionale și localizate și, se pare, vor păstra această trăsătură și în viitor. Adevăratele amenințări în materie de securitate vor fi explozia demografică și dezechilibrele dintre Nord și Sud. Totodată, amenințări de securitate vor fi generate de volatilitatea marilor mase de capitaluri și de efectul pe care aceasta le-ar putea avea asupra economiilor naționale. La rândul lor, industrializarea agriculturii și automatizarea industriei vor influența mediul de securitate național, regional și mondial prin schimbările produse în domeniul folosirii mâinii de lucru. Este posibil ca să se asiste, în viitor, la o amplificare a migrației economice internaționale. Efectul de seră va fi o altă amenințare de securitate prin consecințele pe

⁶² Vezi Radhi MEDDEB, *op. cit.*, pp. 9-10.

care le generează în întreaga lume. La toate aceste posibile amenințări de securitate se adaugă terorismul internațional, crima organizată și diferite forme de extremism. În acest context, complex și fluid, armatele naționale devin neputincioase în fața unei palete atât de largi de amenințări. De aceea, soluția la această gamă largă de amenințări pare a fi cooperarea internațională a statelor, conjugarea eforturilor tuturor actorilor mondiali semnificativi pentru a asigura securitatea națională, regională și globală dorite.

2.3.2. Principalele tendințe în evoluția globalizării actuale

Trei etape pot fi reperate în decursul ultimelor trei secole în evoluția globalizării:

Internaționalizarea schimburilor economice ce s-a produs în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și care intensifică diversificarea geografică a piețelor, deschiderea și specializarea economiilor naționale.

Internaționalizarea producției sau transnaționalizarea caracterizată prin avântul investițiilor directe în străinătate și strategii de delocalizare geografică a companiilor transnaționale, în perioada de după al Doilea Război Mondial.

Etapa actuală a globalizării văzută ca proces ce ia amploare de prin 1980 prin crearea de rețele mondiale de producție, de capitaluri și de informație. Practic, simbolul său este globalizarea financiară. Criza financiară din septembrie 2008, declanșată în SUA prin falimentul unor bănci comerciale importante, s-a extins rapid în întreaga lume. În opinia noastră, acest fapt constituie un argument important al existenței globalizării financiare.

În același timp, analiza riguroasă a tendințelor globalizării actuale impune, în mod obligatoriu, patru niveluri

pe care acest proces va cunoaște o creștere semnificativă în anii ce vin⁶³. Potrivit sursei citate, aceste patru niveluri sunt:

1) țara. În ciuda globalizării crescute, nu toate țările prezintă același grad de integrare în economia mondială. Interdependența între națiuni se va accentua și accelera în anii ce vin și hărțile economice se vor modifica. Aceasta întrucât investitorii strategici caută piețe cu mână de lucru relativ suficientă și calificată, precum și costuri competitive;

2) o industrie specifică. Se știe că, cu cât gradul de globalizare al unei industrii date este mai ridicat, cu atât o întreprindere din acest sector poate trage profit exploatănd mai bine dimensiunile tehnologice, capacitățile sale de producție și notorietatea mărcilor sale. De regulă, sectoarele de activitate globalizate sunt dominate pe toate piețele de același grup de societăți mondiale, care își coordonează strategiile prin intermediul țărilor. De exemplu, industria încălțăminteii tip sport este dominată de firmele Nike, Reebok și Adidas;

3) o întreprindere anume. Pentru a ilustra acest nivel cel mai bun exemplu îl poate reprezenta firma Toyota care, potrivit sursei citate, la finele anului 1995, o treime din producția sa mondială o realiza prin filialele în întregime sau parțial controlate de grup, repartizate în 25 de țări din America, Europa și Asia;

4) indivizii din întreprinderi. În actualele condiții, evoluția și strategia carierei nu mai poate să aibă în vedere, în mod unic, doar piața sa de origine și o experiență locală. Dimpotrivă, permanent, trebuie ținut seama de concurența venită din partea celorlalți lucrători, din același tip de întreprindere, dar din zone geografice diverse.

Prin urmare, globalizarea este unul dintre fenomenele ce caracterizează lumea contemporană, dar, totodată, există o mare

⁶³ *Les quatre niveaux de la globalisation*, <http://www.entrepriseglobale.biz/67/2008/les-quatre-niveaux-de-la-globalisation/>.

controversă în ceea ce privește natura sa, impactul său și *tendențele* sale de evoluție⁶⁴. Deci, globalizarea se prezintă ca un fenomen cu consecințe cruciale pentru organizarea economiilor și politicilor în cadrul tuturor țărilor.

Analiza globalizării actuale, ca *fenomen* complex și pluridimensional, general și atotcuprinzător, evidențiază o serie de tendințe ale evoluției sale. Printre acestea se află și următoarele:

1) Accentuarea rolului deosebit de important **jucat de dimensiunea economico-financiară** a globalizării. Această tendință este pusă în evidență de:

a) Promovarea întreprinderilor transnaționale. Altfel spus, asigurarea climatului favorabil afirmării unui *rol puternic structurant al întreprinderilor multinaționale*. Acestea își implantează filiale în numeroase țări. Practic, ele au adoptat o dublă strategie – una comercială, vizând penetrarea piețelor din afara țărilor lor de origine - și alta productivă destinată căutării de baze de producție care să le permită să se servească de piețele devenite cu adevărat globale. Pentru a fi eficiente și a face față concurenței, multinaționalele au creat adevărate rețele de producție, care sunt, de fapt, sisteme internaționale repartizate în unități specializate. În acest sens, se pot identifica două forme principale: *rețele integrate* ale căror unități de producție aparțin unui grup (holding) ce deține capitalul și *rețele externalizate* ce asociază unități juridic autonome și al căror mod de conducere se sprijină pe deținerea altor active decât cele strict financiare.

Astăzi, rețelele internaționale de producție se numără printre actorii structuranti ai globalizării din economie. Dinamica emergenței și funcționării lor se înscrie în cadrul evoluției globalizării și structurarea lor se bazează pe strategiile de con-

⁶⁴ Tendință - o transformare măsurabilă sau observabilă în sânul unui sistem dat și care poartă în ea germenii dinamicelor și comportamentelor viitoare ale acestui sistem (N.A.)

trol industrial al grupurilor care din această cauză sunt liderii pe baza activelor pe care ei le dețin.

Rețelele internaționale de producție își au originea în transformarea companiilor multinaționale care, pe de o parte, reacționează la evoluțiile globalizării și, pe de altă parte, intervin ca actori ai structurării sale. Ele se înscriu în dinamica globalizării.

b) Amplificarea procesului de dereglementare. Acest proces semnifică: *dispariția politicilor protecționiste ale statelor și organizațiilor economice interguvernamentale; o relativă armonizare a nivelurilor veniturilor principalelor țări industrializate; transformarea formelor de concurență; formarea oligopolurilor construite pe o bază internațională și nu una națională.*

c) Trecerea companiilor transnaționale de la o formă de organizare de tip multi-domestic la o formă într-adevăr globală. Forma de organizare de tip multi-domestic se caracteriza prin aceea că fiecare dintre filiale producea în principal pentru piața sa de implantare, iar forma de organizare globală presupune că filialele multinaționalelor participă la structurarea rețelilor internaționale de producție ce lucrează pentru piețele mondiale, la nivel continental, chiar planetar.

d) Sporirea volumului investițiilor în străinătate. Globalizarea aduce cu sine o creștere considerabilă a volumului investițiilor făcute în străinătate de către firmele transnaționale. Aceasta întrucât aceste firme doresc să depășească limitările impuse de practicile protecționiste statale prin dobândirea unui rol de actor economic local important. Aici, intervine și le sprijină și Organizația Mondială a Comerțului facilitând formarea de uniuni vamale internaționale și desființarea restricțiilor vamale impuse prin măsuri protecționiste de diferite state sau organizații interguvernamentale economice. Treptat, puterile publice acceptă dezvoltarea filialelor firmelor multinaționale în consens cu nevoile acestora de producție și nu cu cele deter-

minate de piața internă. Altfel spus, firmele multinaționale încep să producă acolo unde este mai eficient, iar costurile de producție mai mici și, apoi, vând unde puterea de cumpărare a populației este mai ridicată. Astfel, se creează premise reale realizării unor investiții directe în țările în dezvoltare ce oferă condițiile impuse de multinaționale, adică mână de lucru mai ieftină și costuri colaterale ale producției mai mici decât în țările unde produsul respectiv este vândut.

e) Deschiderea piețelor naționale la importuri și investițiile străine. Aceasta antrenează o transformare a structurilor industriale care văd o anumită destructurare a oligopolurilor naționale ce țin de maniera alocării resurselor. Companiile investesc în străinătate pentru a întări și a-și structura instrumentul de producție și comercializare insistând însă pe ceea ce este nucleul activității proprii. Dispariția treptată a protecționismului are drept urmare creșterea concurenței care, în final, conduce la soluții adecvate de reducere a costurilor pentru ca societatea să rămână competitivă. În acest scop, companiile investesc urmărind o strategie de creștere pe două dimensiuni, una vizând formarea de ansambluri globale implantate ce acoperă concomitent piețele cele mai dinamice și zone de producție cele mai favorabile, cealaltă abandonând activitățile noncentrale și făcând apel sistematic la piață sau la subînchiriere. Prima dimensiune se concretizează prin operațiuni de achiziție sau de fuziuni transfrontaliere, în timp ce cea de a doua este asigurată prin dezvoltarea a foarte numeroase alianțe sau parteneriate, motoare ale formării rețelelor de producție internaționale ce implică participanți independenți juridic. Acum, externalizarea se generalizează în detrimentul integrării verticale. Pe această cale apar noi furnizori și se formează noi segmente industriale. Se trece de la organizarea verticală a întreprinderilor la una de tip orizontal, ce implică participarea producătorilor de componente și de subsisteme.

f) Apariția și manifestarea a noi forme de concurență între companiile producătoare de bunuri, prestatoare de servicii etc. constituite în rețele internaționale.

Marile întreprinderi producătoare de automobile, de electronice etc. intră într-o acerbă concurență atât pentru furnizori specializați de componente, cât și pentru piețe de desfacere. Existența unei concurențe interne în rețele este manifestă prin introducerea de noi moduri de gestionare a activităților în cadrul lor, maniere de gestionare ce iau un anumit număr de dimensiuni ale raporturilor de piață. Unitățile interne ale întreprinderilor multinaționale sunt astfel puse în concurență unele cu altele pentru repartitia noilor investiții atât pentru creșterea volumului de producție cât și pentru lansarea de noi produse. În același timp, ele sunt puse în concurență cu exteriorul ceea ce poate conduce în unele cazuri la externalizarea unor activități.

Totodată, politicile publice se confruntă cu probleme serioase atât în direcția producerii bogăției, cât și a repartiției acesteia. Producția bogăției este puternic globalizată și atinge un număr restrâns de state ale lumii. Repartiția bogăției rămâne obligația și responsabilitatea statelor naționale care trebuie să gestioneze adecvat protecția socială a cetățenilor lor.

2) Amplificarea impactului globalizării asupra securității umane și securității naționale. Acțiunea umanitară posedă o dimensiune internațională, datorită universalității dreptului internațional umanitar, al principiilor care guvernează această acțiune în favoarea tuturor victimelor conflictelor armate. Deci, acțiunea umanitară este afectată de globalizare, în domeniul gestionării riscurilor și amenințărilor de securitate, căci acestea acționează de o manieră interdependentă la nivel local, regional și global, precum și în planul comunicării coerente între cei interesați. Globalizarea are un impact puternic asupra securității umane, prin efectele pozitive și negative pe care le generează în toate domeniile existenței și activității

oamenilor. Astfel, ea determină un puternic flux migrator compus din persoane active care pleacă din locurile natale în căutare de muncă și condiții mai bune de trai. Emigranții, prin activitatea prestată în țara de „primire”, produc bogăție atât pentru aceasta cât și pentru țara de origine. Dar, în drumul lor către un loc mai bun de muncă și de trai emigranții „transportă” și diverse boli, printre care SIDA este cea mai frecventă și mai periculoasă, comportamente deviate. De asemenea, în timp, ei pot genera conflicte sociale semnificative în țara de primire, atât din cauza neadaptării unora dintre ei la noile exigențe, norme și reguli de conviețuire, cât și a concurenței pe care o fac nativilor pentru ocuparea unor locuri de muncă. În plus, unii dintre emigranți pot fi atrași în activități specifice crimei organizate, ceea ce aduce atingere securității umane proprii, dar și a securității comunității în care trăiesc și acționează.

Totodată, conflictele sociale pe care le pot declanșa emigranții în țara de primire pot afecta serios securitatea națională. În acest sens, revoltele urbane din Franța, din 2005 și 2006, sau cea din aprilie 2009 din Republica Moldova constituie exemple edificatoare.

3) Ridicarea gradului de concurență al actorilor statali și nonstatali, al actorilor economici și politici pentru accesul, stăpânirea și menținerea posesiei resurselor de materii prime esențiale, a surselor de apă potabilă. Globalizarea face posibilă creșterea concurenței între diferiți actori statali și nonstatali, între diverși actori economici naționali și multinaționali, pentru a avea un acces mai larg la principalele resurse de producție și la piețe de desfacere, la sursele de apă potabilă. Dispărând barierele protecționiste instituite anterior de statele naționale, acum, transnaționalele, în principal, acționează, prin toate mijloacele pentru a avea acces nelimitat la diferite resurse materiale și umane. Astfel, ele intră în concurență cu alte firme similare, dar și cu producători naționali, cu diferite comunități umane. Uneori, această „luptă”

pentru resurse poate duce la apariția sau la întreținerea unor conflicte armate. Nu este exclus ca multe dintre actualele conflicte înghețate să fie un rezultat al bătăliei pentru resurse, pentru acces nelimitat la sursele de apă, mai ales în zonele cu posibilități reduse de satisfacere a tuturor cererilor.

4) Gestionarea eficace a resursei umane. Fenomenul globalizării aduce cu sine modificări substanțiale și în materie de gestionare a resurselor umane. Libertatea de circulație a persoanelor face ca mâna de lucru calificată să fie căutată de către toți cei interesați. De aici o concurență între solicitanți și o nevoie sporită de gestionare atentă a acestei resurse⁶⁵. Politicile și practicile privind resursele umane sunt elaborate și puse în operă de structuri specializate ale întreprinderilor mari și mici.

Cu toate că astăzi toți cei interesați au conștientizat importanța strategică a unei gestionări eficace a resurselor umane, în fapt, puțini sunt cei care iau decizii adecvate în acest sens. Libertatea de circulație a forței de muncă face ca procesul gestionării resurselor umane ale unei întreprinderi, indiferent de talia și natura ei, să fie unul complex și pluridimensional. Persoanele cu calificare înaltă, deci, competitive pe piața muncii pot profita de efectele globalizării mai mult decât cele cu o calificare scăzută sau necalificate. Într-un fel, aceasta poate fi explicația penuriei mâinii de lucru în unele țări și sectoare de activitate. Pe de altă parte, speranța fiecărui individ de a găsi un loc de muncă mai bun și mai bine plătit este motorul ce pune multe persoane în mișcare atât la nivel național (migrația de la sat către oraș), cât și la nivel internațional (migrația dinspre țările în dezvoltare către statele dezvoltate).

⁶⁵ Vezi Irene CHEW, Mark GOH, *Some future directions of human resource practices in Singapore*, http://www.fsa.ulaval.ca/personnel/VernaG/REF/CRL_07/boullanger_chew.htm.

Capitolul 3 Separatismul politic

3.1. Ce este separatismul politic?

Separatismul este o *mișcare politică* ce caută să despartă o regiune, o provincie sau un stat, de țara sau ansamblul mai vast căruia aceasta aparține. Scopul este obținerea, pe o bază teritorială, a unei recunoașteri politice și crearea unui nou stat independent. Această mișcare se referă explicit și în mod sistematic la independența unui anume teritoriu ce, în prezent, este componenta altui stat. În acest sens, separatismul se poate defini ca o mișcare în care se promovează o separare nu a unui stat, ca parte componentă a unei federații de state, ci a unei regiuni din componența unui stat.

În același timp, *separatismul politic* poate fi interpretat ca *o atitudine ce exprimă o doctrină politică* ce constă, pentru un popor, în revendicarea independenței sale vis-à-vis de un stat mai mare din care, în prezent, el face parte. În esență, realizarea separatismului politic înseamnă, pentru cei care îl doresc, solicită sau impun, prin mijloace pașnice sau violente, crearea unui stat independent și autonom condus de propriul guvern. Transpunerea în practică a acestei dorințe/așteptări înseamnă mai mult decât obținerea ei, pe o cale sau alta, și anume, ruperea totală de statul actual de apartenență și recunoașterea noii entități statale de către comunitatea internațională ca având statut de stat suveran, independent și autonom.

De asemenea, *separatismul politic* trebuie înțeles și ca *activitate umană conștientă și voluntară, concepută, organizată și desfășurată de un grup social formal sau informal* constituit în vederea satisfacerii unor interese și așteptări, ale unui segment de populație, legate de obținerea statutului de entitate independentă și autonomă față de statul căruia, acum,

aparține. Pentru atingerea acestui scop, grupul social – partid politic sau un alt tip de asociere fondat pe criterii etnice – apelează atât la mijloace nonviolente, cât și la mijloace violente. Uneori, este posibilă folosirea concomitentă sau succesivă a metodelor de „luptă” amintite. De regulă, separatiștii, dacă aleg folosirea forței pentru atingerea obiectivului strategic propus – obținerea statutului de entitate statală independentă a unei regiuni ce aparține unui stat independent, suveran și subiect activ și recunoscut al comunității internaționale – își constituie structuri paramilitare. Acestea iau forma „unei armate de eliberare”, așa cum s-a întâmplat în Kosovo, Transnistria (Republica Moldova), Osetia de Sud (Georgia) sau a unei „aripi militare” cum a fost cazul cu Armata Republicană Irlandeză (IRA), ori cum este cazul organizației ETA (Spania), care întrebunțează mijloace violente, de tipul atentatelor cu bombă pentru a-și atinge scopul stabilit prin programul său politic.

Totodată, *separatismul politic* se impune a fi văzut ca **rezultat al acțiunii organizate, sistematice și neîntrerupte** a unui grup uman constituit în vederea obținerii pentru teritoriul pe care viețuiesc statutul de entitate statală independentă și suverană. În opinia noastră, elementul fundamental al aprecierii finalității acestui demers îl reprezintă recunoașterea oficială de către comunitatea mondială a statutului de entitate statală independentă a teritoriului locuit de separatiști. Practic, această recunoaștere oficială înseamnă dobândirea reală a calității de entitate statală independentă și autonomă, și membru al comunității internaționale. Fără acest pas, cu o mare semnificație politică, demersul și eforturile grupului respectiv de a se constitui ca stat independent, prin „rupere” de țara căreia a aparținut anterior, rămân fără finalitatea dorită și așteptată, pe de o parte, și cu posibilitatea transformării sale într-un produs de tipul „**conflictelor înghețate**”, pe de altă parte. Realitatea de după 1990 oferă suficiente exemple de astfel de produse ale mișcărilor separatiste. Asemenea „state autoprocimate”, nerecu-

nosute de comunitatea internațională există, de exemplu, în Republica Moldova (așa-numita Republică Moldovenească Nistreană), Georgia (Osetia de Sud), Azerbaidjan (Abhazia).

Pe de altă parte, din perspectivă sociologică, **separatismul politic** reprezintă un **fenomen omniprezent, complex, pluridimensional și de durată** ce pare să fi cuprins aproape întreaga lume. Altfel spus, nu există continent locuit de oameni pe care să nu se manifeste, mai mult sau mai puțin intens acest fenomen. Deci, caracterul *omniprezent* derivă din aria largă de răspândire și manifestare a acestui fenomen pe suprafața globului pământesc locuit de oameni. De fapt, tendințe separatiste se întâlnesc în țări din Europa, Asia, Africa, America de Nord.

Complexitatea sa rezidă atât în condițiile interne, cât și externe în care se produce, precum și în multitudinea de efecte sociale, economice, politice, militare și chiar de mediu pe care le generează mișcările separatiste.

Pluridimensionalitatea separatismului este dată de schimbările pe care le produce în toate domeniile de activitate umană, în formele de organizare formală și informală a noii societății, precum și a precedentelor create în ceea ce privește dispariția unor state și apariția altora.

Durata este un alt atribut semnificativ al separatismului politic, în calitatea sa de fenomen. Practic, ea se referă la perioada de timp de când se declanșează mișcarea de separare și până la realizarea propriu-zisă a ruperii de statul de apartenență, adică constituirea noii entități statale și recunoașterea ei de către comunitatea internațională.

În fine, **separatismul politic** poate fi perceput și ca **o cale folosită de către unele persoane influente**, ce reprezintă anumite grupuri de interese, pentru a-și crea o entitate statală în care să devină conducătorii acesteia. Aici, este posibil să fie vorba de acea dorință a unor indivizi umani de a accede la puterea politică și de a-și domina semenii. Pe de altă parte, dacă

se are în vedere ipoteza că globalizarea, sau, mai exact, cei care sunt înapoia acestui proces, generează separatism politic, atunci nu se poate exclude posibilitatea ca o asemenea mișcare să fie încurajată tacit de către partizanii acesteia, desigur, în contextul integrării regionale. De fapt, cu cât există mai multe entități statale mici, atât ca suprafață, populație și putere economică în cadrul organizațiilor regionale interguvernamentale de tip politico-economic, cu atât dominarea acestora de către cei interesați de realizarea unui guvern mondial este mai prezentă și mai accentuată. Pentru exemplificare, fosta Iugoslavie, mai precis ce s-a ales din ea, este o pildă edificatoare și care confirmă ipoteza mai sus menționată.

În lume există, pe lângă exemplele de mai sus, o mulțime de teritorii în care se derulează acțiuni revendicative de tip separatist. În acest sens, vom menționa: Corsica și Noua Caledonie (Franța), Valonia (Belgia), Quebec (Canada), Catalonia (Spania), Țara Bascilor (Spania și Franța), Cecenia (Rusia), Kurdistan (Turcia, Irak, Iran, Siria), Tibet (China), Timor (Indonezia).

3.2. Tipuri de separatism politic

În ceea ce privește tipurile de separatism politic, unii autori vorbesc de un *separatism european*⁶⁶, care ar include următoarele tipuri: *separatismul vest-european* și *separatismul est-european*.

Primul este, la rândul său, divizat în două tipuri: federalism și anti-centralism. În esență, demersul de separare a unei provincii ce este parte constitutivă a unui stat federal sau confederal respectă și profită de regimul democratic existent. În acest sens, sursa citată dă două exemple pe care le apreciază edificatoare. Unul dintre exemple îl reprezintă Belgia, unde Flandra,

⁶⁶ Pierre LANGLOSI, *Typologie du séparatisme en Europe*, <http://www.taurillon.org/Typologie-du-separatisme-en-Europe>, 12.12.2008.

purtată de un val de simpatie față de ideile partidului separatist flamand Vlaams Belang, arată clar această tendință. În ceea ce privește maniera în care se acționează, aici, pentru obținerea separării provinciei, se poate spune că folosesc concomitent o modalitate socioculturală și una politică. La rândul său, Valonia dorește și ea separarea, ceea ce accentuează procesul de dezintegrare a Belgiei. Un alt exemplu interesant este Spania. Separatismul spaniol nu va provoca o desființare a statului, dacă o singură regiune își obține independența, dar mișcarea va antrena schimbări semnificative în stat transformându-l dintr-unul centralizat într-unul federal. ETA este organizația ce susține separarea Țării Bascilor de Spania. Ea folosește inclusiv mijloace violente, de regulă, atentate, pentru a-și atinge obiectivul propus. De asemenea, Catalonia urmând o cale pașnică dorește să dobândească o și mai mare autonomie și independență decât are acum.

Al doilea, adică **separatismul est-european** este generat de „dominația” minorităților. Cu alte cuvinte, în statele est-europene, frecvent, se întâmplă ca distribuția geografică a populațiilor ce se revendică ca aparținând unui grup etnic sau a altuia să aibă imaginea păpușilor rusești de tip Matriușca. În mod tipic, statul posedă o regiune în care o minoritate națională este majoritară. Dar, în această regiune, majoritatea națională este minoritară. Acesta este cazul provinciei sârbe Kosovo. Particularitatea sa constă în aceea că kosovarii se revendică etnocultural de albanezi. În opinia noastră, este vorba de dorința unui grup restrâns de indivizi care au profitat de o conjunctură internațională propice pentru a-și împlini visul de a fi conducătorii unui stat independent și suveran. De fapt, visul lor, parțial, s-a realizat, prin declararea unilaterală a independenței în februarie 2008. Este drept că o serie de state europene (Germania, Italia, Franța etc.) și SUA au recunoscut noul stat Kosovo, însă, în prezent, la ONU, reprezentantul Serbiei a depus o rezoluție prin care cere avizul consultativ al Curții

Internaționale de Justiție în privința declarării unilaterale a „independenței Kosovo” și anume dacă aceasta este conformă cu dreptul internațional⁶⁷.

Apoi, de asemenea, se poate întâlni o majoritate a unui grup etnic într-o regiune sau o provincie anume, cum sunt ungerii în județele Harghita și Covasna din România, sau din sudul Slovaciei. Desigur, și, aici, pot să apară diferite organizații de tip politic sau de altă natură care să militeze pentru diferite genuri de autonomii. De regulă, solicitările încep cu autonomia culturală și se speră să se ajungă, în timp, la autonomie teritorială și chiar la independență totală vis-à-vis de statul a cărui parte integrantă este acum.

În opinia noastră, se poate vorbi și de alte tipuri de separatism politic. Astfel, dacă se are în vedere criteriul „**modalitatea folosită de către separatiști pentru a-și atinge obiectivul propus**” se disting: *separatism politic îmfăptuit prin mijloace violente* și *separatism politic îmfăptuit prin mijloace nonviolente*.

Primul tip poate fi ilustrat prin mișcările separatiste din toate spațiile unde, acum, se întâlnesc **conflicte înghețate**, pe de o parte, și în acele state unde mișcarea separatistă are și o componentă militară, pe de altă parte. În acest sens, se pot aminti:

Spania. Aici, Țara Bascilor este exemplul cel mai tradițional de separatism european. În Spania sunt aproximativ două milioane de basci ce locuiesc în trei provincii ale regiunii numite Țara Bascilor. Această regiune se bucură de drepturi mai extinse în raport cu celelalte regiuni ale acestui stat, nivelul de viață al populației sale depășește media pe țară, iar limba bască este limbă de stat. Totuși, partizanii separării vis-à-vis de Spania (apoi atașarea teritoriilor franceze ale Țării Bascilor) avansează exigențe mai importante. Organizația ETA, fondată în 1959 (Euskadi Ta Askatasuna), își propunea inițial ca

⁶⁷ *Independența Kosovo la mâna CIJ*, <http://www.ziua.ro/display.php?data=2008-10-10&id=243808> (12.12.2008).

obiectiv să lupte împotriva regimului Franco. Or, după moartea lui Franco, Țara Bascilor a primit statutul de autonomie, dar această măsură nu a fost suficientă pentru teroriștii basci.

Franța. Aceasta a dobândit o experiență bogată în lupta împotriva separatismului și extremismului pe teritoriul său, înainte de toate în Corsica, insulă franceză din Mediterana. Grupările naționaliste din Corsica s-au manifestat pe la mijlocul anilor 1970, în cursul confruntărilor cu unitățile armatei franceze. Grupările cele mai influente sunt Coaliția naționalistă corsicană și Mișcarea pentru autodeterminare (MPA), fiecare dintre ele posedă grupuri de combatanți. În ultimii 25 de ani, statutul insulei a fost extins de două ori: în 1982 (Statut special și crearea primei adunări) și în 1991 (Statut Joxe), acordând puteri mult mai largi autorităților locale în domeniile economic, al agriculturii, în sectorul energetic, al transporturilor, al învățământului și culturii. Acum câțiva ani, parlamentul francez a recunoscut existența poporului corsican. Este adevărat, această decizie a fost apoi anulată, căci ea era contrară Constituției Republicii Franceze. *Armata revoluționară bretonă* acționează din 1970 în Bretania, peninsulă din nord-vestul Franței. Descendenții celților care s-au stabilit aici odinioară părăsind insulele britanice nu se consideră ca fiind în totalitate francezi sau că sunt un alt fel de francezi. În cursul recensămintelor, mulți dintre ei se desemnează ca fiind bretoni, indicând că franceza este limba lor maternă. Armata revoluționară bretonă (ARB, aparent numită ca și Armata republicană irlandeză) face parte din aripa extremistă a mișcării naționaliste Emgann (MGI), care luptă împotriva „opresorilor francezi”.

Al doilea tip se întâlnește acolo unde mișcarea separatistă se folosește de instrumentele oferite de regimul democratic pentru a-și atinge obiectivul stabilit. Pentru a exemplifica, vom prezenta succint aceste mișcări separatiste. În **Spania**, Catalonia, provincie autonomă situată în nord-estul acestei țări are propria sa limbă (catalana) și cultura sa, este, de asemenea, o

sursă de probleme pentru Madrid. Catalanii au subliniat mereu diferența lor în raport cu locuitorii celorlalte regiuni ale Spaniei. Această provincie se bucură de o largă autonomie în cadrul statului spaniol. Raporturile cu guvernul central de la Madrid sunt deja reglementate printr-o Cartă specială. Totuși, zeci de partide și organizații sociale, de regulă de stânga, care există în regiune se pronunță pentru retragerea Cataloniei din Spania. Obiectivul lor este obținerea unui referendum pentru independența provinciei promisiune ce va fi pusă în practică înainte de 2014.

În Italia, tendințele separatiste sunt puternice în regiunile industrializate din nord. Pentru moment, influența Ligă de Nord a renunțat la separare și insistă pe transformarea Italiei în federație. Partizanii reunificării cu Austria a regiunilor din Tirolul de Sud alipite Italiei după Primul Război Mondial își avansează, de asemenea, revendicările.

Belgia ar putea fi împărțită în Nordul flamand (ai cărui locuitori vorbesc olandeza și înclină pentru Țările de Jos) și Sudul valon (francofon). Trebuie să se caute sursele profunde ale confruntării între cele două comunități lingvistice din Belgia - Valonia francofonă și Flandra olandeză - în vechile episoade ale istoriei Belgiei independente, atunci când valonii și flamanzii erau reuniți pentru a face față Țărilor de Jos. După ce s-au unit în numele libertății, ele încearcă de două secole să se divizeze. Apeluri la separare se fac simțite tot mai mult în țară: Flandra, mai dezvoltată pe plan economic, refuză să hrănească Valonia. După sondaje, mai mult de 60% dintre locuitorii din Flandra și 40% din Valonia aprobă divizarea Belgiei.

Dacă s-ar analiza doar situația din Europa, s-ar constata că numeroase țări din Uniunea Europeană se confruntă cu revendicări separatiste din partea comunităților sau regiunilor care aspiră la o mai mare autonomie, chiar la o completă independență. Practic, se asistă la proliferarea naționalism-regionalismului care, dacă s-a radicalizat după extinderea UE

din anii 1990, acum este deja înrădăcinat în funcționarea comunitară. „Potrivit estimărilor experților, mai mult de zece noi state sunt teoretic susceptibile de a apare pe vechiul continent în secolul al XXI-lea⁶⁸”. În plus, din 1981 există Alianța Liberă Europeană (ALE) ale cărei obiective și structură, prezentate în Anexa nr.2, servesc cauza separatiștilor europenei.

3.3. Factori determinanți ai separării politice

Separatismul și corolarele sale obligatorii – apartheidul, purificarea etnică și războiul - sunt relele cele mai grave ce amenință astăzi umanitatea⁶⁹. În prezent, obținerea unei naționalități prin drept și în corolar descrierea unei națiuni prin dreptul formal este o dispoziție atât modernă, cât și obligatorie în lumea noastră globalizată în care persoanele și bunurile circulă rapid.

Totuși, unii opun concepției națiunii, un altul, foarte diferit, fondat pe criterii implicite, precum cele al unei etnii, ale unei pseudo rase sau al unei religii. Se pare că este simplu de descris această apartenență folosind criterii nonformale ca practicarea unei religii, sau mai rău, o pseudo rasă ori un grup etnic. Acest tip de apartenență este puternic indefinită în mod obiectiv, căci intensitatea practicilor religioase sau etnice pentru un grup dat variază mult de la un individ la altul și din nefericire integrității din acest grup sfârșesc mereu prin a-și impune legea, căci pentru ei practica apartenenței nu este suficientă și pură, urmează atunci persecuțiile și curățarea etnică pentru a „purifica” grupul în chestiune.

⁶⁸ Philippe ENGLES, Pierre HAVAUX, *L'espace Wallonie-Bruxelles*, <http://fr.rian.ru/analysis/20071224/93983387.html>, p.1.

⁶⁹ *Le séparatisme ou l'effroyable utopie*, <http://www.alain-benajam.com/article-18669105.html>.

Purificarea sau curățarea etnică nu poate să se bazeze pe niciun criteriu obiectiv, căci nu există rase umane descriabile. Dacă se ia un exemplu, printre altele, cel al pielii negre, un locuitor din Senegal nu seamănă cu un suedez, totuși, este în totalitate imposibil să se stabilească o frontieră între persoanele numite negre, adică să aibă șapte gene identice printre cromozomii ce codează rata de melanină pentru a avea o piele integral sumbră și absența acestor gene, rămânând foarte rară, căci această lipsă totală este o boală. Deci, există nuanțe și un continuum între oameni ce locuiesc în nordul Europei și care posedă puțină melanină și cei care locuiesc în Africa subsahariană și au multă melanină. Totuși, nicio frontieră nu este determinabilă prin „criteriul” culoarea pielii. Același lucru se poate spune pentru toate criteriile genetice.

În Europa, cvasitotalitatea națiunilor grupează populații diferite etnic și lingvistic. Aproape toate statele europene (de exemplu, Franța, Spania, Regatul Unit, Elveția, Belgia, Italia) cunosc această situație. De altfel, o parte dintre aceste națiuni are mai multe limbi oficiale. Este evident că în lumea modernă de astăzi, ce se globalizează și se amestecă, devine imposibil să se fondeze fără ciocniri o națiune pe altceva decât pe dreptul formal și egalitatea drepturilor în afara oricărei considerații religioase, etnice sau lingvistice. Cei care încearcă astăzi să reconstituie națiuni pe alte criterii pun în operă o teribilă utopie. Cu toate acestea, sunt încă forțe politice puternice care, în prezent, îndeamnă la crearea de noi națiuni pe criterii altele decât cele ale dreptului și aceste forțe politice venite din Infern au ca proiect de a redesena harta lumii cum le convine pentru a-și satisface interesele.

Printre promotorii unor asemenea idei și practici se află **separatiștii**, care, deși nu prea numeroși, sunt, totuși, suficient de activi pentru a-și atrage adepți și a influența opinia publică, în direcția susținerii obiectivelor lor. De la început, ideea separatistă are întotdeauna o existență și ea poate adesea să se

sprijine pe ceva din istorie sau să pretindă așa ceva. O scurtă privire aruncată pe harta Europei pune în evidență existența multor organizații separatiste regrupate în ALE (Alianța Liberă Europeană). Periculozitatea accentuată a acestor mișcări separatiste constă în posibilitatea izbucnirii între micro statele etnice și religioase a unor războaie de tipul celui dintre Palestina și Israel. Pentru unii, însă, aceste războaie sunt aducătoare de contracte serioase de armament și muniție, pe de o parte, și creează un câmp propice manipulării beligeranților prin acordul unilateral de susținere militară și subsidii, pe de altă parte.

Separatismul, ca mișcare politică, este determinat de un ansamblu coerent de factori diferiți ca natură, dar interdependenți ca mod de manifestare. Ei se pot grupa, potrivit criteriului ales, în mai multe categorii. Astfel, conform criteriului „**proveniență**” se disting: **factori externi** și **factori interni**. Din *prima categorie* fac parte:

❖ **globalizarea și integrarea regională**. Ambii factori promovează interesele unor actori statali (marile puteri ale lumii) și nonstatali (băncile, transnaționalele) în dauna intereselor naționale. De aceea, efectele generate de acești factori pot fi speculate de către separatiști în susținerea obiectivelor lor de creare a unor noi entități statale, care afirmă ei ar servi mai bine interesele celor pe care îi reprezintă;

❖ **ingerința externă**, adică cea a statelor care nu au nimic de a face în regiune (SUA, Arabia Saudită în zona Caucaz, de exemplu)⁷⁰. Acest factor, potrivit sursei citate, acționează într-un context de ofensivă politică a Turciei, de retragere politică a Rusiei și de apărare politică a Iranului. Două forțe intervin: SUA și Arabia Saudită, fiecare din cele două încercând să folosească Turcia în propriul interes. În acest

⁷⁰ Evgueni MOROZOV, *Caucase: de la paix à la guerre*, http://www.clcr.ru/Francais/La%20Gazette/Archives/04%20Question%20nationale/Question_nationale_fr_010.html.

context, se cuvine menționată intenția cercurilor americane de a institui o lume unipolară, înțelegând totuși perfect că o asemenea lume nu poate exista. Un alt exemplu de ingerință străină îl poate constitui Kosovo și, de fapt, întreaga ex-Federație iugoslavă. În acest spațiu, după 1990, mișcările separatiste au început să devină tot mai active. Slovenia modernă s-a format la 25 iunie 1991 după obținerea independenței față de Iugoslavia. Acest stat s-a alăturat NATO pe 29 martie 2004 și Uniunii Europene pe 1 mai 2004. Ulterior i-au urmat exemplul și alte state componente ale fostei Iugoslavii. De aici a izbucnit un nimicitor război civil între unele state din ex-Iugoslavia. Pe acest fond creat de războiul civil, kosovarii și-au constituit o forță paramilitară și au început lupta armată cu forțele militare ale Serbiei. Lupta lor, cu sprijinul consistent al NATO și UE a avut succes, astfel, în februarie 2008, provincia și-a declarat independența. Aceasta din urmă i-a fost recunoscută de o serie de state, printre care se află SUA, Germania, Italia, Macedonia, Muntenegru, Elveția, Islanda, Norvegia, Turcia, Albania, Croația și Slovenia;

❖ **rivalitatea marilor puteri** care „luptă”, prin toate mijloacele pentru a avea acces direct și cât mai mare la resurse naturale, îndeosebi energetice. „Bătălia” ce se dă pentru regiunea Caucazului, bogată în resurse de hidrocarburi, este un exemplu de acțiune a factorului amintit. Atât timp cât URSS exista ca superputere, Turcia era privată de calea de acces spre Est. Odată cu disoluția URSS, teoriile naționaliste extremiste au devenit concepții de stat. Acum, în această regiune își dispută influența Rusia, Turcia și Iranul. Desigur, Rusia dorește să-și mențină influența semnificativă în zonă, de aceea acționează permanent în această direcție, pe toate căile, inclusiv militare. În acest sens, un exemplu îl constituie războiul cu Georgia din august 2008. Pe de altă parte, rivalitatea marilor puteri nu se limitează la lupta pentru resurse, ci și pentru „cucerirea” sau

menținerea unor zone de influență acolo unde ele au interese strategice. În această categorie se pot include Kosovo și Irak.

Din categoria factorilor interni fac parte:

▪ **lupta interetnică a micilor state și a micilor etnii** care intră în competiție cu marile state. Acest factor este binecunoscut în zona Caucazului. Astfel, cecenii sunt inamicii rușilor și osetienilor. Georgienii sunt împotriva osetienilor. Armenii sunt împotriva turcilor, azerilor și georgienilor. De aici, o serie de conflicte active sau înghețate în zonă. Războiul dintre Georgia și Rusia din august 2008 este dovada ușurinței cu care un conflict înghețat devine unul „fierbinte” punând în pericol stabilitatea și securitatea în regiune;

▪ **separatismul etnic**. El decurge, în mare parte din lupta interetnică. Dacă se păstrează exemplul zonei Caucaz, mișcările separatiste există sub o formă destul de dezvoltată în Kurdistanul turc și iranian, în provincia Hakkâri, în Azerbaidjanul iranian, în Georgia (Abhazia și Osetia de Sud). De fapt, Osetia de Sud și Abhazia s-au autodeclarat independente în 1992 față de teritoriile statale de care aparțineau, iar după conflictul armat din august 2008 dintre Georgia și Rusia, aceasta din urmă le-a recunoscut independența. Dar, există și alte regiuni din lume unde mișcările separatiste sunt active. Astfel, se pot menționa, în Europa, Spania (Catalonia, Țara Bascilor), Franța (Corsica), Italia (nordul țării față de sud); în Asia, China (Tibetul, de exemplu), Indonezia (Timorul de Est); în America de Nord, Canada (Quebec). Cazul Kosovo (care probabil i-a inspirat pe rebelii tibetani) este un exemplu elocvent: albanezii din Kosovo și-au obținut independența de a fi liberi de Serbia, dar ei au devenit o colonie a Uniunii Europene, care servește de cea mai mare bază militară și cel mai important terminal petrolier american din lume. Un Tibet independent ar deveni,

la rândul său, o bază americană dirijată împotriva Chinei, Indiei și Rusiei⁷¹;

▪ **factori sociali**. Din rândul lor fac parte, religia, sistemul ierarhiilor sociale întemeiate pe diverse criterii subiective, limba, cultura, nivel de dezvoltare economică.

Potrivit criteriului **natura factorilor** se disting:

➤ **factori economici**. Separatismul economic a acționat alimentând mișcări separatiste și continuă să o facă și în prezent. Acesta s-a văzut, în parte, pus în operă în Iugoslavia. Desigur, exista o problemă de coabitare națională între diferitele entități iugoslave. Dar, totuși, mișcarea de despărțire a fost dată de sloveni, pentru că ei erau cei mai bogați, pentru că aveau un PIB pe locuitor de două la trei ori superior PIB mediu pe locuitor în Federație, pentru că ei și-au zis: „independenți vom fi mai ușor integrabili în UE”. La fel, și statele din ex-URSS apelează la separatismul economic⁷². Cursa spre prosperitate pare să fi devenit motorul istoriei, mai mult decât noțiunile de solidaritate sau putere. Exemple: Catalonia în Spania, în Italia nordul, regiunea cea mai bogată are tendințe separatiste. Practic, se asistă la o disoluție a statului-națiune, cu regruparea regională, pe de o parte, și cu trezirea micilor națiuni, pe de altă parte. Clasele politice naționale sunt concurate de structura europeană și de structurile locale;

➤ **factori politici**. Regimul politic democratic dintr-o serie de state europene, de exemplu, oferă căi adecvate de manifestare a mișcărilor separatiste. Tentațiile naționale sunt foarte puternice în Europa, în mod precis din cauza construcției europene: aceasta pentru că Europa dă un acoperiș comun ansamblului de europeni, astfel că flamanzii și valonii nu mai

⁷¹ Tibet: *Le jeu dangereux des séparatistes*, <http://coterue.overblog.com/article-18583883.html>, p. 2.

⁷² Pascal BONIFACE, *Le mouvement de balkanisation de la planète ne cesse de s'accélérer*, <http://www.fsa.ulaval.ca/personnel/vernag/eh/f/cause/lectures/Pascal%20Boniface%20balkanisation.htm>.

au nevoie de statul belgian. În mod similar, se petrec lucrurile și în Canada, unde provincia Quebec se vrea independentă și autonomă⁷³. Tot în această categorie de factori se poate include „dreptul popoarelor de a dispune de ele însele”, adică **revendicările naționale**. Anumite minorități din unele state vor să nu mai trăiască sub dominația unui popor care nu este al lor - exemplele merg de la Kosovo la Cecenia;

➤ **factori lingvistici și religioși**. Într-o serie de state există mai multe religii și se vorbesc mai multe limbi. Cea care este dominantă din punct de vedere numeric caută să-și impună ideologia și conduita adeptilor celorlalte religii, prin toate mijloacele posibile de la cele pașnice la cele violente. Pentru a ilustra această situație exemplul oferit de Sri Lanka este edificator. Luptele între guvern și separatiștii tamili au aruncat pe drumurile din Sri Lanka zeci de mii de civili terorizați. Treizeci de ani de luptă: atâția ani a lăsat în urma sa mișcarea separatistă a tAMILILOR. Factorul-cheie al istoriei din Sri Lanka⁷⁴ este simultan expresia mobilizării spontane a unei minorități autohtone în jurul revendicărilor politice și lingvistice, și fructul unei acțiuni politico-militare de mare anvergură fondate pe o puternică organizație transnațională, Tigrii eliberării Eelam-ului tamil⁷⁵. Potrivit separatiștilor, cadrul instituțional democratic actual nu oferă nicio garanție minorităților lingvistice și religioase, și numai crearea unui stat separat poate răspunde acestei așteptări. Ei revendică un teritoriu numit Tamil Eelam, format din provincia nord-est, cuprinzând portul din Trincomalee, și regiuni din sud-est ale insulei în care populația musulmană este mai numeroasă decât alte populații. Tensiunea dintre

⁷³ Jean-Pierre CHABOT, *Liens entre la notion du séparatisme au Québec et la religion Catholique*, <http://www.leseditionsjpchabot.com/textes/religionetpolitique.pdf>.

⁷⁴ Titlatura oficială este Republica Democratică Socialistă Sri Lanka.

⁷⁵ Vezi Cédric GOUVERNEUR, Un Etat “de facto” pour les Tigres tamouls, *Le Monde diplomatique*, février 2004.

guvernanți, unde domină majoritatea de limbă cinghaleză (74% din locuitori), și minoritatea tamilă (în jur 15%) a început în 1956 - Sri Lanka care, la acel moment, se numea Ceylon -, atunci când venea la putere Partidul Libertății (Sri Lanka Freedom Party) creat de Solomon Bandaranaike⁷⁶.

Totuși, în acest context, se cuvine făcută precizarea că statul-națiune nu și-a spus ultimul cuvânt, dar nu mai este actor unic pe scena internațională. El este concurat de aceste regrupări, de actori individuali, de organizații politice și nu numai. Dar, în același timp, statul rămâne referentul principal în relațiile internaționale. Se spune că piața domină lumea. De fapt, piața se întoarce către state pentru a fixa regulile jocului pe care nu este capabilă să-l ofere. Maniera cea mai sigură, rapidă și eficace aleasă de către majoritatea statelor dezvoltate de a ieși cu bine din criza economică din toamna anului 2008 a fost apelul la stat, care a sprijinit financiar marile bănci comerciale pentru a nu intra în faliment.

După **caracterul lor**, factorii determinanți ai separatismului se pot grupa în două categorii:

✚ **factori generali** (globalizarea, conjunctura internă și internațională favorabilă, interesele strategice ale uneia sau alteia dintre marile puteri ale lumii);

✚ **factori specifici**, adică proprii fiecărui caz de separatism politic în parte.

Acțiunea acestor factori generali și specifici generează o serie de efecte. Un prim efect, și poate cel mai dur prin manifestările sale - profunde și durabile -, este acela că procesul creării unui stat prin secesiune se face prin război și confruntare. De aici, pierderi de vieți omenești, distrugeri de bunuri materiale, abuzuri din partea fiecărui beligerant. Un al doilea efect îl reprezintă multiplicarea numărului statelor prin apariția

⁷⁶ Eric Paul MEYER, Impasse des négociations, reprise des combats. Ressorts du séparatisme tamoul au Sri Lanka, <http://www.monde-diplomatique.fr/2007/04/MEYER/14590>, p.1.

de entități slabe – economic, social, demografic, cultural, politic, militar – care nu se pot impune pe plan internațional. Altfel spus, ele singure nu sunt în măsură să se apere și să se facă respectate pe scena mondială. Aceste state creează, din această cauză, zone de fragilitate deschise la procesele de destabilizare care afectează statele vecine și nu numai. Exemplele oferite de unele state constituite prin „spargerea” Iugoslaviei susțin din plin asemenea afirmații. Astfel, Croația are o suprafață de 56.542 km² și o populație de 4.496.869 locuitori, Macedonia are o suprafață de 25.713 km² și o populație de 2.045.262 de locuitori, Slovenia are o suprafață de 20.273 km² și o populație de 2.011.473 de locuitori, Kosovo are o suprafață de 10.908 km² și o populație de 2.100.000 de locuitori⁷⁷.

În Europa, se asistă la emergența unui fapt care nu este paradoxal decât în aparență: tendința regrupării statelor în cadrul Uniunii Europene și tendința destrămării unor state. De fapt, aceste două tendințe sunt complementare. Aceasta pentru că regruparea regională europeană la nivel UE oferă un acoperiș comun, ceea ce face ca unii, de exemplu, flamanzii și valonii să pretindă că nu mai au nevoie de statul belgian⁷⁸. Dar această regrupare, pe de o parte, este parțială și, pe de altă parte, se face în contextul globalizării economiei care o orientează într-un sens ce riscă să le destabilizeze. Practic, integrarea regională pe care o reprezintă Uniunea Europeană este un răspuns pe care o serie de state europene îl dau globalizării. Altfel spus, integrarea regională se constituie într-o formă adecvată de adaptare a economiilor și nu numai ale statelor ce constituie UE la „agresiunea” globalizării. De fapt, globalizarea dă posibilitatea apariției, dezvoltării și manifestării pe scena internațională a altor actori decât statele naționale. De exemplu, investițiile nu privesc țările în curs de dezvoltare, ci sunt cel mai adesea realizate prin fuziuni/achiziții ce nu depășesc

⁷⁷ Cf. <http://ro.wikipedia.org>.

⁷⁸ Pascal BONIFACE, *op. cit.*, p.2.

„frontierele” transnaționalelor⁷⁹. Acestea, puternice financiar, ca active și cifre de afaceri, nu mai ascultă decât de interesele lor și nu de cele ale statelor pe teritoriul cărora sunt implantate.

3.4. Consecințe posibile ale separatismului politic

Separatismul politic poate avea o multitudine de consecințe. În opinia noastră, toate au doar urmări negative atât pentru statul afectat de secesiune, cât și regiunea în care el se află. Pe de altă parte, consecințele generate de mișcările separatiste privesc toate domeniile de activitate umană atât din statul ce trăiește acest eveniment, cât și stabilitatea și securitatea din regiune.

În deplin consens cu **locul de manifestare cu preponderență a efectelor mișcărilor separatiste** se pot distinge două mari tipuri de consecințe: *interne* și *externe*.

Printre **consecințele interne** ale fenomenului analizat se numără:

1) **producerea de disfuncționalități majore** în toate instituțiile statului, prin nevoia de a restructura unitățile administrative, de a le grupa într-o nouă structură națională și de a le face să răspundă optim cerințelor cetățenilor. Regiunea ce se desprinde din statul de apartenență, pentru a forma o nouă entitate statală, avea un aport mai mare sau mai mic la funcționarea acestuia, care, acum, trebuie compensat printr-o altă organizare și adoptarea de acte normative adecvate acestui scop. De asemenea, teritoriul desprins din stat, prin formarea noii entități statale, în mod evident, are în compunerea sa și persoane ce nu aparțin etniei care a avut succes în mișcarea separatistă derulată. La rândul lor, aceștia pot emite pretenții de constituire a

⁷⁹ *Politiques du FMI et de la Banque Mondiale en Amérique latine*, http://64.233.183.104/search?q=cache:KrPchFGxkPAJ:www.eleves.ens.fr/at tac/Mendes.pdf+rapport+CNUSED&hl=ro&ct=clnk&cd=2&gl=ro&lr=lang_fr.

unei formațiuni statale autonome și independente. De aici, asemenea unui bulgăre de zăpadă, și alte minorități vor începe să ceară desprinderea de statul de apartenență și constituirea unei entități statale autonome și independente ori alipirea la un alt stat. De exemplu, mișcarea separatistă din Alaska (SUA), condusă de Partidul Independenței din Alaska, solicită independență și apoi alipire la Canada. Astfel de cereri mai formulează și alte mișcări separatiste în lume⁸⁰;

2) **crearea unui precedent periculos** în ceea ce privește destrămarea unor state suverane, independente și recunoscute ca subiect de drept internațional de către comunitatea internațională. De exemplu, declararea independenței provinciei Kosovo, în februarie 2008, și recunoașterea acesteia de o serie de state a constituit și va constitui, în viitor, o pildă demnă de a fi urmată și a de alte grupuri etnice aflate pe teritoriul altor state. Se va ajunge la ceea ce Pascal Boniface, directorul IRIS, numea „balcanizarea” lumii⁸¹. Anterior am menționat câteva state ce se confruntă puternic cu o mișcare separatistă. Pentru aceste mișcări, reușita kosovarilor va reprezenta un stimulent pentru continuarea luptei în vederea constituirii unei entități statale similare. Practic, astăzi se asistă la o sporire semnificativă a mișcărilor separatiste pe toate continentele și în state atât dezvoltate, cât și în dezvoltare⁸². O simplă lectură a sursei citate aduce dovezi concludente privind amplificarea mișcărilor separatiste atât violente, cât și nonviolente din întreaga lume;

3) **consecințe economice**, cum ar fi: *scăderea investițiilor* provenind atât din surse interne, cât mai ales externe. Statul de care separatiștii vor să se despartă nu mai are niciun interes să facă investiții în teritoriul respectiv, nefiind sigur de viitorul

⁸⁰ Cf. *Liste des mouvements autonomistes ou séparatistes actifs* - Wikipédia.htm.

⁸¹ Pascal BONIFACE, op. cit.

⁸² Cf. *Liste des mouvements autonomistes ou séparatistes actifs* - Wikipédia.htm.

acestui. Apoi, investitorii străini nu participă la construirea de obiective economice sau în infrastructura unei zone incerte din punct de vedere politic și al securității; *diminuarea numărului de implantări de întreprinderi și creșterea delocalizărilor*. Aceasta este urmarea temerii că producția va avea de suferit, sub toate aspectele – de la aprovizionare cu materii prime la desfacerea produselor – iar investitorii nu-și vor recupera banii cheltuiți cu activitatea de producție. În același timp, insecuritatea generată de mișcarea separatistă va face ca proprietarul întreprinderilor din acest teritoriu să le mute într-o zonă mai sigură din toate punctele de vedere; *micșorarea volumului impozitelor datorate numeroaselor fluxuri migratoare* ce apar și se manifestă într-o zonă caracterizată prin insecuritate; *afectarea negativă a nivelului de trai a populației țării*, dar mai ales a celui segment de locuitori din teritoriul cuprins de febra separării;

4) **consecințe sociale**. Printre acestea se numără: *sold migratoriu negativ; apariția și manifestarea sentimentului de teamă și insecuritate* în rândul locuitorilor din zona mișcării separatiste, dar și al întregii populații a țării. Aceste sentimente se răsfrâng negativ asupra consensului național, coeziunii sociale, climatului psihosocial din localitățile țării, moralului individual și colectiv al cetățenilor; *sentimente de mânie și de nemulțumire* a locuitorilor afectați de mișcarea separatistă față de aceasta din urmă, precum și *de insatisfacție* față de guvernanti care nu au știut să gestioneze adecvat situația conflictuală generată de cererile separatiștilor;

5) **consecințe politice**. Printre acestea se află: *slăbirea puterii guvernului* care uneori numai știe cum să acționeze în situațiile tensionate și conflictuale create de către separatiști; *apariția și manifestarea a numeroase tensiuni și conflicte interne* sociale, etnice, religioase sau de altă natură; *confruntarea între diferite partide politice* care se repercutează asupra cetățenilor. De fapt, partidele politice atât cel/cele aflate la

guvernare, cât și cele din opoziție își concentrează eforturile spre găsirea unei soluții adecvate situației create de către separatiști și nu spre celelalte probleme specifice derulării normale a vieții și activității celor care i-au ales. De aici, posibilitatea apariției și manifestări unor stări tensionale și chiar a unor conflicte sociale în țară; *regresia democrației în teritoriul afectat de mișcarea separatistă*. Acest lucru are loc atât datorită acțiunilor mai mult sau mai puțin violente ale separatiștilor, cât și a înăsprii măsurilor de securitate adoptate de către guvernanți pentru a preîntâmpina unele acte de natură teroristă ale membrilor mișcării separatiste. Cazul Țării Bascilor din Spania, unde organizația separatistă ETA acționează pentru atingerea obiectivului propus, folosind metode teroriste, este un exemplu în acest sens; *puternică instabilitate politică*. În acest sens, situația din Belgia poate fi ilustrativă. Frecvent se asistă la demisia guvernului și la formarea altuia care se angajează să soluționeze adecvat, adică mulțumitor pentru toți cei implicați în mișcarea separatistă din această țară europeană⁸³.

Pe plan extern, rețin atenția, prin gravitatea lor extremă, următoarele consecințe:

1) ***Creșterea semnificativă a numărului statelor comunității internaționale***. Această sporire a numărului statelor recunoscute de către comunitatea internațională, prin recunoașterea statelor separatiste autoprocimate (de tipul Abhaziei, de pildă) tinde să devină o realitate. În prezent, sunt circa 200 de state membre ale ONU și este deja dificil de găsit un limbaj comun și consensul într-o serie de aspecte ale vieții politice, economice, culturale, sociale internaționale. Această dificultate va spori, concomitent cu apariția de noi state pe harta lumii, cu atât mai mult cu cât multe dintre ele sunt lipsite de putere

⁸³ *Les conséquences d'une séparation de la Belgique*, <http://bouillondecultures.blogspot.com/2007/09/les-consquences-dune-separation-de-la.html>.

economică, militară, demografică care le-ar permite să fie respectate pentru aportul lor la stabilitatea, pacea și securitatea regională și mondială.

În același timp, se constată că aceste state care și-au autoprocimate independența nu au fost toate recunoscute de comunitatea internațională. Astfel, că unele state separatiste din spațiul ex-sovietic, de exemplu, acum, au statutul de „conflicte înghețate”.

2) ***Apariția pe harta lumii a unor entități statale auto-procimate, dar care au, de fapt, statut de „conflicte înghețate”***. În prezent, acestea reprezintă o realitate de netăgăduit. Ele au primit acest nume, deoarece acordurile de încetare a focului încheiate între părțile implicate nu au reglementat și *statutul politic al provinciilor care-și reclamă, încă, astăzi, independența*.

În opinia noastră, aceste entități, cu pretenția de state independente și autonome, se definesc prin:

a) *au apărut după dezintegrarea unor state de tip federativ*, proces produs după 1990. Este vorba aici de Iugoslavia și de URSS, ambele state fiind constituite după încheierea Primului Război Mondial, iar împărțirea lor în state „unionale” s-a făcut după criterii „politice”, conforme cu ideologia celor aflați la conducerea statelor respective. Practic, când s-au constituit noile entități unionale sau federative nu s-a ținut seama de criterii etnice, lingvistice, de aspirațiile locuitorilor de pe aceste teritorii sau de forma lor administrativă anterioară constituirii statelor de tip federativ. De fapt, s-au conturat noile „state unionale” în așa fel încât sentimentul național și al apartenenței la un popor anume (adică cu un trecut și o istorie proprie) să dispară și să se formeze sentimente față de statul nou creat (adică de poporul „iugoslav” și de poporul „sovietic” creații ale unor minți bolnave, în opinia noastră);

b) *izbucnirea și derularea unui „război” între forțele militare și/sau de ordine publică ale statului și forțele para-*

militare ale separatiștilor. Acesta a fost cazul în Kosovo, în Transnistria, în Osetia de Sud și Abhazia. Astfel, în 1992, a izbucnit un „război civil” între forțele Ministerului de Interne ale R. Moldova și forțele paramilitare ale separatiștilor din Transnistria. Conflictul armat s-a încheiat nedecis, prin semnarea unui acord de încetare a focului fără a soluționa litigiul dintre beligeranți. La fel au evoluat lucrurile și în Osetia de Sud și Abhazia;

c) *maniera ambiguă în care s-au încheiat aceste războaie*⁸⁴. De fapt, în cazul fiecăruia dintre aceste conflicte s-a semnat, la intervenția comunității internaționale, un acord de încetare a focului, dar nu s-a **definit și statutul politic al respectivelor entități statale** rezultate în urma separării de statul de apartenență. Cu excepția provinciei Kosovo⁸⁵, care și-a declarat, în februarie 2008, unilateral independența și aceasta i-a fost recunoscută de o serie de state, printre care SUA, Franța, Marea Britanie, Germania, Italia, Belgia, celelalte entități separatiste nu au fost recunoscute de către comunitatea internațională, până în august 2008, ca state independente politic și autonome. După re izbucnirea conflictului armat dintre Georgia și Osetia de Sud, în 8 august 2008, și „încheierea” acestuia după câteva zile de lupte, Rusia a recunoscut independența Osetiei și a Abhaziei. Peste câteva zile, la rândul său, Nicaragua a declarat că recunoaște independența celor două provincii separatiste;

d) entitățile separatiste, deși nu sunt recunoscute de către comunitatea mondială, *ele sunt totuși subiecte ale dreptului internațional*. De exemplu, din 1992, Republica

⁸⁴ Vezi *Dosar: aproape totul despre Transnistria (I)*, http://ro.altermedia.info/cealalta-romanie/dosar-aproape-totul-despre-transnistria-ii_1619.html, *L'histoire du conflit sud-ossète*, <http://www.caucas.com/home/depeches.php?idp=1819&PHPSESSID=1924d9aee9246f77d5f7c649118b80f4>.

⁸⁵ *Urška MAVRIC, Kosovo independent...*, http://www.observercultural.ro/*articleID_19297-articles_details.html.

Moldovenească Nistreană (RMN) este un stat de sine-stătător, chiar dacă el nu a fost recunoscut de comunitatea internațională. Astfel, RMN are propriile sale instituții, armată, poliție, monedă și chiar servicii secrete. În plus, în ciuda blocadei politice, Transnistria depășește dificultățile economice datorită atât industriei moștenite de la Uniunea Sovietică, cât și a ajutorului primit, în prezent, din partea Rusiei. De fapt, Transnistria întreține relații comerciale cu toți cei interesați de produsele sale industriale și de facilitățile fiscale oferite.

De asemenea, Osetia de Sud și Abhazia cunosc o cvasi-independență în raport cu Georgia după luptele violente ce au avut loc la începutul anilor 1990 și populația lor susține adesea, așa cum a făcut-o și kosovarii, că este imposibil să trăiască împreună cu Tbilisi. O situație similară se întâlnește în Nagorno Karabakh, o regiune rebelă din Azerbaïdjan;

e) *aceste conflicte pot re izbucni în orice moment prielnic, revenind la forma violentă de la începutul ostilităților*. Luptele dintre forțele armate georgiene și forțele militare ale separatiștilor din Osetia de Sud, consistent sprijinite de trupe militare ale Rusiei, începând cu 8 august 2008 demonstrează elocvent această posibilitate;

f) *propunerile de soluționare a acestor conflicte* venite atât din partea beligeranților, cât și a comunității internaționale dau impresia că nu se dorește, în realitate, ca ele să se rezolve într-o formă acceptată de cei implicați. Dacă se analizează soluțiile propuse pentru rezolvarea echitabilă și definitivă a conflictului transnistrean de diferiți actori statali și nonstatali se constată că, de fapt, se caută perenizarea și nu încheierea sa o dată pentru totdeauna. „Comportamentul bizar al Chișinăului din acele zile (este vorba de declararea independenței R. Moldova în august 1991 în raport cu URSS) ne face să credem că conflictul nici nu s-a dorit soluționat, astfel guvernării moldovenei căpătând o garanție pentru evitarea unirii cu România. Ulterior, Rusia s-a opus închiderii conflictului tot din aceleași

considerente. Și Ucraina este foarte interesată în menținerea unei situații tensionate în Republica Moldova, deoarece în acest fel Chișinăul și-a deviat atenția de la problema celor 500 mii de români ucraineni și a contestatei frontiere moldo-ucrainene”⁸⁶;

g) *implicarea directă a marilor puteri, și aici avem în vedere Rusia, SUA și UE, în derularea conflictelor armate ce au devenit ulterior conflicte înghețate.* De exemplu, Rusia, prin intermediul forțelor sale armate, dar și al diplomației, s-a amestecat și se amestecă consistent în conflictele din Transnistria, Osetia de Sud, Abhazia, Nagorno-Karabakh. La rândul său, SUA și UE s-au implicat și se implică în conflictele din ex-Iugoslavia, în special în Kosovo, prin susținerea, în plan militar, material, moral și diplomatic a separatiștilor kosovari. De asemenea, faptul că SUA au fost printre primele state ce au recunoscut independența provinciei Kosovo exprimă sprijinul direct pe care l-au oferit și continuă să-l ofere acesteia în detrimentul Serbiei, stat independent și membru recunoscut al comunității internaționale.

Aceste „conflicte înghețate” sunt o permanentă sursă de insecuritate pentru statele din zonă. Războiul din vara lui 2008 dintre Georgia și Abhazia este o dovadă în acest sens. În plus, pe teritoriul unora dintre aceste noi state nerecunoscute de comunitatea internațională se desfășoară activități economice și comerciale ce se apropie mai mult de mediul interlop decât de lumea civilizată. În unele dintre ele, diferite organizații teroriste au baze de antrenament și/sau își află o sursă de finanțare a activităților specifice.

3) *Generarea unui climat de insecuritate*, atât pe plan intern, cât și extern. În teritoriul cuprins de mișcările separatiste securitatea umană este cea dintâi afectată, mai ales dacă se apelează la mijloace violente pentru atingerea scopului propus. În

⁸⁶ Oleg SEREBRIAN, *Conflictul transnistrean: geopolitica și geoistorie, dosar: aproape totul despre Transnistria (I)*, http://ro.altermedia.info/cealalta-romanie/dosar-aproape-totul-despre-transnistria-ii_1619.html.

același timp, securitatea națională a statelor din zonă este pusă la încercare atât prin însăși existența unor conflicte nesoluționate, cât și prin posibilitatea reizbucnirii, oricând, a conflictului armat între părțile beligerante și atragerea altor state de una sau alta dintre tabere. Pe de altă parte, climatul de insecuritate se răsfrânge negativ și asupra securității locale, naționale și regionale impietând derularea normală a vieții și activității umane, a relațiilor interstatale și internaționale;

4) *crearea unui precedent.* Secesiunea produsă, ca urmare a succesului unei mișcări separatiste, reprezintă un îndemn pentru alte grupuri etnice sau religioase să-și intensifice acțiunile nonviolente și/sau violente în vederea obținerii independenței și constituirii unei noi entități statale. Kosovo reprezintă un asemenea exemplu. Mișcarea separatistă a avut o componentă militară care, cu sprijin consistent din afară, și-a atins scopul de a obține independența față de Serbia. Succesul acestei mișcări, chiar dacă s-a realizat prin mijloace violente, poate fi un îndemn și pentru alte mișcări separatiste de a continua lupta pentru atingerea scopului propus, pe de o parte, și o sursă de inspirație, privind metodele folosite pentru atingerea țelului stabilit, pe de altă parte. Dacă urmărim cine sunt statele care au recunoscut independența Abhaziei, după războiul din vara lui 2008 dintre Georgia și Rusia, vom constata că se numără și state nerecunoscute internațional. De exemplu, autoproclamata Republică Moldovenească Nistreană a recunoscut independența Kosovo și a Abhaziei.

3. 5. Precedentul Kosovo și autonomia teritorială

3.5.1. Despre diferite tipuri de autonomie

În Europa sunt peste 60 de minorități naționale, diferențiate etnic, lingvistic și religios. Modul de reglementare a situației minorităților naționale diferă în funcție de organizarea

statală, de tradițiile politice și istorice. Acolo unde ele există, formulele de autonomie sunt concepute ca alternativă a dezideratului protecției minorităților și în temeiul imperativului general al protecției drepturilor omului.

La nivel internațional, însă, nu există un normativ riguros de interpretare a conceptului de autonomie ca formulă de abordare a problemei naționale, iar autonomia figurează ca o formă de expresie a descentralizării, nefiind conturată în niciun document sub aspectul dimensiunii etnice. Deci, s-ar putea afirma fără teama de a greși, că solicitarea insistentă a liderilor etnicilor maghiari din diferite state europene, printre care și România, ca statul pe teritoriul căruia trăiesc să le acorde autonomie culturală, locală și teritorială nu-și află niciun temei juridic, demografic sau istoric.

Însă, pentru a descifra mai bine solicitarea de autonomie teritorială a mișcărilor separatiste se impune, cu necesitate, definirea termenului *autonomie* și a variantelor sale. Înainte de toate, trebuie subliniat că nu există o definiție unanim acceptată de toată lumea a autonomiei. Literatura admite trei mari tipuri de autonomie⁸⁷: ***autonomie culturală/personală; autonomie administrativă; autonomie teritorială/locală.***

Termenul autonomie trimite, înainte de toate, la un transfer de competențe și nu la o simplă delegare de putere, creând astfel o distincție netă între centru și periferie. Mai mult decât un statut politic, autonomia este un concept ce permite să se atribuie anumite competențe grupurilor etnice sau teritoriilor ocupate de acestea pe baza negocierii cu statul și a cărui finalitate este să apere, să protejeze și să promoveze diferențele existente, pe plan identitar, între diferiți locuitori ai arealului respectiv.

Autonomia culturală se adresează unui grup atent cu prezervarea caracteristicilor sale identitare. Ea se fondează mai

⁸⁷ Baptiste CHATRE, *L'autonomie territoriale et la résolution des crises minoritaires en Europe*, http://www.strategicsinternational.com/20_12.pdf.

ales pe teoriile austro-marxiste ale lui Otto Bauer care presupun, că oricare ar fi demografia și dispersia minorităților, dispunerea de drepturi culturale extinse, îndeosebi în determinarea criteriilor ce privesc folosirea limbilor minorităților⁸⁸. Principala dificultate rezidă în determinarea criteriilor de apartenență a indivizilor la grupurile protejate⁸⁹, mai ales în teritoriile în care minoritarii nu sunt majoritari în cadrul populației. În opinia noastră, solicitarea de către liderii maghiari din țara noastră a aplicării acestui principiu în România, în localitățile în care cetățenii români de etnie maghiară sunt majoritari nu-și are practic un temei real. Oricum, în aceste localități, limba vorbită este cea maghiară, învățământul se desfășoară în limba maternă a majorității locuitorilor, activitățile cultural-educative folosesc aceeași limbă și acționează în direcția promovării valorilor, normelor, cutumelor, obiceiurilor și mentalităților cetățenilor majoritari din localitatea respectivă. Practic, etnici maghiari din România socotim că dispun de autonomia culturală pe care o tot solicită.

Autonomia locală sau administrativă nu privește decât chestiunile referitoare la executiv. În România, la alegerile locale, atât pentru funcția de primar al localității, cât și de președinte al Consiliului Județean și în calitate de consilieri (locali sau județeni) sunt alese persoane ce aparțin grupului minoritar, respectiv din rândul cetățenilor români de etnie maghiară care, de fapt, sunt în arealul respectiv majoritari. Altfel spus, localitățile – comune, orașe și municipii – în care majoritari sunt maghiari sunt conduse de către reprezentanții acestora aleși prin vot. Practic, cetățenii români de etnie maghiară în comunele,

⁸⁸ Cf. Roach Steven C., *Minority rights and the dialectics of the nation: Otto Bauer's theory of the nation and its contributions to multicultural theory and globalization*, *Human rights review*, vol.6, n°1, 2004, pp.91-105.

⁸⁹ Georg BRUNNER, Herbert KUPPER, *European options of autonomy: a typology of autonomy models of minority self-governance*, în Gal KINGA (dir.), **Minority governance**, LGI/ECMI, Budapeșt, 2002, pp.13-34.

orașele, municipiile și județele în care sunt majoritari, ca populație, își gestionează activitățile de orice natură așa cum doresc. Desigur, așteptările liderilor diferitelor organizații ale etnicilor maghiari din România sunt mai mari, ceea ce este firesc din punctul de vedere al aspirațiilor umane.

Autonomia teritorială desemnează un statut ce se aplică unui teritoriu, oricare ar fi apartenența identitară a indivizilor. Acesta este un concept modern ce leagă două fenomene foarte recente în relațiile internaționale: naționalismul și teritoriul⁹⁰. Obiectivul său este identic cu cel al autonomiei culturale, adică, prezervarea identității unui grup, în general majoritar pe teritoriul respectiv. Autonomia teritorială permite concilierea autodeținerii popoarelor cu respectul integrității teritoriale a statelor, două principii contradictorii ale Dreptului Internațional. Ea constituie, într-un anumit fel, o variabilă de ajustare pragmatică a principiului „un popor = un stat” și pare, prin urmare, a juca rolul unei soluții ideale mai ales în perioada postconflict.

După prezentarea succintă a celor trei tipuri de autonomie, vom evidenția unele *aspecte generale relative la autonomie*. Astfel, *autonomia*, ca număr de drepturi ce vizează să protejeze minoritățile, *nu este recunoscută în Dreptul Internațional*, în afara excepțiilor menționate mai sus. De fapt, așa se explică de ce principiul nu este decât „o opțiune de avut în vedere în anumite instanțe în cadrul mai general al drepturilor participative”⁹¹, cel mai adesea acordate prin tratate bilaterale ce angajează două state, cum este cazul Suediei și Finlandei pentru Åland, Austriei și Italiei pentru Tirolul de Sud, atunci când este vorba de a reglementa conflicte teritoriale. Din cele afirmate mai sus, reiese cu claritate că liderii maghiarilor din România nu pot solicita și alte drepturi decât cele pe care

⁹⁰ Hurst HANNUM, **Autonomy, sovereignty, and self-determination**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1990, p.454.

⁹¹ Gaetano PENTASSUGLIA, *Minorités en droit international*, Conseil de l'Europe, Strasbourg, 2004, p.188.

statul român li le-a acordat deja, țara noastră nefiind într-un conflict teritorial cu Ungaria.

De asemenea, *autonomia teritorială* trimite la o *multitudine de realități, potrivit gradului de transfer de competențe*. Ea se vrea flexibilă și diferită în conformitate cu acordul constituțional la care s-a ajuns. În general, transferul de competențe privește decât aspectele administrative, culturale și sociale.

3.5.2. Cazul Kosovo

În general, mișcările separatiste din Europa tind să folosească instrumente democratice de atingere a obiectivelor lor. Dar, exemplul oferit de Kosovo arată că folosirea mijloacelor violente – terorism sau gherilă - permite obținerea sigură a autonomiei teritoriale și nu numai. Totuși, am completa noi cu condiția „**dacă și numai dacă marile puteri ale lumii au aici vreun interes**”, altfel orice efort, inclusiv militar, este inutil. Vom ilustra aceasta cu procesul dezmembrării ex-Iugoslaviei, care și-a aflat epilogul cu proclamarea independenței provinciei sârbe Kosovo, la 17 februarie 2008. De fapt, crearea microstatului numit Kosovo (10.877 km² și o populație de 2,2 milioane de locuitori), fondat pe baze etnice, a fost imediat recunoscută de Washington, ceea ce era normal, deoarece bandele teroristo-mafiote ce controlau teritoriul sunt strâns legate de interesele SUA care au vrut și au generat această situație pentru a-și consolida implantarea într-o regiune în care obiectivul lor strategic este slăbirea Rusiei și controlul culoarului energetic de la Marea Caspică la Marea Neagră⁹². Se știe că SUA, apreciază sursa citată, au instalat în Kosovo una dintre importanțele lor baze militare: Camp Bondsteel, care este cea mai mare tabără americană instalată în străinătate. Independența Kosovo nu este decât un episod al noului „Război

⁹² Charles SAINT-PROT, *Kosovo: Un dangereux précédent*, http://www.etudes-geopolitiques.com/editorial_kosovo.asp.

Rece” în care se continuă confruntarea dintre SUA și Rusia. De altfel, este clar că secesiunea din Kosovo constituie un precedent periculos. În primul rând, acest stat este dominat de o mișcare mafiotă, și anume Armata de Eliberare din Kosovo (UCK). În al doilea rând, crearea statului Kosovo, prin secesiune, se înscrie în logica nouă a distrugerii statelor naționale în avantajul ideologiei separatismului etnocultural și etnoregionalist. În al treilea rând, exemplul Kosovo poate avea repercusiuni nedorite în state ca Marea Britanie, Belgia, Spania, Franța, Turcia.

Un studiu întreprins în țara noastră arată că, în timp ce 83% dintre români consideră ca autonomia locală cerută de UDMR este o solicitare exagerată, 58% dintre maghiari apreciază pretenția rezonabilă⁹³. Practic, dacă s-ar pune în operă solicitarea UDMR de autonomie completă, nu doar locală, s-ar ajunge rapid la enclavizarea și secesiunea minorității maghiare din România.

Într-un fel, acest fapt ar fi o copie a exemplului Kosovo, ceea ce credem că ar dăuna grav stabilității și securității europene. Aceasta deoarece majoritatea statelor europene sunt plurietnice, multiconfesionale și pluriculturale, iar acceptarea enclavizărilor ar distruge bazele juridice ale statelor suverane, readucând haosul și conflictele interetnice în inima Europei. Erodarea edificiului statal al construcției europene, aceasta este ispita autonomiilor, a etnonaționalismelor, a căror înflorire marchează un regres teribil, o decădere de la idea de comună a națiunilor la conceptul devastator al tribalizării. Dacă tendințele separatiste ar fi acceptate, state ca Italia, Spania, Franța sau Belgia ar trebui să se fărâmițeze, revenind la entități asemănătoare celor care existau în feudalism.

⁹³ George DAMIAN, *Mitocrația imperială - chestiunea maghiară*, http://www.studiidecaz.ro/index.php?ifile=text_full&id_text=325&id_text2=9abc0fa7ce84cb0c50806fe17f2801ab&caption=MITOCRATIA-IMPERIALA---CHESTIUNEA-MAGHIARA, p.1.

În concluzie, nu este consfințită nicăieri printr-un document internațional autonomia pe baze etnice, iar conceptul de drepturi colective nu are nicio legitimare. În plus, în Europa democratică este respinsă ideea etno-naționalismului și a autonomiei ca scop în sine, ca expresie a unei ideologii de factură ultranaționalistă și etnocentristă. Procesul integrării europene are ca pivot tocmai factorul statal, transferul eventual al suveranității urmând a se desfășura de la stat către o nouă ordine politică supra-națională, iar nu către entități de ordin inferior, cu atât mai mult cu cât nu există nicio obligație derivată din Dreptul Internațional care să angajeze statele la propria lor dezagregare.

Totodată, este de dorit ca ceea ce s-a produs în Kosovo să rămână un caz singular și nu să devină un model de urmat și de alte mișcări separatiste din Europa și din lume, căci efectele ar fi tulburătoare pentru stabilitatea și pacea lumii, securitatea umană și dezvoltarea durabilă a tuturor statelor și, în cadrul acestora, a tuturor minorităților etnice.

Capitolul 4

Societatea civilă și mișcările separatiste

4.1. Societatea civilă: definiție, statut și rol

Societatea civilă cuprinde forme asociative de tip apolitic și care nu sunt părți ale unei instituții fundamentale a statului sau ale sectorului de afaceri. Astfel, organizațiile neguvernamentale de tipul asociațiilor sau fundațiilor, sindicatele, uniunile patronale, sunt actori ai societății civile, care intervin pe lângă factorii de decizie, pe lângă instituțiile statului de drept pentru a le influența, în sensul apărării drepturilor și intereselor grupurilor de cetățeni pe care îi reprezintă⁹⁴. Practic, societatea civilă este cel mai simplu termen pentru a descrie un întreg sistem de structuri, care implică cetățeanul în diferitele sale ipostaze de membru într-o organizație neguvernamentală, într-un sindicat sau într-o organizație patronală. Oricare dintre aceste organizații este formată din cetățeni, asociați benevol sub diferite forme, care au aceleași interese și care își dedică timpul, cunoștințele și experiența pentru a-și promova și apăra drepturile și interesele personale. În calitate de organizații ale societății civile se pot întâlni familiile, asociațiile diverse, sindicatele, fundațiile, organizațiile neguvernamentale. În acest sens, opiniile diferiților autori sunt împărțite.

Totodată, prin societate civilă „se înțelege o ordine socială și economică care se transformă potrivit propriilor reguli, independent de cerințele etice ale asociațiilor legaliste sau politice. Termenul se referă la aspectele nepolitice ale ordinii sociale contemporane, a căror importanță a crescut atât de mult încât se discută dacă există un acord între societatea civilă și stat. În societățile pluraliste, societatea civilă a obținut un loc important, constituind una din formele cele mai

⁹⁴ Ce este societatea civilă?, <http://www.fdsc.ro/ro/map/index.html>.

importante de apărare a indivizilor și grupurilor umane în fața expansiunii statale și furnizând mijloacele de influențare a deciziilor politice”⁹⁵.

În același timp, societatea civilă reprezintă tot ceea ce, în sânul națiunii, dar în afara administrației și a puterii politice, contribuie la funcționarea globală a societății, de la întreprinderi mari sau mici, până la cea mai mică asociație ce adună la o activitate comună persoane având aceleași gusturi sau dorințe⁹⁶.

În principiu, societatea civilă reprezintă o sferă distinctă de activitate voluntară, responsabilă și conștientă, unde oamenii caută să influențeze guvernarea fără a spera să obțină din aceasta un profit comercial sau o putere oficială. O orientare politică activă este fundamentală pentru societatea civilă, mai precis pentru acele organizații ale sale care își propun obiective din domeniul social, al dezvoltării durabile, al mediului ambiant, al democrației, al drepturilor generale ale omului.

În afara faptului că acestea sunt grupuri de cetățeni voluntari și care își apără și promovează interesele lor, organizațiile societății civile sunt extrem de diverse. Ele îmbracă forme de o mare diversitate prin: oamenii pe care le compun; funcțiile, mărimea, nivelul resurselor și forma de organizare; întinderea geografică a acțiunilor lor; experiența lor istorică; contextul lor cultural; programele, ideologiile și tacticile lor.

Sectorul organizațiilor societății civile (OSC) a fost adesea descris ca un domeniu extrem de divers, eterogen și care regrupează organizații ale căror obiective, structură și motivații variază considerabil. Prin urmare, nu este ușor să se găsească o definiție comună a expresiei OSC. Totuși, grupul lexical OSC poate fi folosit pentru a descrie o gamă de organizații care au în

⁹⁵ Cătălin ZAMFIR și Lazăr VLĂȘCEANU, **Dicționar de sociologie**, București, Editura Babel, 1998, p. 50.

⁹⁶ *La société civile: C'est quoi?*, <http://www.Globidar.org/globe.solidaire.htm>.

comun caracteristicile următoare: *nu sunt create pentru a realiza profituri personale; sunt constituite pe bază de voluntariat; se disting de grupurile informale sau constituite ad-hoc printr-un anumit grad de existență formală sau instituțională; sunt independente de stat și sectorul privat; sunt dezinteresate în ceea ce privește obiectivele lor și valorile pe care le apără.* Deși aceste caracteristici comune pot servi pentru definirea conceptului de OSC, se cuvine amintit că mărimea și câmpul lor de activitate pot varia considerabil. Unele OSC se compun dintr-un număr limitat de persoane, în timp ce altele pot număra mii de simpatizanți și sute de membri. În plan funcțional, OSC-urile pot avea, în esență, activități operaționale sau de apărare a anumitor interese. OSC operaționale contribuie la furnizarea de servicii în materie de securitate socială, în timp ce primul obiectiv al OSC care apără anumite interese este de a influența politica puterilor publice și opinia publică, în general. Într-o modalitate mai generală, sindicatele și organizațiile profesionale se pot considera ca făcând parte din OSC.

Societatea civilă are un statut social bine definit pe baza căruia își asumă o serie de roluri sociale la nivel local, național, regional și internațional. Atât statutul, cât și rolurile societății civile sunt dependente de o serie de factori sociali, politici, culturali, economici și de nivelul la care se manifestă - *local, național, regional sau internațional*. De aceea, se vor întâlni diferențe semnificative între modul în care este percepută societatea civilă într-un stat dezvoltat economic și cu tradiții democratice și cu totul altfel într-un stat aflat în tranziție⁹⁷. În plus, rolurile îndeplinite de societatea civilă depind foarte mult de nivelul la care organizațiile acesteia acționează. De exemplu, la nivel local, preocupările și misiunile organizațiilor societății civile se îndreaptă spre mobilizarea și atragerea cetățenilor la anumite activități ce prezintă interes pentru comunitate și

⁹⁷ Vezi Beatrice POULIGNY, *Acteurs et enjeux d'un processus équivoque*, Critique internationale, nr. 13/2001, p.171.

fiecare dintre locuitorii săi. În statele dezvoltate economic și cu tradiții democratice îndelungate, în ultimii ani, organizații ale societății civile s-au orientat spre participarea la guvernare, îndeosebi pe plan local. În acest sens, un anumit număr de inițiative au favorizat efectiv participarea comunităților, a cartierelor, a grupurilor sociale și a asociațiilor în luarea deciziei, ca și la punerea în practică a politicilor și a programelor, menționează sursa citată. Practic, societatea civilă participă la guvernarea locală prin intermediul integrării și autonomizării.

Integrarea înglobează atât procesele politice (mai ales democrația participativă), cât și obiective politice (condiții mai bune de viață, inclusiv pentru comunitățile marginalizate și minoritare). La rândul său, favorizarea unei autonomii sporite a partenerilor societății civile este o condiție prealabilă a integrării. Autoritățile trebuie să ia măsuri speciale pentru a permite societății civile să participe efectiv la procesul de guvernare. Autonomizarea poate cere noi instituții, noi moduri de a lucra în cadrul organizațiilor existente și noi reguli pentru relațiile între organizații. Este de la sine înțeles că integrarea și rolul societății civile nu se exercită în mod unic în cadrul politicilor și proceselor asociate acestora. Pentru ca ele să funcționeze, este necesar ca să fie susținute de anumite valori. De exemplu, autonomizarea impune promovarea de norme și valori civice care pun accentul pe calitatea de cetățean. Autoritățile locale trebuie să promoveze încrederea, reciprocitatea și solidaritatea care nu au nimic de a face cu cultul consumarist⁹⁸. În ciuda numeroaselor handicapuri, participarea societății civile la guvernarea locală este o condiție indispensabilă pentru a depăși sfidările dezvoltării urbane.

⁹⁸ Vezi *Dialogue sur la contribution de la société civile à la gouvernance urbaine locale*, <http://www.unhabitat.org/mediacentre/documents/wuf2004/civilsociety-fr.pdf>.

Tendențele de evoluție a societății civile demonstrează că, în viitor, aceasta va cunoaște o puternică amplificare a rolului său atât la nivel local, național, regional, cât și mondial. Astfel, rolul societății civile în domeniul politicilor publice se va amplifica pe viitor, organizații ale acesteia implicându-se activ în tot ceea ce se întreprinde la nivel local, național sau regional și internațional. În acest sens, organizații ale societății civile vor participa la asigurarea unei mai bune conduceri pe plan local și național prin: constituirea de parteneriate în domeniile economic, politic, social, cultural. Prin intermediul acestor parteneriate, organizații ale societății civile vor participa la elaborarea de strategii locale, la adaptarea politicilor la condițiile specifice și la susținerea unei dezvoltări durabile. Organizații ale societății civile sunt consultate de către autoritățile publice atunci când elaborează și adoptă strategii pentru o dezvoltare echilibrată și durabilă, în condițiile protejării adecvate a mediului. În acest context, constituirea de parteneriate ale societății civile cu autoritățile locale și naționale are drept scop combaterea sărăciei, prevenirea conflictelor și apărarea drepturilor omului. De fapt, rolul acestor parteneriate va îmbrăca multiple forme de exprimare în societate, în raport de obiectivele și scopurile propuse și urmărite cu asiduitate de către una sau mai multe organizații ale societății civile, de gradul de cuprindere umană al respectivelor structuri, de mărimea fondurilor financiare la dispoziție sau posibil de atras, de managementul resurselor umane, financiare și informaționale, de capacitatea conducătorilor acestor organizații de a fi eficienți în tot ceea ce se întreprinde. Astfel, se poate vorbi de preluarea de către organizații ale societății civile a unor sarcini pe care în prezent le soluționează statul. Într-un fel, acesta este modelul oferit societății civile din statele cu o mai redusă vechime în democrație de cele cu o experiență democratică mai îndelungată. De exemplu, o serie de sarcini, specifice asistenței medicale, a pensiilor private, a educației etc.

se pot prelua de către organizații ale societății civile, așa cum se petrec lucrurile acum în SUA sau în statele occidentale.

4.2. Niveluri de manifestare a societății civile

În prezent, societatea civilă, ca realitate socială distinctă, există la toate nivelurile - *local, național, regional și internațional*. Formele prin care ea se manifestă sunt de o mare diversitate. Practic, societatea civilă este formată dintr-o pluralitate de organizații. Structura, obiectivele, metodele de activitate, calitatea și numărul membrilor lor sunt dependente de forma de organizare a societății umane, de nivelul de dezvoltare economică, și nu numai, de tradiții, cultură. Fiecare nivel de existență are forme de manifestare atât specifice, cât și comune.

De fapt, organizațiile societății civile sunt prezente și foarte active într-o societate profund democratică, în care există contextul politic și legislativ favorabil, tradiții ale implicării populației în viața comunității căreia aparțin, climatul psiho-social propice acțiunilor cetățenești.

La nivel local se vor întâlni diferite asociații, fundații, diverse consilii, comitete formate din cetățenii localității respective. Obiectivele lor privesc participarea cetățenilor la elaborarea politicilor de dezvoltare a localității, consultarea lor, mobilizarea acestora la soluționarea unor probleme de interes individual și de grup. Toate formele de angajare locală a cetățenilor la soluționarea treburilor comunității lor se caracterizează, în principal, prin următoarele trăsături: au ca obiectiv participarea cetățenilor obișnuiți (în afara celor aleși prin vot în organismele și organele reprezentative și a celor care lucrează în structurile de putere locale) la discuțiile cu mize colective; vizează să producă o judecată publică prin discuții colective și să asigure întâlnirea între actori de origini diferite, dar implicați în realizarea aceluiași proiect; au un caracter consultativ, în sensul

că ele nu sunt în legătură directă cu decizia democratică care aparține, de fapt și de drept, organului competent legal; procedeele folosite pentru participarea cetățenilor la viața comunității – dezbateri, concertare, discuții etc. - sunt vagi, ambivalente și puternic valorizate în plan simbolic. Nu întotdeauna, în adoptarea unei decizii, organul care are competența în domeniu poate ține integral seama de ceea ce s-a discutat cu cetățenii.

La nivel național se constituie o serie de organizații ale societății civile, cum ar fi asociații diverse (de exemplu, asociația istoricilor, asociația artiștilor plastici), fundații, sindicate, organizații ecologice, organizații de apărare a drepturilor omului, ligi. Acestea pot și, de cele mai multe ori, au filiale în principalele orașe și municipii. Ele desfășoară acțiuni și activități, permanent sau ocazional, potrivit statutului lor de constituire. Practic, mai active și mai prezente în viața localităților, a țării sunt organizațiile ecologice, cele ce se ocupă de respectarea drepturilor omului, precum și sindicatele.

Frecvent, acestea organizează și desfășoară activități specifice care, prin mijlocirea presei scrise și mai ales a televiziunii, sunt făcute cunoscute cetățenilor țării. De fapt, organizațiile societății civile de la nivel național se implică în elaborarea politicilor de dezvoltare economico-socială și de relațiile internaționale ale țării, a proiectelor de dezvoltare cu efecte atât pozitive, cât și negative, asupra climatului psihosocial și a mediului ambiant, acționează pentru conștientizarea populației asupra responsabilităților și costurilor sociale ale integrării în diferite structuri europene și nu numai. Totodată, ele întrețin o legătură sistematică cu organizații similare de la nivel regional și internațional, în vederea concertării acțiunilor lor de interes comun.

La nivel regional, sunt constituite o serie de organizații ce cuprind structuri similare naționale. În acest sens, câteva exemple vor fi edificatoare: **ALENA** (Acordul de liber schimb nord-american - Canada, Mexic, SUA), organizație creată în

1994 având ca obiectiv favorizarea schimburilor comerciale și a investițiilor între cele trei state; **ASEAN** (Asociația Națiunilor din Sud-Estul Asiei), înființată în 1967, cu scopul realizării unei zone de liber schimb și favorizarea comerțului între statele ce o compun; **MERCOSUR** (Piața comună a Sudului), fondată în 1991 de către Argentina, Brazilia, Paraguay și Uruguay, având ca scop realizarea integrării celor patru state; **OCDE** (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică) are menirea de a consilia și a realiza studii pentru cele 30 de state ce o compun.

În același timp, există și acționează: *rețele regionale* (Aliance social continentale - Amériques Arab NGO Network for Development); *sindicate și organizații ale comerțului* (AFL-CIO în SUA, Central Unica Trabalhadores - Brazilia, Confederation Internationales de syndicats libres etc.); *mișcări sociale* (Marches européennes contre chômage, la précarité et les exclusions, Marche mondiale de femmes, Tute Bianche).

Există un ansamblu de mecanisme pentru participarea societății civile la procesul integrării regionale. Pe acest temei, OSC au putut să ia parte activă din ce în ce mai mult la procesul întâlnirilor la nivel înalt din decursul anilor.

Expresia „*societate civilă internațională*”⁹⁹, deși este în mod curent folosită de oamenii politici, analiști, mass-media și a intrat chiar în vocabularul cotidian al oamenilor obișnuiți, pune totuși probleme. Ea este întrebuițată într-un mod ce face impresia că se uită originile societății civile. În plus, câmpul pe care ea îl acoperă este variabil de la o țară la alta. De exemplu, în Franța, este stabilită o echivalență între societatea civilă și organizațiile neguvernamentale, în timp ce în SUA sau în

⁹⁹ Vezi Beatrice POULIGNY, *Un société civile internationale?*, Critique internationale, nr. 13/2001, pp.120-122, Samy COHEN, *ONG, Alter mondialistes et société civile internationale*, <http://www.afsp.msh-paris.fr/activite/groupe/germm/collgermm03txt/germm03cohen.pdf>.

Canada sindicatele, cabinetele de consiliere fac parte, de asemenea, din societatea civilă.

În prezent, tot mai mult, organizații ale societății civile internaționale sunt implicate alături de guvernele statelor și alte organizații mondiale la soluționarea problemelor cu care se confruntă omenirea.

În același timp, sunt numeroși cei care văd în „societatea civilă internațională” o forță contrahegemonică și progresistă ce acționează în direcția construcției unei lumi multilaterale și mai drepte, care prefigurează un nou „multilateralism” ce înglobează „comunitățile umane”.

Practic, în ceea ce se numește „societate civilă internațională” intră, într-o manieră heteroclită, organizații și mișcări sociale. Gradul său de instituționalizare este, de altfel, destul de variabil. Este vorba atât de asociații transnaționale bine stabilite, ce acționează mai ales în domeniul apărării drepturilor omului sau ale protejării mediului ambiant, cât și de alianțe sau coaliții mai specifice.

Noțiunea de OSC internațională acoperă realități foarte diferite. Astăzi, OSC-urile ar fi în jur de 38.000 în lume. Aproape 2000 dintre ele sunt acreditate la Consiliul Economic și Social al ONU (ECOSOC), în timp ce erau numai 45 în 1945¹⁰⁰. Dar formidabila lor proliferare după încheierea Războiului Rece nu este, desigur, sinonimă cu vitalitatea democratică și nici cu puterea. Lumea OSC-urilor cuprinde atât aspectele cele mai bune, cât și aspectele cele mai rele. „Cel mai bun: respectabile OSC-uri ale solidarității internaționale, repute pentru independența și eficacitatea ajutorului pe care îl dau populațiilor oprimate sau aflate în nevoie. Cel mai rău: OSC-uri create de guvernele statelor pentru a-și apăra propriile interese. Între cele două, o varietate de OSC-uri mai mult sau mai puțin

¹⁰⁰ Selon l'Union des associations internationales, dont le siège est à Bruxelles, <http://www.uia.org/homeorg.htm>.

serioase sau independente, mai mult sau mai puțin nonlucrative”¹⁰¹.

În opinia noastră, tendința instituționalizării societății civile internaționale semnifică mai puțin afirmarea unei exigențe democratice sau emergența unui spațiu public mondial cât punerea în practică a unei noi „discipline” mondiale în cadrul unei guvernări globale.

Există diferite moduri de acțiune ale societății civile internaționale. Potrivit percepției comune, din ce în ce mai mult, indivizi și grupuri umane stabilesc relații transfrontaliere la care statele cărora aparțin nu sunt asociate. Aceasta se realizează și prin intermediul a diferite organizații ale societății civile din diverse state, structuri ce schimbă între ele informații și servicii, împărtășesc aceleași valori și norme. Practica acestor relații a demonstrat că există inegalități și ierarhii în acțiunea transnațională. Inegalitățile dintre actorii sociali sunt foarte puternice, în special, la accesul pe arena internațională. Capacitatea de a produce documente și a le disemina înaintea reuniunilor internaționale, trimiterea de delegații cât mai numeroase pentru a participa la negocieri diferite în același timp, asigurarea accesului la mass-media etc. sunt activități foarte costisitoare și, de aceea, inaccesibile majorității organizațiilor societății civile. De regulă, organizațiile care dispun de posibilități materiale și financiare își impun punctul de vedere la întâlnirile internaționale, ele „ocupând” spațiul activităților de profil. În plus, delegațiile numeroase își permit să participe simultan la mai multe grupuri de discuții și dezbateri, au deja experiența unor asemenea întâlniri și pot, astfel, să-și susțină interesele.

Prin urmare, când se vorbește de societatea civilă internațională se face trimitere la interacțiuni semnificativ

¹⁰¹ Samy COHEN, *ONG, Alter mondialistes et société civile internationale*, <http://www.afsp.msh-paris.fr/activite/groupe/germm/collgermm03txt/germm03cohen.pdf>, p.1.

inegale între actori cu resurse diferite, deci cu puteri, la fel, de deosebite. Sub acest aspect, distincția este mai puțin importantă între actori statali și nonstatali decât între cei care au mijloacele de accesare în marea familie internațională și de acțiune direct asupra ordinii de zi și a deciziilor ce se adoptă în reuniunile mondiale și cei care nu au această capacitate.

În concluzie, când se vorbește de societatea civilă internațională *trei sunt învățămintele* ce se pot trage.

Mai întâi, în ansamblul său, această mișcare este constituită din numeroși actori aflați într-o pluralitate de situații și în raporturi complexe, dinamice și deseori asimetrice.

Apoi, această diversitate se regăsește în multiplicitatea parametrilor ce modelează proiectele politice ale unora și ale altora, prin „reparații” al căror secret îl deține realitatea socială. De asemenea, nu este sigur că ingeniozitatea lor îmbogățește dezbaterile internaționale. Este posibil ca revendicările, valorile, discursurile care au șansa de a trece în internațional, de a influența deciziile și, în final, să se impună, să fie produsul unor organizații mai puternice și mai bine dotate, sub toate aspectele.

În fine, angajamentul actorilor nonguvernamentali este puternic dependent de spațiul în care ei acționează – local, național, regional sau internațional. Interesul național se pare că primează chiar atunci când este vorba de activități și acțiuni ale societății civile internaționale. Analiza situațiilor concrete în care acționează organizațiile ce pot fi incluse în societatea civilă internațională arată că acestea, pe de o parte, interacționează puternic cu statul național și, pe de altă parte, regulile se negociază uneori, în unele domenii, direct între actori privați.

În același timp, mobilizarea transnațională nu este adesea decât un sprijin pentru o acțiune a cărei miză se situează în spațiul național. Extensia acțiunii dincolo de frontiere vizează procurarea de resurse suplimentare. Acestea sunt, mai întâi, simbolice: o vizibilitate, chiar o recunoaștere internațională, referința la valori „universale” conferă o sporire

a legitimității în cadrul național. A fi primit de un ambasador străin echivalează, pentru un responsabil de organizație a societății civile naționale, cu dreptul de a accede la „statutul de reprezentant al societății civile”, chiar dacă, practic, structura din care face parte nu este nici prea dezvoltată și nici nu are o activitate semnificativă în domeniu. Acesta este, se pare, cazul celor mai multe organizații, ale societății civile de la noi care au ca obiect de activitate apărarea drepturilor omului. De regulă, președintele unei asemenea organizații, după un curs în străinătate, dobândește mai multă credibilitate și vizibilitate, chiar dacă organizația pe care o reprezintă nu are numeroși membri și nici derulate o multitudine de acțiuni și activități specifice statutului ei.

4.3. Posibile legături între societatea civilă și mișcările separatiste

Înainte de a aborda aspectele ce țin de posibile legături între societatea civilă și mișcările separatiste, în opinia noastră, se impune cu necesitate reamintirea faptului că acest tip de mișcări au loc în toate statele lumii, indiferent de regimul politic existent, sau de experiența democratică ori de nivelul de dezvoltare economică și organizare socială.

În cadrul societăților democratice reprezentative moderne, societatea civilă este puternică și constituie un partener serios de dialog cu statul. În statele aflate în tranziție, deși nu sunt la fel de puternice, organizațiile societății civile își fac tot mai frecvent auzită vocea în probleme de interes pentru cetățeni. În statele cu un regim autoritar, de regulă, societatea civilă, atât cât poate exista și funcționa aceasta este realmente subordonată statului. Deci, activitatea lor de apărare și promovare a intereselor cetățenilor în raport cu instituțiile statului este relativ redusă.

În contextul descris, se asistă, în prezent, la un fenomen de diversificare a mișcărilor sociale, a emergenței noilor actori politici și a reamenajării raporturilor de putere pe care le presupune guvernarea. Acest fenomen face loc tot mai mult apariției și manifestării unei palete largi de organizații ale societății civile. Un loc aparte, în acest cadru revine organizațiilor politice și civice care apără drepturile minorităților etnice existente pe teritoriul diferitelor state ale lumii datorită complexității proceselor și fenomenelor ce au însoțit de-a lungul timpului evoluția societății umane. În acest context, este deci posibil ca organizații de tipul celor menționate să fie socotite ca făcând parte din societatea civilă națională, regională și mondială, iar acestea să se considere obligate la o susținere diferențiată a lor.

Această precizare este făcută pentru a sublinia că sunt posibile legături cu societatea civilă națională, dar mai ales cu cea regională și internațională, însă acestea sunt diferite, în funcție de natura regimului politic dintr-un stat sau altul. De exemplu, activitatea și acțiunile separatiștilor din Tibet pot fi susținute de organizații ale societății civile internaționale de o manieră diferită de sprijinul acordat mișcării separatiste din Belgia sau Canada. Este vorba aici atât de formele de susținere, cât și de frecvența și intensitatea susținerii. Evident, sprijinul acordat mișcării separatiste din Tibet poate îmbrăca forme variate¹⁰², în timp ce susținerea separatiștilor din Quebec se poate rezuma la apelul făcut statului canadian de a respecta voința electoratului exprimată prin vot liber și universal¹⁰³.

În opinia noastră, legăturile societății civile locale, naționale, regionale și internaționale cu mișcările separatiste se pot manifesta sub diverse forme.

¹⁰² *Manifestations pour le Tibet dans le monde - mars 2009*, <http://www.tibet-info.net/www/Manifestations-pour-le-Tibet-dans.html>.

¹⁰³ *Le Séparatisme démocratique et modéré*, <http://www.chass.utoronto.ca/~wulfrc/lexperimenta/hsiung/separatisme.htm>.

Mai întâi, societatea civilă poate susține, prin diferite organizații ale sale, revendicările minorităților etnice care solicită constituirea unei entități cu atribute statale, mergând până la separarea de statul din care acum fac parte. Această susținere poate insista pe următoarele aspecte: *apărarea drepturilor minorităților etnice* de-și păstra identitatea lingvistică, culturală, tradițiile și valorile specifice; *respectarea drepturilor și libertăților democratice* de către instituțiile statului care se confruntă cu mișcări separatiste; *organizarea și derularea unor acțiuni de sprijin direct a unor manifestări ale organizațiilor politice și de altă natură* ale minorităților etnice ce luptă pentru autonomie și independență politică; *furnizarea de consiliere și materiale în organizarea unor manifestări nonviolente* dar cu caracter separatist.

Apoi, legăturile se pot manifesta prin considerarea organizațiilor civice ale minorităților etnice separatiste ca aparținând societății civile naționale, regionale și internaționale. Pe această cale, organizațiile minorităților etnice dintr-un stat sau altul pot fi susținute, prin acțiuni concrete sau prin solidaritate de către unele organizații ale societății civile care le acceptă statutul de membru al lor. Acest lucru este posibil, deoarece societatea civilă, sau mai exact unele organizații ale acesteia atât de la nivel național, cât și regional și internațional dispun de forța necesară dată de resursele umane, materiale și financiare de care dispun, de prestigiul social înalt de care se bucură în rândul actorilor statali și nonstatali, experiența îndelungată într-un domeniu sau altul de activitate umană. În plus, multe dintre ele, prin presiunea semnificativă și constantă exercitată asupra statului, au recreat intervenționismul statal, mai ales în direcția protecției sociale și a securității umane. Pe de altă parte, recunoașterea statutului de membru al societății civile unor organizații ce susțin mișcări separatiste, le poate face pe acestea să solicite din partea statului unde activează un tratament similar aplicat în cazul organizațiilor societății civile.

Totodată, organizații ale societății civile internaționale acționează asupra statelor pentru a le determina să-și asume respectarea regulilor impuse de Dreptul Internațional. Astfel, marile OSC internaționale au contribuit la sensibilizarea guvernelor în ceea ce privește problemele de mediu, sau ale populațiilor aflate în nevoie, fie ca urmare a unor conflicte armate care le-au afectat, fie din cauza unor mari epidemii sau a sărăciei cronice.

Dincolo de aceasta, influența lor este aleatorie și depinde, de asemenea, foarte mult de tipul de stat căruia se adresează. Dacă statutul lor internațional (de exemplu, Amnesty International și Greenpeace) le permite să propună soluții, statele nu sunt în niciun caz obligate să țină seama de ele. Totuși, prin puterea lor, asemenea organizații pot complica jocul diplomatic internațional. Influența lor asupra chestiunilor relative la nucleul dur al suveranității și securității naționale, modelul de dezvoltare economică, interesele strategice este limitată numai la ceea ce fiecare stat vrea să accepte. De fapt, ***statul național a fost, este și va fi, încă multă vreme de aici încolo, reprezentantul legitim al națiunii care poate accepta sau nu solicitările unor organizații ale societății civile*** privind atitudinea instituțiilor sale față de organizațiile minorităților etnice de pe teritoriul său care sunt exponentul mișcării separatiste. Totodată, tot statul național este singurul în măsură să accepte sau nu o serie de norme ale Dreptului Internațional în raport de interesele strategice vitale ale țării.

Practic, mișcările separatiste nu atacă statul, în esența sa, ci doar pe acele dimensiuni care nu le convin. În România, de exemplu, UDMR sau Consiliul Național al Secuilor, ca reprezentante ale minorității maghiare și, respectiv, ale secuilor de la noi, susțin că definirea statului român de către Constituție ca stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil nu corespunde realității. De fapt, liderii organizațiilor menționate

neagă caracterul național și unitar al statului român¹⁰⁴. Astfel, reprezentantul organizației județene Bihor a UDMR a afirmat că „...este de acord cu nerevizuirea aspectelor din Constituție care privesc forma republicană de guvernământ, democrația constituțională și pluralismul politic, dar toate celelalte (caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului român, integritatea teritoriului, independența justiției, limba oficială) ar trebui să poată fi revizuite dacă se consideră necesar”¹⁰⁵. La rândul său, președintele UDMR, a declarat, în martie 2009, la Cristuru Secuiesc, în fața a peste 3.000 de maghiari, că „niciodată” românesc va însemna în maghiară „în curând”¹⁰⁶. Liderul maghiar s-a referit la afirmațiile politicianilor români, inclusiv a celei susținute de către președintele României Traian Băsescu, potrivit cărora nu va exista niciodată autonomia Ținutului Secuiesc.

Este evident că intervențiile venite din partea oricărei organizații a societății civile regionale și/sau internaționale în favoarea unor astfel de pretenții ale minorității maghiare din România va fi analizată de către cei în drept și se va adopta atitudinea legală ce se impune. Aceasta întrucât niciun stat național nu vrea să renunțe la ceea ce îi este specific, adică ***caracterul național, unitar, independent, indivizibil și suveran***, chiar dacă în ceea ce privește suveranitatea sa, integrarea regională aduce unele elemente de noutate. O atitudine

¹⁰⁴ Marko BELA, *România nu e stat național*, <http://www.evz.ro/articole/detalii-articol/838341/Marko-Bela-Romania-nu-e-stat-national/>.

¹⁰⁵ UDMR și-ar dori România stat național dar fără unitate națională, http://www.amosnews.ro/Bihor_UDMR_si_ar_dori_Romania_stat_national_dar_fara_unitate_nationala-266527.

¹⁰⁶ Marko BELA, *"Niciodată" românesc va însemna în maghiară "în curând"*, http://www.realitatea.net/marko-bela--niciodata-romanesc-va-insemna-in-maghiara-in-curand--cum-comentati_476196.html a.

similară manifestă și Franța atunci când este vorba de statutul său de republică indivizibilă, laică, democratică și socială¹⁰⁷.

De fapt, acceptarea ideii de creare a unei noi entități statale prin „ruperea” unei părți din teritoriul național al unui stat nu are efecte benefice nici pentru țara afectată, nici pentru comunitatea internațională. Punerea în operă a unei asemenea idei, în opinia noastră, duce inevitabil la modificări de frontiere, revendicări de teritoriu, conflicte armate, apariția și manifestarea insecurității în anumite zone ale lumii, lucru dovedit cu prisosință de dezmembrarea statului iugoslav și a fostei Uniuni Sovietice.

În concluzie, se poate afirma că sunt posibile legături de diferite tipuri și intensități între organizații politice și civice ce reprezintă instituțional mișcări separatiste ce activează ilegal și ilegal pe teritoriul unui stat național cu societatea civilă națională, dar mai ales regională și internațională. Substanța acestor legături poate fi constituită atât din interpretarea abuzivă a unor norme ale Dreptului Internațional și a principiului autodeterminării popoarelor, cât și de relațiile personale ale liderilor acestor organizații cu conducătorii unor organizații ale societății civile regionale și internaționale.

¹⁰⁷ Vezi *Loi constitutionnelle n° 2003-276 du 28 mars 2003*, http://www.elysee.fr/elysee/francais/les_institutions/les_textes_fondateurs/la_constitution_de_1958/la_constitution_de_1958.21061.html#article1.

Concluzii și propuneri

Globalizarea constituie un fenomen complex și pluri-dimensional cu un semnificativ impact asupra evoluției societății umane. Ea generează atât o serie de efecte benefice, cât și o multitudine de efecte nedorite. Unul dintre aceste efecte este mișcarea separatistă ce se dezvoltă în aproape toate statele lumii, atât în cele dezvoltate economic, cât și în cele aflate în curs de dezvoltare.

Separatismul politic, în esență, pune în operă aspirațiile unui grup etnic/religios minoritar, ce trăiește pe teritoriul unui stat suveran, independent și indivizibil, privind constituirea unei noi entități statale autonome și independente. În principal, mișcarea separatistă își urmărește scopurile fie pe cale violentă, folosind formațiuni paramilitare proprii, fie apelând la mijloacele oferite de democrație.

În ansamblu, mișcarea separatistă are o mulțime de efecte negative în ceea ce privește securitatea umană, securitatea națională și internațională. De aceea, comunitatea mondială, de regulă, nu este de acord cu mișcarea separatistă. Desigur, există și excepții în cazul în care separatismul servește interesele uneia sau alteia dintre marile puteri ale lumii.

Important este ca fiecare stat, ce se confruntă cu mișcări separatiste pe teritoriul său, să adopte acele măsuri ce se impun, în deplin consens cu legile și mai ales cu Constituția țării, pentru a gestiona o asemenea problemă potrivit valorilor și intereselor naționale fundamentale.

În opinia noastră, ipotezele formulate și pe temeiul cărora s-a desfășurat întreaga cercetare au fost verificate de faptele, fenomenele și procesele analizate pe parcursul prezentei lucrări.

Bibliografie:

I. Lucrări de specialitate

1. Anuarul statistic al României, București, INS, 2008
2. BORDO Michael D., EICHEN-GREEN Barry, IRWIN Douglas A., Is Globalization Today Really Different than Globalization a Hundred Years Ago?, *National Bureau of Economic Research, Working Paper 7195*, June 1999.
3. RUNNER Georg, KUPPER Herbert, „European options of autonomy: a typology of autonomy models of minority self-governance”, în Gal KINGA (dir.), **Minority governance**, LGI/ECMI, Budapest, 2002.
4. Constituția României, București, Monitorul Oficial, 2003.
5. DICKEN Peter, Global Shift. **The Internationalization of Economic Activity**, The Guilford Press, New York, second edition, 1992.
6. Dr. DUȚU Petre, *Conflictul transnistrean-permenentă sursă de instabilitate în zonă*, în volumul **Surse de instabilitate la nivel global și regional. Implicații pentru România, Sesiune anuală de comunicări științifice**, București, 25 XI.2004, București, Editura Universității Naționale de Apărare, 2004.
7. Dr. DUȚU Petre, *Conflictul transnistrean și securitatea Mării Negre*, în volumul **Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, a V-a sesiune științifică internațională**, 21-22 noiembrie, București, 2005, București, Editura UNAp, 2005.
8. DINU Mihai-Ștefan, *Etnie, religie, cultură, interrelaționări în domeniul securității*, în volumul **Perspective ale securității și apărării în Europa**, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2009.
9. FEATHERSTONE Mike, **Global Culture, Nationalism, Globalization and Modernity**, London, Sage Publications Ltd, 1990.
10. GOLDSMITH J., *La Trampa*, Buenos-Aires, editorial Atlántida, 1993,
11. GALBRAITH John Kenneth, **L'argent**, Gallimard, 1976.
12. HANNUM Hurst, **Autonomy, sovereignty, and self-determination**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1990.
13. HALIMI Serge, **Le grand bond en arrière**, Fayard, Paris, 2004.
14. Dr. MUREȘAN Mircea, dr. DUȚU Petre, **Societatea civilă actor non-statal major**, București, 2007.
15. LĂCĂTUȘU Ion, **Dăinuire românească în Covasna și Harghita**, București, Editura Pur și Simplu, 2007.
16. POPA-LISSEANU Gheorghe, **Originea secuilor și secuizarea românilor**, București, Editura Pur și Simplu, 2003.
17. PENTASSUGLIA Gaetano, **Minorités en droit international**, Conseil de l'Europe, Strasbourg, 2004.
18. DE SENARCLENS Pierre, **Mondialisation, souveraineté et théorie des relations internationales**, Armand Colin, Paris, 1998
19. O'ROURKE Kevin H. și WILLIAMSON Jeffrey G., *Globalization and History*, Cambridge, MIT Press, 1999.
20. WILLIAMSON Jeffrey, „Globalization, labor markets and policy backlash in the past”, *Journal of Economic Perspectives*, vol.12, no. 4.
21. RABOY Marc, Ivan BERNIER, Florian SAUVAGEAU et Dave ATKINSON, **Développement culturel et mondialisation de l'économie**, Québec, Institut québécois de recherche sur la culture, 1994.
22. ZAMFIR Cătălin, VLĂSCEANU Lazăr (coordonatori), **Dicționar de sociologie**, București, Editura Babel, 1998.

II. Materiale de pe Internet

1. *Actifs intellectuels et création de valeur*, <http://www.oecd.org/dataoecd/30/34/38313204.pdf>.
2. *Act final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa*, elaborat la Helsinki la 1 august 1975, <http://www.avoconsult.ro/helsinki-act-final-de-la-helsinki-din-1975-conferinta-pentru-securitate-si-cooperare-in-europa.html>.
3. *L'ALE, c'est quoi ?* <http://www.e-f-a.org/whatsefa.php>.
4. AURESCU Bogdan, *Drepturi individuale vs. drepturi colective*, http://www.observatorcultural.ro/Drepturi-individuale-vs.-drepturi-colective*articleID_20210-articles_details.html.
5. BELA Marco, *Autonomia teritorială.....*, http://stiri.kappa.ro/politica/autonomia-teritoriala-maghiara-regionala/stire_62015.html.
6. BONIFACE Pascal, *Le mouvement de balkanisation de la planète ne cesse de s'accélérer*, <http://www.fsa.ulaval.ca/personnel/vernag/eh/f/cause/lectures/Pascal%20Boniface%20balkanisation.htm>.
7. BRACK Estelle, *Les déterminants de la crise financière*, <http://www.ubm.org.tn/upload/pdf/11072008/Brack.pps>.
8. BLONDEL Jean-Luc, *La globalisation: approche du phénomène et ses incidences sur l'action humanitaire*, <http://www.icrc.org/Web/fre/sitefre0.nsf/html/66CLT9>, RICR Septembre IRRC September 2004 Vol. 86 No 855.
9. CHABOT Jean-Pierre, *Liens entre la notion du séparatisme au Québec et la religion Catholique*, <http://www.leseditionsjpchabot.com/textes/religionetpolitique.pdf>.
10. CHATRE Baptiste, *L'autonomie territoriale et la résolution des crises minoritaires en Europe*, http://www.strategicsinternational.com/20_12.pdf.
11. *Ce este societatea civilă?*, <http://www.fdsc.ro/ro/map/index.html>.
12. CHEW Irene et GOH Mark, *Some future directions of human resource practices in Singapore*, http://www.fsa.ulaval.ca/personnel/VernaG/REF/CRL_07/boulanger_chew.htm.
13. *Les conséquences de la mondialisation des échanges sur l'environnement*, <http://www.senat.fr/rap/r03-233/r03-23324.html>.
14. *Crise systémique globale: Quatre grandes tendances pour la période 2008-2013 - Communiqué public GEAB N°24* (15 avril 2008), http://www.leap2020.eu/Crise-systemique-globale-Quatre-grandes-tendances-pour-la-periode-2008-2013_a1549.html.
15. CHAVIGNE Jean-Jacques, *La crise financière et ses enseignements*, <http://democratie-socialisme.org/spip.php?article1207>.
16. COHEN Samy, ONG, *Alter mondialistes et société civile internationale*, <http://www.afsp.msh-paris.fr/activite/groupe/germm/collgermm03txt/germm03cohen.pdf>, p.1.
17. COOMANS Michel, *Non state actors: nouveaux acteurs de pouvoirs dans le cadre de la globalisation*, în revista « Sécurité et stratégie », nr 93/2006, <http://www.mil.be/rdc>.
18. COLLIN Denis, *Altermondialisme ou internationalisme? (I, II)*, http://www.prospectives.info/Altermondialisme-ou-internationalisme,IetII_a50.html.
19. *Conclusions du séminaire: Les activités des sociétés transnationales et la nécessité de leur encadrement juridique*, http://www.cetim.ch/fr/dossier_stnbroch01texte.php.
20. *Conflicte etnice și soluții teritoriale. Studiu de caz: Declarația de independență a Kosovo*

- <http://www.lacasuriortodoxe.com/article-25963727.html>.
21. *Les conséquences d'une séparation de la Belgique*, <http://bouillondecultures.blogspot.com/2007/09/les-consquences-dune-sparation-de-la.html>.
 22. *Consiliul Național Secuiesc*, http://ro.wikipedia.org/wiki/Consiliul_Na%C5%A3ional_Secuiesc.
 23. DAMIAN George, *Mitocrația imperială- chestiunea maghiară*, http://www.studiidecaz.ro/index.php?ifile=text_full&id_text=325&id_text2=9abc0fa7ce84cb0c50806fe17f2801ab&caption=MITOCRATIA-IMPERIALA---CHESTIUNEA-MAGHIARA.
 24. *Dialogue sur la contribution de la société civile à la gouvernance urbaine locale*, <http://www>.
 25. DOSAR: APROAPE TOTUL DESPRE TRANSNISTRIA (I), http://ro.altermedia.info/cealalta-romanie/dosar-aproape-totul-despre-transnistria-ii_1619.html
 26. DUPRIEZ Pierre, *La globalisation, du modèle économique au modèle culturel*, <http://www.cairn.info/revue-pensee-plurielle-2001-1-page-53.htm>.
 27. *200 ans de mondialisation*, <http://www.tcd.ie/Economics/staff/orourke/courrierdelaplanete.htm>.
 28. ENGLÉS Philippe, Pierre HAVAUX, *L'espace Wallonie-Bruxelles*, <http://fr.rian.ru/analysis/20071224/93983387.html>.
 29. *Fiche de données sur la population mondiale 2007*, <http://www.prb.org/p>.
 30. *Les firmes Multinationales, Le Forum Social Mondial: le mouvement antimondialisation atteint sa majorité*, <http://www.france.attac.org/spip.php?article1618>.
 31. *Forum de la société civile précédant le segment de haut niveau de l'ECOSOC*, <http://www.ngo.congo.org>.
 32. GIRAUD Pierre-Noël, *Mondialisation et dynamique des inégalités*, <http://www.cerna.ensmp.fr/Documents/PNG-AFSP-Lille.pdf>.
 33. GOULET Sabourin, RESTREPO Bjorkman, MARTIN Zamagni, *The social dimensions of globalization*, http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_academie/s/acdsaien/documents/miscellanea2.pdf.
 34. GOUVERNEUR Cédric, « Un Etat “de facto” pour les Tigres tamouls », *Le Monde diplomatique*, février 2004.
 35. L'histoire du conflit sud-ossète, <http://www.caucaz.com/home/depeches.php?idp=1819&PHPSESSID=1924d9aee9246f77d5f7c649118b80f4>.
 36. HILLARD Pierre, Les Verts, partisans d'une Europe des ethnies, <http://www.voltairenet.org/article14960.html>.
 37. HOUBEN Henri, *Une analyse marxiste de la globalisation actuelle*, <http://www.initiative-communiste.fr/wordpress/uploads/AnalysemarxisteglobalisationShanghai.doc>.
 38. *Independența Kosovo la mâna CIJ*, <http://www.ziua.ro/display.php?data=2008-10-10&id=243808>.
 39. KODILA TEDIKA Oasis, *Mondialisation; deux expressions contradictoires*, <http://acontrecourant.be/Mondialisation-deux-expressions-contradictaires.html>.
 40. LAÏDI Zaki, *La mondialisation comme phénoménologie du monde*, <http://www.laidi.com/papiers/monde.pdf>.
 41. LANGLOSI Pierre, *Typologie du séparatisme en Europe*, <http://www.taurillon.org/Typologie-du-separatisme-en-Europe>.
 42. *Liste des mouvements autonomistes ou séparatistes actifs*, http://fr.wikipedia.org/wiki/Liste_des_mouvements_autonomistes_ou_séparatistes_actifs.
 43. *Loi constitutionnelle n° 2003-276 du 28 mars 2003*, http://www.elysee.fr/elysee/francais/les_institutions/les

- _textes_fondateurs/la_constitution_de_1958/la_constitution_de_1958.21061.html#article1.
44. *Migration humaine*, <http://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89migration>.
 45. *Mondialisation et sociétés transnationales*, <http://www.economie-gestion.fr/ecogene/approfondissements/partie85.htm>.
 46. *Les mouvements altermondialistes: Histoire et pratiques*, <http://www.oboulo.com/mouvements-altermondialistes-histoire-pratiques-21694.html>.
 47. MARTIN Daniel, *Altermondialisme: une analyse critique*, <http://www.danielmartin.eu/Politique/Altermondialistes.htm>.
 48. *Manifestations pour le Tibet dans le monde - mars 2009*, <http://www.tibet-info.net/www/Manifestations-pour-le-Tibet-dans.html>.
 49. MAVRIC Urska, *Kosovo independent...*, http://www.observatorcultural.ro/*articleID_19297-articles_details.html.
 51. MEDDEB Radhi, *Les défis de l'humanité face à la globalisation*, http://www.comete.com.tn/publications-pdf/41.%20INTER_CAWTAR.pdf.
 52. MEYER Eric Paul, *Impasse des négociations, reprise des combats. Ressorts du séparatisme tamoul au Sri Lanka*, <http://www.monde-diplomatique.fr/2007/04/MEYER/14590>.
 53. MILANI Carlos et KERAGHEL Chloé, *Les mouvements altermondialistes et la définition d'une problématique légitime sur le développement durable*, <http://www.adm.ufba.br/milani/2006%20Article%20Chiers%20des%20AL.pdf>.
 54. MODESLKI George, *The four dimensions of globalization*, <https://faculty.washington.edu/modelski/Global4.html.html>.
 55. *Mondialisation et globalisation*, <http://www.irenees.net/fr/fiches/notions/fiche-notions-21.html>.
 56. *Mondialisation et globalisation, dimension économique de la mondialisation*, http://www.oecd.org/document/15/0,3343,fr_33873108_33873309_3805780_7_1_1_1_1,00.html.
 57. *Une mondialisation juste: créer des opportunités pour tous*, <http://www.ilo.org/public/french/wcsdg/docs/report.pdf>.
 58. MOROZOV Evgueni, *Caucase: de la paix à la guerre*, http://www.clcr.ru/Francais/La%20Gazette/Archives/04%20Question%20nationale/Question_nationale_fr_010.html.
 59. *Les objectifs du Millénaire*, <http://www.hcci.gouv.fr/lecture/fiches/objectifs-du-millenaire-odm.html>.
 60. PERALDI Michel, *Observatoire pluridisciplinaire des mobilités transfrontalières*, http://www.ambafrance-ma.org/cjb/Prog/Circu_migratoires/Composantes/Observatoire_mobilit%20E9s_transfrontali%20E8res.pdf.
 61. PHILIP Peter / Rodica BINDER, *Kosovo și dreptul internațional*, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,2144,3146770,00.html>.
 62. Le PRESTE Philippe, *Le G8 rapports avec la société civile*, <http://www.g8online.org>.
 63. *Politiques du FMI et de la Banque Mondiale en Amérique latine*, http://64.233.183.104/search?q=cache:KrPchFGxkPAJ:www.eleves.ens.fr/attac/Mendes.pdf+rapport+CNUSED&hl=ro&ct=clnk&cd=2&gl=ro&lr=lang_fr.
 64. *Presa de limba maghiara din România: "Câinii de pe malurile Dâmboviței sa nu mai latre in curtea secuilor!"*, <http://www.ziarul-ziarul.com/articol3944/Presa-de-limba-maghiara-din>

- Romania-%22Cainii-de-pe-malurile-Dambovitei-sa-nu-mai-latre-in-curtea-secuilor%22.htm
65. POULIGNY Beatrice, *L'émergence d'une <<société civile internationale>>? Processus, acteurs, enjeux*, <http://www.ceri-sciences-po.org/cherlist/poulinv>.
 66. POULIGNY Beatrice, *Un société civile internationale?*, Critique internationale, nr. 13/2001.
 67. *Les quatre niveaux de la globalisation*, <http://www.entrepriseglobale.biz/67/2008/les-quatre-niveaux-de-la-globalisation/>
 68. *Qu'est-ce que la mondialisation*, <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=6200>.
 69. *Quelle est la différence entre mondialisation et globalisation?* <http://fr.answers.yahoo.com/question/index?qid=20070122012257AAGn6jG>.
 70. *Români*, <http://ro.wikipedia.org/wiki/Rom%C3%A2ni>.
 71. *La revue de Solagral*, Courrier de la Planète, nr. 37, 52, 53 și 54.
 72. *Secui*, <http://ro.wikipedia.org/wiki/Secui>.
 73. *Le séparatisme ou l'effroyable utopie*, <http://www.alain-benajam.com/article-18669105.html>.
 74. *Le Séparatisme démocratique et modéré*, <http://www.chass.utoronto.ca/~wulfric/lexperimenta/hsiang/separatisme.htm>.
 75. *Selon l'Union des associations internationales, dont le siège est à Bruxelles*, Site Web: <http://www.uia.org/homeorg.htm>.
 76. *La société civile: C'est quoi?*, <http://www.Globidar.org/globe.solidaire.htm>.
 77. SAINT-PROT Charles, *Kosovo: Un dangereux précédent*, http://www.etudes-geopolitiques.com/editorial_kosovo.asp.
 78. STEVEN Roach C., „*Minority rights and the dialectics of the nation: Otto Bauer's theory of the nation and its*

- contributions to multicultural theory and globalization*”, Human rights review, vol.6, n°1, 2004.
79. STENOÛ Katerina, *Rencontre européenne sur le dialogue interculturel*, http://www.planetagora.org/theme5_suj1_note.html.
 80. SEREBRIAN̄ Oleg, *Conflictul transnistrean: geopolitica și geoistorie, dosar: aproape totul despre Transnistria (I)*, http://ro.altermedia.info/cealalta-romanie/dosar-aproape-totul-despre-transnistria-ii_1619.html.
 81. *Tibet: Le jeu dangereux des séparatistes*, <http://coterue.over-blog.com/article-18583883.html>.
 82. *Unguri*, <http://ro.wikipedia.org/wiki/Unguri>.

ANEXE

Anexa nr. 1 Acronime

AIEA: Agenția Internațională pentru Energie Atomică
ALE: Alianța liberă Europeană,
BEI: Banca Europeană de Investiții,
BERD: Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare,
BM: Banca Mondială
BRI: Banca de Reglementări Internaționale,
CICR: Comitetul Internațional al Crucii Roșii,
ECOSOC: Consiliul Economic și Social al ONU,
FAO: Organizația pentru Alimentație și Agricultură
FMI : Fondul Monetar Internațional
LDH: Liga Drepturilor Omului
MLN: Mișcări de Eliberare Națională
ONU: Organizația Națiunilor Unite
NATO: Organizația Tratatului Atlanticului de Nord,
OCDE: Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare în Europa
ONU: Organizația Națiunilor Unite
OMC: Organizația Mondială a Comerțului
OIM: Organizația Internațională a Muncii
ONG: Organizații nonguvernamentale
OSC: Organizații ale Societății Civile
STN: Societăți transnaționale,
UE: Uniunea Europeană
UCK: Armata Albaneză de Eliberare
UNICEF: Fondul Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite.

Anexa nr. 2 **Alianța Liberă Europeană**

Alianța Liberă Europeană (ALE - Partid democratic al popoarelor din Europa PDPE) este o alianță de partide politice regionaliste și minoritare din Europa, în mod tradițional aliate Partidului Verde European în cadrul Parlamentului European. Aceasta a fost creată în 1981 și reprezintă o asociație de cooperare ce reunește partide politice care se disting de schemele de gândire politică tradițională, în măsura în care ele pun pe primul plan un regionalism integral.

Din 1994, ALE devine oficial o federație de partide. Ea s-a constituit ca partid politic european pe 26 martie 2004 la „Pavelló Mies van der Rohe” din Barcelona, prin semnarea unei declarații constitutive de către reprezentanții a 25 de partide membre și a 5 partide observator.

Practic, ALE este un partid politic european ce reunește partide naționale, regionale și autonomiste din Uniunea Europeană. Partidele politice membre ale ALE subscriu la dreptul la autodeterminare al popoarelor și aderă la principiile democrației parlamentare și la drepturile omului.

Obiectivul principal al ALE este de a dota naționalismul și regionalismul democratic cu o structură politică care să-i permită dezvoltarea de inițiative concrete la nivel european și de a facilita participarea la viața politică europeană a partidelor care, prin propria lor dimensiune sau dimensiunea teritoriului pe care ele le reprezintă, s-ar vedea ineluctabil excluse.

ALE este în favoarea solidarității între popoare, limbi și culturi. Apărarea și promovarea diversității limbilor și culturilor în cadrul Uniunii Europene constituie baza construcției unei Europe democratice și unite. Aceasta este reprezentată în 13 state membre ale UE și numără 33 de partide aderente. Ea

dispune de mai mult de 200 de reprezentanți aleși la nivel european, național și regional¹⁰⁸.

În calitate de obiective, ALE este în favoarea:

- ✓ protecției drepturilor umane și ale popoarelor;
- ✓ apărarea mediului ambiant și o dezvoltare sustenabilă;
- ✓ construcția unei societăți drepte și mai solidare cu politicile ce favorizează progresul, coeziunea socială și egalitatea de șanse;
- ✓ reorientarea unei Europe prea marcate de o concepție net economisă, care are tendința să erijeze liberalizarea, concurența și centralismul în principii absolute;
- ✓ acțiune apolitică exclusiv bazată pe democrație și, deci, non-violență;
- ✓ abandonul energiei nucleare și dezvoltarea surselor de energie alternativă;
- ✓ participarea regiunilor dotate constituțional cu competențe, pentru a facilita recunoașterea națiunilor și a regiunilor istorice;
- ✓ acces direct al regiunilor și națiunilor istorice la Curtea de Justiție Europeană;
- ✓ reforme democratice ale Instituțiilor europene și întărirea rolului Comitetului regiunilor;
- ✓ apărarea și salvagardarea diversității lingvistice și culturale a UE.

Aparent, obiectivele ALE sunt de acceptat în totalitate. În realitate, ele maschează tendințele separatiste ale unor reprezentanți de grupuri etnice minoritare care, în opinia mea, fac mult rău coeziunii sociale și consensului la nivelul Uniunii Europene. De fapt, ALE este un partizan al unei Europe a etniilor, prin promovarea identităților regionale în cadrul UE¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Vezi *L'ALE, c'est quoi?*, <http://www.e-f-a.org/whatsefa.php>

¹⁰⁹ Vezi Pierre HILLARD, *Les Verts, partisans d'une Europe des ethnies*, <http://www.voltairenet.org/article14960.html>

Anexa nr. 3.
Conflicte armate după cel de-al Doilea Război Mondial
cu tentă separatistă

1946: Al Doilea război civil chinez (conflict între China Populară și Taiwan)
1949 : Anexarea Turkestan-ului Oriental de China
1950: Separatismul basc în Spania și extensia sa în Franța
1950: Războiul din Coreea
1950-1951: Invazia Tibetului de China
1964: Conflict armat în Columbia
1965: Mișcarea naxal (India)
1965: Separatismul corsican (Franța)
1966: Tensiuni în regiunea Caprivi (Namibia)
1966: Separatism breton (Franța)
1973: Dezacord de suveranitate asupra Insulelor Hans între Canada și Danemarca
1975: Război de independență din Cabinda (Angola)
1979: Agitație în Assam (India)
1981: Anexarea Golan de Israel (zonă de tensiune cu Siria)
1983: Separatism tamul (Sri Lanka)
1984 : Separatism în Papuazia Occidentală (Indonezia)
1984 : Separatism kurd (Turcia), 1986 : Armata de rezistență din Seigneur (Uganda)
1988 : Conflict în Casamance (Senegal)
1988 : Război civil în Somalia
1988 : Război civil birman
1988 : Conflict în legătură cu Insulele Spratley (Chine, Taiwan, Vietnam),
1989 : Conflict senegală-mauritanian
1990 : Războiul din Transnistria (încetarea focului semnată în 1992, stat nerecunoscut internațional), în Moldova
1991 : Război civil în Georgia (separatism în Abhazia și Osetia de Sud)

1991 : Haut-Karabagh (încetare a focului nesemnată oficial între Armenia și Azerbaidjan)
1992 : Război civil afgan
1992 : Război civil algerian (conflict în esență stins, dar tensiunile persistă)
1993 : Conflict etnic în Nagaland, în India
1994 : Rebeliune zapatistă în Mexic
1998: Al doilea război din Congo, conflict în curs cel mai ucigător, teoretic terminat în 2003 dar mereu parțial activ
1999 : Conflict în Ituri (Republica Democratică Congo)
1999 : Al doilea război din Cecenia (Rusia)
2000 : A doua Intifadă (Israel, fâșia Gaza, Cisiordania)
2000 : Conflict hmong (Laos)
2001 : Războiul din Afganistan
2001 : Război în Waziristan
2001 : Război civil în Coasta de Fildeș
2001 : Război civil în Thailanda meridională
2002 : Dezacord de suveranitate asupra Insulei Perejil între Spania și Maroc
2003 : Război în Irak
2003 : Conflict în Baluchistan (Pakistan)
2003 : Război civil în Darfour (în Sudan și extensia sa în Ciad și în Centrafricană)
2004 : Conflict în Yémen
2005 : Revolte în Uzbekistan
2006 : Conflict israelo-libanez
2008 : Tulburări în Tibet,
2008 : Război în Osetia de Sud
*Sursa: [http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/a
rss_0335-5322_1993_num_100_1_3072](http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/a
rss_0335-5322_1993_num_100_1_3072)*

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Redactor: Corina VLADU
Tehnoredactor: Mirela ATANASIU

Bun de tipar: 02.03.2010

Hârtie: A3
Coli tipar: 8.375

Format: A5
Coli editură: 4.1875

Lucrarea conține 134 pagini

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93
E-mail: cssas@unap.ro, Site: <http://cssas.unap.ro>

0162/459/2010

C.224/2010